

WSPÓLNIE DLA BUDOWANIA SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

Kontekst funkcjonowania i możliwości współpracy pomiędzy polskimi a norweskimi organizacjami pozarządowymi

ACTING TOGETHER TO BUILD A CIVIC SOCIETY

Context of operation and opportunities for cooperation between Polish and Norwegian non-governmental organisations

miejski ośrodek
wspierania
inicjatyw
społecznych
w krakowie

WSPÓLNIE DLA BUDOWANIA SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

Kontekst funkcjonowania i możliwości współpracy pomiędzy polskimi a norweskimi organizacjami pozarządowymi

ACTING TOGETHER TO BUILD A CIVIC SOCIETY

Context of operation and opportunities for cooperation between Polish and Norwegian non-governmental organisations

Publikacja została opracowana przez Międzynarodowe Centrum Partnerstwa Partners Network w ramach realizacji projektu PL 0280 pt.

„MOWIS – Miejski Ośrodek Wspierania Inicjatyw Społecznych w Krakowie”.

Wsparcie udzielone przez Norwegię poprzez dofinansowanie ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Study prepared by the Partners Network International Partnership Centre as part of the „MOWIS – Miejski Ośrodek Wspierania Inicjatyw Społecznych w Krakowie” (MOWIS – Municipal Centre for Social Initiative Support in Kraków) project. Support granted by Norway by way of co-financing under the Norwegian Financial Mechanism.

Kraków, 2010

URZĄD MIASTA KRAKOWA
Wydział Sportu i Spraw Społecznych
Referat Miejskiego Ośrodka Wspierania
Inicjatyw Społecznych
os. Centrum C 10
31-931 Kraków
tel. +48 12 616 78 00
fax +48 12 616 78 13
e-mail: mowis@um.krakow.pl
www.ngo.krakow.pl

MUNICIPALITY OF KRAKOW
Sport and Social Initiatives Department
Municipal Support Centre for Social Initiatives
os. Centrum C 10
31-931 Krakow
tel. no. +48 12 616 78 00
fax no. +48 12 616 78 13
e-mail: mowis@um.krakow.pl
www.ngo.krakow.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	
ROZDZIAŁ I. Co to jest społeczeństwo obywatelskie?	
Idee i teorie społeczeństwa obywatelskiego	
Kapitał społeczny, zaufanie społeczne i partycypacja społeczna	
ROZDZIAŁ II. Społeczeństwo obywatelskie i III sektor w Polsce	
Polski kontekst społeczno-gospodarczy	
Idea funkcjonowania i charakterystyka społeczeństwa obywatelskiego w Polsce	
Trendy rozwojowe i wyzwania polskiego społeczeństwa obywatelskiego	
ROZDZIAŁ III. Społeczeństwo obywatelskie i III sektor w Norwegii	
Norweski kontekst społeczno-gospodarczy	
Idea funkcjonowania i charakterystyka społeczeństwa obywatelskiego w Norwegii	
Trendy rozwojowe i wyzwania norweskiego społeczeństwa obywatelskiego	
ROZDZIAŁ IV: Kraków - Oslo, Oslo - Kraków: co nas łączy?	
ROZDZIAŁ V: Współpraca polskich i norweskich organizacji pozarządowych	
Formy oraz możliwości współpracy polskich i norweskich organizacji pozarządowych	
Źródła finansowania projektów i programów międzynarodowych	
Realizacja projektów w partnerstwie - poradnik	
Jak szukać partnerów do projektów międzynarodowych?	
Jak szukać partnerów z Norwegii do wspólnych projektów?	
Jak szukać partnerów z Polski do wspólnych projektów?	
Praktyczne porady	
ROZDZIAŁ VI: Dobre praktyki: Przykłady projektów realizowanych we współpracy polsko-norweskiej	
ROZDZIAŁ VII: Zasady Norweskiego Mechanizmu Finansowego	
Norweski Mechanizm Finansowy (Perspektywa 2004-2009)	
Nowa perspektywa Mechanizmów Finansowych 2009-2014	
WNIOSKI	
SŁOWNICZEK	
BIBLIOGRAFIA I PRZYDATNE LINKI	

TABLE OF CONTENTS

5	Introduction	5
	CHAPTER I. What is a civic society?	7
7	Ideas and theories of civic society	7
7	Social capital, social trust and social participation	11
	CHAPTER II. Civic society and the third sector in Poland	18
18	Polish social and economic context	18
18	Idea of operation and characteristics of civic society in Poland	23
23	Development tendencies and challenges to the Polish civic society	30
	CHAPTER III. Civic society and the third sector in Norway	32
32	Norwegian social and economic context	32
32	Idea of operation and characteristics of civic society in Norway	39
39	Development tendencies and challenges to the Norwegian civic society	48
48	CHAPTER IV. Kraków - Oslo, Oslo - Kraków: what do we have in common?	49
	CHAPTER V. Cooperation between Polish and Norwegian non-governmental organisations	58
58	Forms and opportunities for cooperation between Polish and Norwegian non-governmental organisations	58
63	Sources of financing of international projects and programmes	63
75	Execution of projects in the form of partnership - guidebook	75
79	How to look for partners for international projects?	79
83	How to look for partners from Norway for joint projects?	83
85	How to look for partners from Poland for joint projects?	85
86	Practical advice	86
	CHAPTER VI. Good practices: Examples of projects executed as part of Polish-Norwegian cooperation	88
95	CHAPTER VII. Principles of the Norwegian Financial Mechanism	95
95	Norwegian Financial Mechanism (Outlook 2004-2009)	95
101	New outlook of Financial Mechanisms 2009-2014	101
	CONCLUSIONS	103
	GLOSSARY	106
	BIBLIOGRAPHY AND USEFUL LINKS	109

WSTĘP

Drodzy Czytelnicy!

Oddajemy w Państwa ręce opracowanie podejmujące tematykę funkcjonowania polskich i norweskich organizacji pozarządowych. Może się wydawać, że Polska i Norwegia mają inne dylematy społeczne i wyzwania. Nic bardziej mylnego. Polska i Norwegia to Europa. Szereg działań społecznych podejmujemy w tych samych obszarach, a wszystkie działania podejmujemy na rzecz kogoś, kto jest nam wspólny bez względu na granice i uwarunkowania kulturowe - na rzecz człowieka.

Głównym celem publikacji jest promocja współpracy międzynarodowej pomiędzy Polską a Norwegią w kontekście budowy społeczeństwa obywatelskiego. Efektywna współpraca wymaga spełnienia kilku warunków. Przede wszystkim, obie strony muszą się dobrze poznać i wiedzieć, jakie wspólne działania chcą podjąć oraz jakie są szanse i bariery we wspólnym realizowaniu przedsięwzięć. Ważnym czynnikiem mającym wpływ na decyzję o podjęciu ewentualnej współpracy są finanse i możliwości potencjalnego wsparcia z funduszy międzynarodowych.

Niniejsze opracowanie zawiera szczegółowe omówienie wszystkich powyższych kwestii, dostarczając przydatnych przy tworzeniu ponadnarodowych partnerstw informacji i wytyczając potencjalne kierunki przyszłych działań polsko - norweskich.

Międzynarodowe łącznie siły w prowadzeniu działań społecznych i promocji społeczeństwa obywatelskiego jest wartością, którą należy wspierać. Publikację kierujemy do wszystkich organizacji pozarządowych, które chcą wykorzystać swój potencjał i zapał do realizacji projektów międzynarodowych z partnerami z Norwegii i z Polski. Podjęcie jej to wyzwanie, przygoda i satysfakcja.

Pierwsza część opracowania zawiera wprowadzenie w zagadnienie społeczeństwa obywatelskiego zawierające omówienie roli, jaką w jego kształtowaniu odgrywają orga-

INTRODUCTION

Dear Readers,

We present you with a study of the issues related to the operation of Polish and Norwegian non-governmental organisations. It may seem that Poland and Norway face different social dilemmas and challenges. You could not be more wrong. Poland and Norway are in Europe. We undertake a number of social measures in the same areas, and all measures are targeted at someone who is common to us regardless of boundaries and cultural conditions, namely, a man.

The main goal of the publication is to promote international cooperation between Poland and Norway in the context of building civic society. Effective cooperation requires the fulfilment of several conditions. Firstly, both parties need to become well acquainted with each other and know what joint measures they wish to undertake and what are the opportunities and barriers to the joint execution of their ventures. An important factor affecting the decision about starting potential cooperation involves finances and opportunities for potential support from international funds. This study contains detailed discussion of all above-mentioned questions providing information useful while forming transnational partnerships and determining potential directions of future Polish-Norwegian measures. The combination of international powers towards social measures and promotion of civic society is a value worth supporting. The publication is addressed to all non-governmental organisations that wish to take advantage of their potential and enthusiasm for executing international projects with partners from Norway and Poland. Such venture means challenge, adventure and satisfaction.

The first part of the study contains an introduction of the civic society issue with discussion of the role played in its formation by non-governmental organisations.

nizacje pozarządowe. Dwa kolejne rozdziały są poświęcone charakterystyce działalności trzeciego sektora w Polsce i Norwegii, dostarczają informacji o kontekście gospodarczo - społecznym danego kraju, wskazują problemy do rozwiązania oraz zakreślają obszary wspólnych działań. Rozdział czwarty zawęża ewentualne pola współpracy do przykładowych dwóch miast partnerskich - Krakowa i Oslo. W piątym rozdziale organizacje zainteresowane realizacją wspólnego przedsięwzięcia znajdują informacje dotyczące m.in. sposobów szukania potencjalnych partnerów do współpracy, możliwości finansowania wspólnych inicjatyw oraz realizacji międzynarodowych projektów partnerskich. Szósty zawiera przegląd dobrych praktyk. Ostatni rozdział to szczegółowe omówienie najbardziej przydatnego w finansowaniu bilateralnych projektów polsko-norweskich źródła, czyli Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Publikacja jest jednym z efektów projektu realizowanego przez Gminę Miejską Kraków w latach 2008-2010 pn. „MOWIS - Miejski Ośrodek Wspierania Inicjatyw Społecznych w Krakowie”, który został dofinansowany ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Celem projektu była profesjonalizacja działań organizacji pozarządowych w Krakowie oraz wzmocnienie ich współpracy z samorządem. Partnerem w projekcie była organizacja pozarządowa z Oslo, działająca na gruncie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i dyskryminacji - Antirasistisk Senter.

Życzymy udanej lektury, owocnej w polsko-norweskie projekty!

*Zespół Międzynarodowego Centrum
Partnerstwa Partners Network*

The next two chapters are devoted to the characteristics of operation of the third sector in Poland and Norway, and provide information about the economic and social context of a given country, indicate problems to be solved and determine the areas of joint measures. Chapter four narrows the potential cooperation fields down to the two exemplary twin cities of Kraków and Oslo. In the fifth chapter the organisations interested in the execution of joint ventures will find information concerning, for example, methods of looking for potential partners for cooperation, opportunities for financing joint initiatives and execution of international partner projects. The sixth chapter provides a review of good practices. The last chapter discusses in detail the source that is most useful in financing Polish-Norwegian bilateral projects, that is the Norwegian Financial Mechanism.

The publication is one of the results of the 'MOWIS - Miejski Ośrodek Wspierania Inicjatyw Społecznych w Krakowie' (MOWIS - Municipal Centre for Social Initiative Support in Kraków) project executed by the Municipality of Kraków in the years 2008-2010 with the co-financing from the resources of the Norwegian Financial Mechanism. The goal of the project was to make the measures of non-governmental organization in Kraków more professional, and strengthen their cooperation with the self-government. One of the project's partners was the Antirasistisk Senter, a non-governmental organisation from Oslo which aims at counteracting social exclusion and discrimination.

We wish you a pleasant read through the fruit of Polish-Norwegian projects!

*The Team of the Partners Network
International Partnership Centre*

ROZDZIAŁ I Co to jest społeczeństwo obywatelskie?

Idee i teorie społeczeństwa obywatelskiego

Jak wielu obywateli angażuje się w działania społeczne? Jaki procent obywateli pisał kiedykolwiek listy do gazet, podpisywał petycje, uczestniczył w demonstracji? Ilu obywateli regularnie wspiera cele charytatywne? Jaki procent obywateli należy do co najmniej jednej organizacji pozarządowej? Jaki procent obywateli podejmuje regularnie pracę wolontariacką? Do jakiego stopnia organizacje społeczeństwa obywatelskiego reprezentują wszystkie ważne grupy społeczne np. kobiety, mieszkańców wsi, osoby ubogie, mniejszości? Jaka część organizacji społeczeństwa obywatelskiego ma powiązania międzynarodowe, należy do międzynarodowych sieci, uczestniczy w wydarzeniach na skalę światową? Jak bardzo organizacje społeczeństwa obywatelskiego współpracują ze sobą na rzecz dobra wspólnego? Czy zasoby finansowe organizacji społeczeństwa obywatelskiego są wystarczające? Na ile aktywnie i skutecznie organizacje społeczeństwa obywatelskiego wpływają na kształtowanie polityki społecznej? W jakim stopniu społeczeństwo obywatelskie buduje kapitał społeczny wśród swoich członków?

Odpowiedź na te i wiele podobnych pytań ukazuje obraz społeczeństwa obywatelskiego i sposób jego funkcjonowania w określonej zbiorowości, w określonym czasie. W różnorodności pytań i odpowiedzi kryje się wielość działań, praktyk i rozwiązań systemowych wykorzystywanych w różnych społeczeństwach do wcielania w życie idei społeczeństwa obywatelskiego. Pojęcie „społeczeństwo obywatelskie” nie jest zdefiniowane w sposób jednoznaczny, co wskazuje na jego dynamiczny i nieustannie ewoluujący charakter. W naukach społecznych można znaleźć co najmniej kilka definicji opisowych tego pojęcia. Oto kilka z nich:

CHAPTER I What is a civic society?

Ideas and theories of civic society

How many citizens are involved in social measures? What percentage of citizens has ever written letters to newspapers, signed petitions, participated in a demonstration? How many citizens regularly supports charity? What percentage of citizens belongs to at least one non-governmental organisation? What percentage of citizens regularly participates in voluntary work? To what extent do civic society organisations represent all major social groups like women, village inhabitants, the poor and minorities? What part of civic society organisations has international ties, belongs to international networks, participates in global events? To what extent do civic society organisations cooperate in favour of the common good? Are the financial resources of civic society organisations sufficient? How actively and effectively do civic society organisations influence the formation of social policy? To what extent does the civic society build the social capital among its members?

The answers to these and many similar questions depict the image of civic society and the manner of its operation in a specific community at a specific time. The diversity of questions and answers includes the multiplicity of measures, practices and system solutions applied in various societies to enforce the idea of civic society. The notion of ‘civic society’ is not unequivocally defined, which points to its dynamic and constantly evolving character. Social sciences offer at least several descriptive definitions of this notion. Here are some of them:

- „Najprościej mówiąc: społeczeństwo obywatelskie to przestrzeń pomiędzy rodziną, państwem a rynkiem, w której działają oddolne organizacje społeczne. W tej przestrzeni obywatele prowadzą debatę, w efekcie której wypracowywane są rozwiązania społeczne dla dobra wspólnego” (Witold Osiatyński „Rzeczpospolita obywateli”).
- Społeczeństwo obywatelskie to „ogół niepaństwowych instytucji, organizacji i stowarzyszeń cywilnych działających w sferze publicznej. Są to struktury względnie autonomiczne wobec państwa, powstające oddolnie i charakteryzujące się na ogół dobrowolnym uczestnictwem ich członków” (Wnuk-Lipiński „Socjologia życia publicznego” 2005).
- „Społeczeństwo obywatelskie to stan, w którym po pierwsze istnieją wolne stowarzyszenia, po drugie, gdy społeczeństwo jako całość może się organizować i koordynować swoje działania przez wolne stowarzyszenia, i po trzecie, gdy stowarzyszenia te mogą oddziaływać na politykę państwa” (Charles Taylor „Kiedy mówimy społeczeństwo obywatelskie” W: Michalski K. (red.) „Europa i społeczeństwo obywatelskie. Rozmowy w Castel Gandolfo”, 1994).
- “To say in the most straightforward manner, civic society is a space between family, state and market where bottom-up social organisations operate. Within this space the citizens enter into debate which results in the development of social solutions in favour of the common good.” (Witold Osiatyński, *The Republic of Citizens*)
- “Civic society involves “all non-state civic institutions, organisations and associations operating in the public sphere. These structures are fairly autonomous of the state, established as a result of bottom-up initiatives and characterised usually by voluntary participation of members.” (Wnuk-Lipiński, “Sociology of Public Life”, 2005)
- “Civic society is a condition where, firstly, there exist free associations, secondly, when the society as a whole can become organised and coordinate its measures by the agency of free associations, and thirdly, when these associations can influence the state policy.” (Charles Taylor, “When do we speak about civic society,” in K. Michalski (ed.) “Europe and Civic Society. Conversations in Castel Gandolfo” 1994)

Wydaje się, że pojęcie „społeczeństwo”, którym posługujemy się na co dzień, nie sprawia nam problemu w interpretacji - wszyscy mamy co najmniej pewną intuicję, czym ono jest. Jeżeli dodamy do niego przymiotnik „obywatelskie” to wówczas zyskujemy już inny wymiar ludzkiej aktywności. Pojęcie społeczeństwa obywatelskiego ma korzenie europejskie i powstało na gruncie klasycznej filozofii społecznej. Odnajdujemy je w koncepcjach stoików, u Arystotelesa w koncepcji człowieka jako zwierzęcia politycznego, czyli *zoon politikon*, w koncepcji republiki Cycerona jako *societas civilis* - czyli wspólnoty opartej na prawie cywilnym, dosłownie - „prawie obywatelskim” oraz w myśli chrześcijańskiej

It seems that the notion of ‘society’ as applied on an everyday basis does not pose any problems with interpretation: everybody has at least some intuitive understanding of what it is. If one adds the ‘civic’ adjective, then one gets a whole different dimension of human activity. The notion of civic society has European roots, and goes back to the classic social philosophy. It can be found in the concepts spread by the Stoics, in Aristotle’s concept of man as a political animal, i.e. *zoon politikon*, in Cicero’s concept of the republic as *societas civilis*, that is a community based on the civil law or, literally, ‘civic law’, and in the Christian thought of St. Thomas Aquinas and his idea of civic disobedience. The development of the idea of civic virtue was largely influenced by the system practices of Italian cities of the late Middle Ages and the early

św. Tomasza z Akwinu i sformułowanej przez niego idei obywatelskiego nieposłuszeństwa. Do rozwoju idei obywatelskości przyczyniła się w dużej mierze praktyka ustrojowa miast włoskich późnego średniowiecza i wczesnego renesansu m.in.: Wenecji, Bolonii, Sieny, Florencji i Padwy. Podstawowe zasady, zgodnie z którymi organizowano wówczas społeczeństwo to: równość obywateli, częste i bezpłatne pełnienie funkcji publicznych, partycypacja obywateli w podejmowanych przez władzę decyzjach oraz udział w tworzeniu prawa. Nowoczesna koncepcja społeczeństwa obywatelskiego narodziła się w czasach oświecenia. Społeczeństwo obywatelskie było rozumiane przede wszystkim jako społeczeństwo polityczne, którego członkami są obywatele republiki wyposażeni w niezbywalne i naturalne prawa polityczne oraz społeczeństwo samodzielnych i autonomicznych podmiotów, wyposażonych w prawa i wolności gospodarcze. Istotny wpływ na idee społeczeństwa obywatelskiego mieli filozofowie: John Locke, Adam Smith, Jean-Jacques Rousseau, Georg Wilhelm Friedrich Hegel. W XIX wieku istotną cechą społeczeństwa obywatelskiego stała się tolerancja rozumiana jako poszanowanie przeciwników (zwłaszcza w debacie publicznej) i tolerowanie odmiennych poglądów. Według Alexis de Tocqueville'a - francuskiego myśliciela i polityka, społeczna samoorganizacja, lokalne inicjatywy, lokalna prasa stanowią czynnik chroniący społeczeństwo, w tym przede wszystkim wolności i prawa do spontanicznego rozwoju, przed wszechwładzą biurokracji. Myśl społeczno - filozoficzna XX wieku przynosi dalsze rozwinięcie idei społeczeństwa obywatelskiego o aspekt kulturalny i symboliczny. Społeczeństwo obywatelskie jest rozumiane jako sfera kształtowania się wartości, norm postępowania, tożsamości indywidualnej i zbiorowej, więzi nieformalnych, oddolnych inicjatyw społecznych i rozwijania komunikacji społecznej.

Współcześnie, społeczeństwo obywatelskie to społeczeństwo charakteryzujące się aktywnością obywateli i zdolnością do samoorganizacji oraz określania i osiągnięcia wyzna-

Renaissance: Venice, Bologna, Siena, Florence and Padua. The basic principles that governed the then society are the equality of citizens, frequent and non-paid performance of public functions, citizens' participation in the decisions made by the authorities, and participation in the formation of the law. The modern concept of the civic society originates in the Enlightenment period. Civic society was understood mainly as a political society whose members included the republic's citizens endowed with inalienable and natural political rights and a society of independent and autonomous entities with economic rights and freedoms. The ideas of civic society were greatly influenced by such philosophers as John Locke, Adam Smith, Jean-Jacques Rousseau, Georg Wilhelm and Friedrich Hegel. In the nineteenth century tolerance became a vital feature of civic society to be understood as respect of one's opponents (particularly at a public debate) and tolerance of different views. According to Alexis de Tocqueville, French thinker and politician, social self-organisation, local initiatives and local press constitute a factor that protects society, including in the first place freedoms and rights to spontaneous development, from the supremacy of bureaucracy. The social and philosophical thought of the twentieth century further elaborates on the idea of civic society introducing its cultural and symbolical aspect. Civic society is understood as the sphere of shaping values, standards of conduct, individual and collective identity, informal connections, bottom-up social initiatives and development of social communication.

Today, civic society is characterised by the citizens' activity and ability to self-organise, determine and achieve the set goals without stimuli from the state authorities. Therefore, the notion of civic society refers to:

- Social self-organisation and activity of citizens independent of the state structures;

czonych celów bez impulsu ze strony władzy państwowej. Zatem, pojęcie społeczeństwa obywatelskiego odwołuje się do:

- samoorganizacji społecznej oraz aktywności obywateli niezależnej od struktur państwowych;
- respektowania procedur oraz publicznego wyrażania własnych poglądów;
- wartości, norm, przekonań i działań symbolicznych, takich jak pluralizm, tolerancja, zaufanie, odpowiedzialność, solidarność zbiorowa i rządy prawa.

- Respect for procedures and public expression of one's views;
- Values, standards, beliefs and symbolical measures, such as pluralism, tolerance, trust, responsibility, collective solidarity and the governance of law.

Civic society is frequently defined in the context of three sectors of social and economic activity of modern societies:

Spółeczeństwo obywatelskie często jest definiowane w kontekście trzech sektorów aktywności społeczno-gospodarczej współczesnych społeczeństw:

Organizacje pozarządowe działają społecznie i nie dla zysku (ang. *not-for-profit*, *non-governmental organization* NGO) na zasadach dobrowolności i spontaniczności. Bazą efektywności działania trzeciego sektora są autonomiczne jednostki, posiadające świadomość potrzeb wspólnoty i dążące do ich zaspokajania poprzez: zainteresowanie sprawami społeczeństwa, poczucie odpowiedzialności za jego dobro, określanie i osiąganie wyznaczonych celów bez impulsu ze strony władzy państwowej. Trzeci sektor i działalność organizacji pozarządowych często jest utożsamiana z istotą funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego.

Non-governmental organisations act in favour of society and not for profit (not-for-profit organisations, NGOs) according to the principles of voluntariness and spontaneity. The effectiveness of the third sector operation is based on autonomous individuals that are aware of the community's needs and aim at their satisfaction via interest in society's affairs, feeling of responsibility for its welfare, determination and achievement of the set goals without stimuli from the state authorities. The third sector and non-governmental organisation operation is frequently identified with the essence of the civic society's functioning.

„Wąskie” i „szerokie” definiowanie III sektora

Zarówno w Polsce jak i w Norwegii, szeroka definicja III sektora obejmuje bardzo zróżnicowane organizacje grup obywatelskich. Są to m.in. fundacje, stowarzyszenia i ich związki, federacje czy porozumienia stowarzyszeń i fundacji, partie polityczne, organizacje działające na mocy odrębnych przepisów, w tym m.in. koła łowieckie, związki działkowców, Międzynarodowy Czerwony Krzyż, ochotnicze straże pożarne, komitety rodzicielskie i rady rodziców, komitety społeczne, związki zawodowe, związki pracodawców, organizacje samorządów różnych grup zawodowych (izby gospodarcze branżowe, cechy i izby rzemieślnicze), kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich, organizacje kościelne, instytucje społeczne kościołów (np. szkoły, placówki opiekuńcze, redakcje, wydawnictwa), grupy, takie jak kluby osiedlowe czy grupy wsparcia, grupy samopomocowe. Wąska definicja III sektora obejmuje stowarzyszenia i fundacje i to właśnie ona funkcjonuje w społecznej świadomości mieszkańców Polski i Norwegii i jest powszechnie używana. Do tej wąskiej definicji odwołujemy się również w niniejszej publikacji. Obok tego określenia funkcjonuje jeszcze kilka nazw: organizacje charytatywne, organizacje non-profit, organizacje społeczne, organizacje wolontarystyczne, organizacje obywatelskie, NGOs.

Kapitał społeczny, zaufanie społeczne i partycypacja społeczna

Dwoma ważnymi komponentami społeczeństwa obywatelskiego są kapitał społeczny i zaufanie społeczne. Kapitał społeczny to więzi zaufania, lojalności i solidarności, znajdujące wyraz w samoorganizowaniu się i samorządności, głównie w ramach dobrowolnych stowarzyszeń. Natomiast zaufanie społeczne ma istotne znaczenie dla sprawnego funkcjonowania instytucji demokratycznych i jest jedną z najważniejszych form kapitału społecznego. Według definicji, **kapitał społeczny to:**

- zbiór zasobów, związanych z posiadaniem

‘Narrow’ and ‘broad’ definition of the third sector

Both in Poland and Norway the broad definition of the third sector covers highly diversified organisations of civic groups. They include foundations, associations and their unions, federations or agreements of associations and foundations, political parties, organisations operating on the basis of separate legal regulations, like hunting circles, garden plot owners’ unions, International Red Cross, voluntary fire service, parental committees and councils of parents, social committees, trade unions, employers’ unions, organisations of the self-government of various occupational groups (trade chambers of commerce, guilds and craft chambers), agricultural circles and farmers’ wives circles, church organisations, church social institutions (e.g. schools, care establishments, editorial offices, publishing houses), groups like community clubs or support groups, and self-help groups. The narrow definition of the third sector covers associations and foundations, and this definition functions in the social awareness of the inhabitants of Poland and Norway and is commonly used. This publication also refers to this narrow definition. This term is followed by several other names: charity organisations, non-profit organisations, social organisations, voluntary organisations, civic organisations and NGOs.

Social capital, social trust and social participation

Two vital elements of civic society are social capital and social trust. Social capital involves the bonds of trust, loyalty and solidarity expressed by way of self-organisation and self-governance, mainly as part of voluntary associations. Social trust, on the other hand, is of great importance for the efficient operation of democratic institutions and is one of the key forms of social capital. According to the definition, **social capital is:**

- Collection of resources connected with the individual’s having certain networks

przez jednostkę określonych sieci relacji z innymi, opartych na wzajemnych długotrwałych kontaktach i zależnościach czy też przynależności do tej samej grupy;

- zasób, który wzmacnia efektywność działań jednostek lub grup - jest to wykształcenie, umiejętności, wiedza, a także innowacyjność, elastyczność, twórcze myślenie;
- własność zbiorowości lokalnych, dużych grup społecznych, regionów, całych społeczeństw; odnosi się do zaufania, norm i powiązań zwiększających sprawność społeczeństwa, ułatwiając skoordynowanie działań.

Innymi słowy, kapitał społeczny to sieci relacji, związki znajomości i uznania oraz wartość dodana, którą czerpie się z członkostwa w grupie, która dostarcza wsparcia i jest źródłem wiarygodności. To nasze znajomości, wypracowana dobra opinia, przywileje, pokrewieństwo, czyli to wszystko, co wpływa na rozwój więzi społecznych. Do wytworzenia kapitału społecznego i czerpania z niego należytej korzyści niezbędny jest zbiorowy wysiłek. Ważne są tutaj podzielane przez członków danego społeczeństwa, danej zbiorowości czy grupy wspólne wartości i normy postępowania. Tak rozumiany kapitał społeczny to efekt wytworzonych więzi społecznych, z których jednostki czerpią korzyści dla siebie i dla dobra ogółu poprzez kreowanie zaufania społecznego i powszechnie aprobowanych norm postępowania, kooperacji i solidarności. James Coleman definiuje kapitał społeczny przez jego funkcję ułatwiającą działanie w społeczeństwie. Tak jak inne formy kapitału - kapitał społeczny jest produktywny, czyli umożliwia realizację celów, których osiągnięcie byłoby niemożliwe w sytuacji jego braku. Dzięki zaufaniu, wytworzonemu przez wzajemne relacje i więzi, kapitał społeczny obniża koszty transakcji i ułatwia wykonywanie zadań. Jak jest generowany kapitał społeczny? Głównie poprzez mechanizm oczekiwań - ludzie oczekują wzajemności w re-

of relations with others based on long-term mutual contacts and interdependencies or affinity with the same group;

- Resources that enhance the effectiveness of measures undertaken by individuals or groups - they include education, skills, knowledge, as well as innovativeness, flexibility and creative thinking;
- Property of local communities, large social groups, regions and whole societies; it refers to trust, standards and ties that increase the society's ability facilitating the coordination of measures.

In other words, social capital involves networks of relations, acquaintances and recognition, as well as added value drawn from the membership in a group that provides support and is the source of reliability. It covers our acquaintances, earned good reputation, privileges and kinship, that is everything that affects the development of social ties. In order to create social capital and draw proper benefits from this capital it is necessary to exercise collective effort. The common values and standards of conduct shared by the member of a given society, community or group are of vital importance here. Thus understood social capital is the result of created social ties from which the individuals draw benefits for themselves and for the common good by building social trust and generally accepted standards of conduct, cooperation and solidarity. James Coleman defines social capital with the use of its function facilitating activities within society. Similarly to other forms of capital, social capital is productive in nature, and thus enables the execution of goals whose achievement would be impossible if there were no such capital. Thanks to the trust evoked by mutual relations and ties, social capital reduces the costs of transactions and facilitates the execution of tasks. How is social capital generated? Mainly via the mechanism of expectations: people expect mutuality in their relations, are grateful and expect gratefulness. In addition, social capital is reinforced by the reliability of social structures (e.g. institutions, offices,

lacjach, odwdzięczają się i oczekują odwdzięczenia. Dodatkowo, kapitał społeczny jest wzmacniany dzięki wiarygodności struktur społecznych (np. instytucji, urzędów, sądów) oraz mechanizmy kontroli i egzekwowania norm postępowania w danej grupie. Coleman uważa, że kapitał społeczny jest dobrem publicznym, ponieważ korzystają z niego wszyscy należący do danej grupy oraz ci, którzy korzystają z rozwiązań wypracowanych dzięki potencjałowi kapitału społecznego.

Z procesem budowania społeczeństwa obywatelskiego współcześnie wiązana jest koncepcja **zaufania społecznego**. Zaufanie społeczne pomaga w tworzeniu wspólnoty, której członkowie znają swoich sąsiadów, uczestniczą w działaniach stowarzyszeń, przestrzegają i oczekują od innych przestrzegania określonych norm.

Zaufanie to mechanizm oparty na założeniu, że innych członków danej społeczności cechuje uczciwe i kooperatywne zachowanie oparte na wspólnie wyznawanych normach i wartościach, a przeciwieństwem warunkiem wykorzystania szans rozwoju gospodarczego jest zdolność organizowania się w grupy. Stąd też, wielu badaczy społecznych zwraca uwagę na korelację pomiędzy poziomem zaufania społecznego w danym państwie a poziomem rozwoju gospodarczego, uważając, że im wyższy poziom zaufania społecznego, tym wyższy poziom rozwoju gospodarczego. Ryzyko podjęcia działań opartych na zaufaniu rośnie w miarę jak nasi potencjalni partnerzy stają się coraz bardziej liczni, zróżnicowani; kiedy nasze środowisko społeczne rozszerza się, komplikuje, w mniejszym stopniu podlega naszej kontroli. Dlatego, musimy nieustannie czynić zakłady, stawiać na takie lub inne działania partnerów, udzielać lub odmawiać im zaufania stosując różne kryteria, np.:

courts) and mechanisms of control and execution of standards of conduct in a given group. Coleman believes that social capital is a public good, as it provides benefits to all members of the group and those who take advantage of solutions developed thanks to the potential of social capital.

Nowadays, the process of building civic society is connected with the concept of **social trust** which helps to create the community whose members know their neighbours, participate in the activities of associations, observe certain standards and expect the same of others.

Trust is a mechanism based on the assumption that other members of a given community are characterised by honest and cooperative behaviour in line with the commonly professed standards and values, and the condition for using the opportunities for economic development is the ability to organise individuals into groups. Hence, many social researchers pay attention to the correlation between the level of social trust in a given country to the level of economic development, because they believe that the higher the level of social trust is, the higher the level of economic development is achieved. The risk of undertaking tasks based on trust grows as one's potential partners become more numerous and diversified. When one's social environment expands and becomes more complicated, one can control it to a lesser degree. Therefore, one has to constantly bet on these or other actions of partners, grant or refuse to grant one's trust by using various criteria, such as:

kryteria criteria	oczekiwania expectations
efektywnościowe effectiveness	oczekujemy prawidłowych, regularnych, racjonalnych, skalkulowanych działań partnerów oraz przewidywalnych kompetencji, sprawności one expects correct, regular, rational, predictable and calculated actions of partners, as well as competences, efficiency, effectiveness and productivity.
opiekuńcze care	oczekiwanie bezinteresownego dbania o nasze sprawy, szlachetności, pomocniczości, altruizmu one expects disinterested care for one's affairs, noble-mindedness, subsidiarity and altruism
aksjologiczne axiology	dotyczą właściwości działań; oczekujemy: sprawiedliwości, odpowiedzialności, prawdomówności these refer to the properties of actions: one expects justice, responsibility and truthfulness.

Opracowanie na podstawie: Sztompka P., „Socjologia. Analiza społeczeństwa”, 2002

Based on: Sztompka P., „Sociology. Analysis of society”, 2002

Jakie korzyści płyną dla członków społeczeństwa z zaufania?

Zaufanie jest podstawą współdziałania i spoiwem społeczeństwa obywatelskiego. Pozwala ludziom rozwiązywać problemy i osiągać społeczne cele szybciej i przy znacznie mniejszym nakładzie sił i środków. Jest potrzebne zarówno w sferze działań lokalnej społeczności jak i przy zawieraniu transakcji finansowych. Zaufanie wzmaga współpracę, a ta z kolei zwiększa poziom zaufania. W przeciwieństwie do zasobów finansowych, zaufanie to „zasób moralny”, którego ilość wzrasta, im bardziej się z niego korzysta, a który nieużywany zanika. Zaufanie pozwala zredukować niepewność i założyć, że inni będą postępować korzystnie dla nas lub przynajmniej neutralnie. Możemy wtedy działać spokojniej, optymistyczniej. Klimat zaufania prowadzi do innowacyjnych, spontanicznych działań, podnosi poziom mobilizacji, wzmacnia więzi społeczne, prowadzi do scalenia wspólnot i w ten sposób rozwija potencjał społeczeństwa. Każda organizacja i instytucja podejmująca takie działania przyczynia się do wzmocnienia zaufania społecznego.

Nasze działanie jest oparte na ugruntowanym bądź nieugruntowanym zaufaniu albo na gruntuwanej bądź nieugruntowanej nieufności wyrażanej w stosunku do innych osób. Konsekwencje podjęcia przez nas różnych działań w oparciu o taką kalkulację mogą być następujące:

What benefits are drawn by the members of society from trust?

Trust is the foundation for cooperation and the glue of civic society. It allows people to solve problems and achieve social goals faster and with much smaller outlay of efforts and resources. It is required both in the sphere of local community actions and while entering into financial transactions. Trust enhances cooperation which, in turn, increases the level of trust. Contrary to financial resources, trust is a 'moral resource' whose amount increases as it is being used but may disappear when not employed. Trust helps to reduce uncertainty and assume that others will behave in a manner beneficial or, at least, neutral to one. One can then act more calmly and optimistically. The atmosphere of trust leads to spontaneous, innovative actions, raises the level of mobilisation, strengthens social bonds, merges the communities, and thus develops the potential of society. Every organisation and institution undertaking such measures contributes to the reinforcement of the social trust.

One's actions are based on justified or unjustified trust, or justified or unjustified distrust expressed towards other people. The consequences of undertaking various actions on the basis of such calculation may be as follows:

	ugruntowanie justification	brak ugruntowania lack of justification
zaufanie	Rozsądnie jest ufać wiarygodnym. Jeśli komuś ufam, moje działania wobec niego są bardziej otwarte, innowacyjne, spontaniczne, nie patrzę nieustannie partnerowi na ręce. „Zewnętrzne koszty” interakcji zostają bardzo zredukowane, np. znany polityk może przeprowadzić niepopularne reformy.	Tracimy, gdy obdarzymy oszusta niezastużonym kredytem zaufania.
trust	It is reasonable to trust reliable people. If I trust someone, my actions towards them are more open, spontaneous and innovative, and I do not constantly keep watchful eye on my partner. “External costs” of interaction are very much reduced, e.g. a well-known politician can enforce unpopular reforms.	One loses when one lends the unjustified credit of trust to a fraud.
nieufność	Ugruntowana nieufność wobec niewiarygodnych partnerów może spełniać pozytywne funkcje - zabezpiecza przed zagrożeniami, szkodami. Zwiększone „koszty zewnętrzne” transakcji są w tym przypadku warte poniesienia.	Odmawiając zaufania tym, którzy na zaufanie zasługują, przynosimy szkody i sobie i im. Nieracjonalne powody paraliżują nasze działania, prowadzą do izolacji, eliminują korzyści finansowe. Kumulacja podobnych przypadków może prowadzić do rozbicia więzi społecznych. Nieuzasadniona nieufność jest dysfunkcyjna dla całego społeczeństwa.
distrust	Justified distrust towards unreliable partners may perform positive functions: it protects against threats and damage. In such case the increased “external costs” of the transaction are worth incurring.	While refusing trust to those who deserve to be trusted, one brings harm to oneself and others. Unreasonable causes paralyse one’s actions, lead to isolation and eliminate financial benefits. The accumulation of similar cases may lead to the disruption of social ties. Unjustified distrust is dysfunctional for the entire society.

Opracowanie na podstawie: Sztompka P., „Socjologia. Analiza społeczeństwa”, 2002

Based on: Sztompka P., „Sociology. Analysis of society”, 2002

Istotne znaczenie dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego ma również **partycypacja społeczna**, będąca warunkiem demokracji przedstawicielskiej opartej na dialogu społecznym. Celem partycypacji jest pobudzenie aktywności obywateli oraz włączenie ich w życie publiczne. Partycypacja oznacza udział obywateli w zarządzaniu sprawami publicznymi społeczności, której

What is also essential for the functioning of civic society is **social participation** which conditions the representative democracy based on social dialogue. The goal of participation is to stimulate the citizens’ activity and their inclusion in the public life. Participation means that the citizens take part in the management of public affairs of the community they are members of. Non-

są członkami. Organizacje pozarządowe mają istotny wpływ na działania demokracji przedstawicielskiej i mechanizmów dialogu społecznego - to właśnie one głośno wyrażają interes poszczególnych grup społecznych, znają ich potrzeby i realizują cele społeczne, będąc niezależnymi od władzy publicznej. Poczucie wspólnoty i przynależności do danej społeczności wpływa na poziom zaangażowania społecznego.

Kluczową zasadą społeczeństwa obywatelskiego jest też **zasada pomocniczości**, dawniej nazywana zasadą subsydiarności. Przyjęta w podstawowych dokumentach Unii Europejskiej i w preambule Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., stanowi podstawę do ustalenia sfery zadań i obowiązków władz publicznych.

Zasada pomocniczości po raz pierwszy została sformułowana w encyklice papieża Piusa XI *Quadragesimo anno* z 1931 r. i wynika z personalistycznej koncepcji człowieka - osoby ludzkiej obdarzonej przyrodzoną godnością: wolnej i odpowiedzialnej za swe działania i zaniechania, ale zarazem żyjącej w zorganizowanym społeczeństwie, względem którego osoba ma prawa, ale też i obowiązki. Na społeczeństwo składa się wiele szczebli „społeczności”: od społeczności najniższej, którą stanowi rodzina, do społeczności państwowej i ponadpaństwowej. „Społeczności niższe” funkcjonują w ramach społeczeństwa obywatelskiego, „społeczności wyższe” stanowią kolejne szczeble systemu władz publicznych - z państwem na czele. „Pomocnicza interwencja państwa” może i powinna mieć miejsce wówczas, gdy określone problemy jednostkowe i zbiorowe nie mogą być rozwiązane ani siłami społeczeństwa obywatelskiego, ani przez instytucje samorządowe. Zadaniem publicznym jest zatem rozwiązywanie takich problemów jednostkowych i zbiorowych, których nie udaje się rozwiązać w obrębie społeczeństwa obywatelskiego. Zasada pomocniczości ustala również podział zadań pomiędzy różne szczeble władz publicznych. W tym zakresie wyraża ona ideę pionowego podziału władz, a konkretyzuje ją zasada decentralizacji.

governmental organisations have a considerable impact on the actions of representative democracy and social dialogue mechanisms, as it is them that loudly voice the interests of individual social groups, are familiar with their needs and execute social goals, while being independent of the public authorities. The feeling of community and affinity with a given society affects the level of social involvement.

The key principle of civic society is the **principle of subsidiarity**. Adopted in the basic documents of the European Union and in the Preamble to the 1997 Constitution of the Republic of Poland, it is the foundation for determining the scope of tasks and obligations of public authorities.

The principle of subsidiarity was first formulated in the 1931 *Quadragesimo anno* encyclical by Pope Pius XI, and stems from the personal concept of man, human being endowed with inborn dignity, who is free and responsible for their actions and omissions but at the same time lives in an organised society towards which they have both rights and obligations. Society is comprised of many levels of ‘community’ starting from the lowest communities constituted by family to the national and supranational communities. ‘Lower communities’ function within the framework of civic society, while ‘higher communities’ constitute subsequent levels of the public authority system headed by the state. “Subsidiary state intervention” may and should take place when certain individual and collective problems can be solved neither through the efforts of civic society nor by self-government institutions. A public task is, therefore, to solve such individual and collective problems that cannot be solved within civic society. What is more, the principle of subsidiarity determines also the division of tasks among various levels of public authorities. In this context it expresses the idea of vertical division of authorities specified by the principle of decentralisation.

Podsumowanie

Profesor Larry Diamond, politolog z Uniwersytetu Stanforda pisał: „We wzorcowym społeczeństwie obywatelskim występuje obfitość kapitału społecznego, czyli zaufania, zasad postępowania i woli współpracy. W społeczeństwie obywatelskim ludzie sobie ufają i zraszają się w celu realizacji zbiorowych celów. Mogą się różnić poglądami i przekonaniami, ale szanują się nawzajem i są tolerancyjni wobec odmienności. Obywatele uważają innych za równych sobie i wierzą w równość szans, mając przy tym świadomość, że idealna równość wyników jest nieosiągalna. Stosunki między ludźmi są przede wszystkim poziome: każdy człowiek ma taką samą godność, takie same obowiązki, takie same uprawnienia i równość ta jest zapisana w prawie. Jednostki są prawdziwymi obywatelami, to znaczy interesują się sprawami publicznymi i zależy im na pomyślności całej wspólnoty. W swoim postępowaniu do pewnego stopnia kierują się duchem publicznym. Podobnie jak kapitalizm nie jest to utopia, lecz system zgodny z egoistycznymi elementami ludzkiej natury. Ludzie biorą pod uwagę interesy innych między innymi ze względu na wiarę w to, że większość innych obywateli będzie się zachowywała podobnie. Wiara ta nie wynika wyłącznie z zaufania do kultury obywatelskiej, ale także z istnienia silnych i skutecznych instytucji publicznych, które nagradzają postawy obywatelskie i zachęcają do nich”.

Zaufanie, tolerancja, równość wobec prawa i wola współpracy, przy jednoczesnym sprawnym funkcjonowaniu instytucji publicznych są zatem najbardziej istotnymi wymiarami społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwa, które w oparciu o te zasady ma być efektywne w działaniu.

Summary

Professor Larry Diamond, political scientist at the Stanford University, wrote: “In a model civic society there is an abundance of social capital, that is trust, principles of conduct, and will of cooperation. In civic society people trust one another and gather in order to achieve collective goals. They may differ in views and beliefs but they respect one another and show tolerance towards otherness. Citizens consider others as equal and believe in the equality of chances, being aware that ideal equality of results is unattainable. The relations between people are largely horizontal: every man has the same dignity, the same obligations, the same rights, and such equality is provided for by the law. Individuals are true citizens, which means that they are interested in public affairs and care for the welfare of the entire community. Their behaviour is to some extent directed by the public spirit. Similarly to capitalism, it is not a utopia but a system compliant with the egoistic elements of human nature. One of the reasons people take into consideration the interests of others is their belief that the majority of other citizens will act in a similar manner. This belief does not stem exclusively from their trust to civic culture, but also from the existing of powerful and effective public institutions that award civic attitudes and encourage people to adopt them.”

Trust, tolerance, equality before law and the will of cooperation with the simultaneous efficient functioning of public institutions form the most vital dimensions of civic society which should be effective when based on these principles.

ROZDZIAŁ II Społeczeństwo obywatelskie i III sektor w Polsce

Polski kontekst społeczno-gospodarczy

Polska zajmuje 9. miejsce w Europie pod względem powierzchni (312 683 km²) oraz 8 pod względem liczby ludności (ok. 38,1 mln osób). Na podstawie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 Polska jest republiką parlamentarną z systemem parlamentarno-gabinetowym, opierającą się na trójpodziale władzy. Ustawa Zasadnicza zapewnia wolność zrzeszania się. Obywatele Polski, którzy ukończyli 18 lat mają czynne prawa wyborcze - prawo wyboru swoich reprezentantów w wolnych i niezależnych wyborach. Od początku lat 90. frekwencja w wyborach parlamentarnych i prezydenckich waha się w przedziale 50-60%. Udział w wyborach parlamentarnych w 2007 r. wyniósł 53,88%. Podobna frekwencja odnotowana została podczas wyborów prezydenckich w 2010 r. - 54,94% (55,31% w drugiej turze). Niższa frekwencja notowana jest w wyborach lokalnych do władz gmin. Najmniej popularne w Polsce są jednak wybory do Parlamentu Europejskiego - w 2009 r. głosowało zaledwie 24,53% Polaków.

Pod względem wielkości PKB, Polska jest szóstą gospodarką Unii Europejskiej i 21. gospodarką świata (w 2009). Polska gospodarka jest gospodarką mieszaną. Sektor państwowy wytwarza obecnie około 25% PKB jest to poziom porównywalny do takich krajów, jak Francja czy Norwegia. Sektor usług odpowiada za wytworzenie 67,3% całego PKB, przemysł 28,1%, rolnictwo 4,6%. Produkt krajowy na głowę mieszkańca wynosił w 2009 nominalnie 11 288 dolarów, a po zmierzeniu parytetem siły nabywczej 18 072 dolarów i wyniósł 61% średniej unijnej. Tempo wzrostu gospodarczego stawia Polskę wśród najszybciej rozwijających się krajów Europy. Polska jest uznawana przez ONZ za kraj wysoko rozwinięty ze względu na stosunkowo wysoki Wskaźnik Rozwoju Społecznego (Human Development Index), który bierze pod uwagę takie czynniki, jak:

CHAPTER II Civic society and the third sector in Poland

Polish social and economic context

In Europe Poland occupies the ninth place in terms of its surface area (312,683 km²) and the eighth place in terms of population (approx. 38.1 million people). Pursuant to the 1997 Constitution of the Republic of Poland, it is a parliamentary republic with the parliamentary and cabinet system based on the tripartite separation of powers. The Constitution provides for the freedom of association. The citizens of Poland who have turned 18 have active right to vote, that is the right to vote for their representatives in free and independent elections. From the beginning of the 1990s the turnout at parliamentary and presidential elections ranges between 50 and 60%. The participation in the 2007 parliamentary election reached 53.88%. Similar turnout was noted during the 2010 presidential election with 54.94% (55.31% in the second round). Lower turnout is observed during local elections to communal authorities. But the least popularity is enjoyed in Poland by the elections to the European Parliament: in 2009 only 24.53% of Poles visited the polls.

In terms of GDP Poland is the sixth economy of the European Union, and the 21st economy of the world (data for 2009). The Polish economy is a mixed one. The state sector is currently generating about 25% of GDP, which is comparable to the economies of such countries as France and Norway. The services sector, industry and agriculture account for the generation of 67.3%, 28.1% and 4.6% of the entire GDP respectively. In 2009 the domestic product per inhabitant amounted nominally to USD 11,288, and USD 18,072 when measured with the purchasing power parity. This is 61% of the average EU value. The pace of economic growth places Poland among the fastest developing countries in Europe. The UN considers Poland to be a highly-developed country due to the relatively high Human Development Index which includes such factors as:

- oczekiwana długość życia
- ogólny wskaźnik skolaryzacji dla wszystkich poziomów nauczania,
- wskaźnik umiejętności czytania ze zrozumieniem i pisania,
- PKB per capita w USD, liczony według parytetu nabywczego waluty.

Państwa wysoko rozwinięte osiągają wskaźnik HDI powyżej 0,80. Wskaźnik HDI dla Polski wynosił w 2009 r. 0,880, co dało jej 41. miejsce na świecie na 177 uwzględnionych państw.

W ostatnich latach ludność Polski ustabilizowała się na poziomie 38,1 mln. Według prognoz GUS z 2003 roku, liczba ludności w Polsce w 2030 ma wynieść ok. 35,7 mln. W 2003 r. kobiety stanowiły 51,7% populacji, a mężczyźni 48,3% - na stu mężczyzn przypadało 107 kobiet. Większość ludności żyje w miastach - współczynnik urbanizacji wynosi powyżej 60% z tendencją rosnącą. Od kilku lat rośnie w Polsce wskaźnik trwania długości życia, a prognozy napawają optymizmem - u mężczyzn z obecnych 69 lat ma wzrosnąć do 74 lat w 2025 r., a u kobiet - z 78 do 81 lat. Wzrasta liczba kobiet, które w ogóle nie wychodzą za mąż. Jest ich już ok. 20% (na początku lat 90. - 5%), pod tym względem Polska upodobniła się do Szwajcarii i Szwecji. Najpopularniejszym modelem rodziny jest 2+2, choć coraz częściej pary decydują się na jedno dziecko. Obecnie 13,3% z populacji to osoby powyżej 64 roku życia, a udział osób starszych w populacji zwiększa się.

Mniejszości narodowe oraz grupy etniczne

Współczesna Polska jest krajem prawie całkowicie jednolitym narodowościowo. Według spisu powszechnego z 2002 roku, liczebność mniejszości narodowych wynosi 3,26% ogółu mieszkańców, czyli ok. 1,5 mln osób. W okresie międzywojennym (lata 1918-1939) w granicach II Rzeczypospolitej mieszkało 11,3 mln osób innej niż polska narodowości, co stanowiło 35% ogółu (dane z 1931 r.). Przyczyny tak dużych zmian w strukturze narodowościowej były związane z tragicznym bilansem II wojny światowej i konsekwentną realizacją powo-

- Living expectancy,
- General schooling indicator for all levels of education,
- Indicator of the ability to read with understanding and write,
- GDP per capita in USD calculated according to the purchasing power parity of the currency.

Highly-developed countries have the HDI exceeding 0.8. In 2009 the HDI for Poland amounted to 0.88, which put it on the 41st place in the world (out of 177 considered countries).

In recent years the population of Poland has become stable at the level of 38.1 million. According to the 2003 forecasts of GUS (Central Statistical Office), the population of Poland in 2030 is to be approx. 35.7 million. In 2003 women constituted 51.7% of population, while 48.3% was comprised of men; there were 107 women per 100 men. The majority of population lives in the cities: the urbanisation index exceeds 60% and shows a growing tendency. For several years now the living expectancy indicator in Poland has been rising, and the forecasts evoke optimism as by 2025 it is to increase from 69 to 74 years for men and from 78 to 81 for women. The number of women who do not marry at all is also rising. At the beginning of the 1990s there were 5% of them, while today the value reaches approx. 20%, which makes Poland similar to Switzerland and Sweden. The most popular family model is 2+2, although couples more and more frequently decide to have only one child. At present, 13.3% of the population is comprised of people over the age of 64, and the share of the elderly in population is growing.

National minorities and ethnic groups

Contemporary Poland is almost absolutely uniform in terms of nationality. According to the 2002 general census, the population of national minorities constitutes 3.26% of all inhabitants, that is approx. 1.5 million people. In the inter-war period (1918-1939) the territory of the Second Republic of Poland was inhabited by 11.3 million people of non-Polish nationality, which constituted 35% of the whole (data from 1931). Such

jennej polityki władz socjalistycznej Polski. W Narodowym Spisie Powszechnym z 2002 r. ponad 96% ankietowanych zadeklarowało narodowość polską, 1,23% (471,5 tys. osób) zadeklarowało przynależność do innej narodowości, natomiast 2,03% ludności (774,9 tys. osób) nie określiło swej przynależności narodowościowej. Najbardziej liczne mniejszości narodowe i etniczne stanowią Ślązacy (173,2 tys.) Niemcy (152,9 tys.), Białorusini (48,7 tys), Ukraińcy (31,0 tys), Romowie (12,9 tys), Rosjanie (6,1 tys.), Łemkowie (5,9 tys.) i Litwini (5,8 tys.).

W Polsce nie obserwuje się masowego napływu do kraju imigrantów jak w innych państwach Europy. Niemniej, coraz więcej firm sprowadza pracowników zza granicy, szczególnie z Ukrainy, Białorusi oraz Dalekiego Wschodu (Chiny, Wietnam). Zajmują oni lukę na rynku pracy powstałą z powodu nasilonej w ostatnich latach emigracji zarobkowej młodych Polaków. Źródła UE wskazują, że w ciągu najbliższych lat i do Polski ściągać będą imigranci, głównie ze wschodniej Europy. Pojawiają się też, wraz z zagranicznymi firmami otwierającymi fabryki w Polsce, zagraniczni pracownicy średniego i wyższego szczebla kierowniczego wraz z rodzinami, w tym oprócz pochodzących z Europy Zachodniej i Ameryki, także z Azji: Korei Południowej i Japonii.

Problemy społeczne

W Polsce poniżej granicy ubóstwa żyje 17% ludności i 22% dzieci. Współczynniki te są bliskie średniej unijnej - w krajach Unii Europejskiej liczba ta wynosi średnio 17% dla ogółu populacji i 20% dla dzieci.

Z niewysokich zarobków dużej części Polaków wynika **trudna sytuacja mieszkaniowa** - 70% osób od 18. do 30. roku życia mieszka z rodzicami ze względu na brak innego zakwaterowania i niemożność opłacenia czynszu, podczas gdy średnia unijna wynosi 29%. W Polsce liczba mieszkań na 1000 mieszkańców wynosi 343, podczas gdy w krajach wysokorozwiniętych przekracza ona swobodnie próg 500.

Jednym z najważniejszych problemów społecznych w Polsce jest bardzo **niski poziom zaufania społecznego** - około połowa Pola-

significant changes in the nationality structure were caused by the tragic balance of the Second World War and the consistent execution of the post-war policy employed by the authorities of the socialist Poland. In the 2002 National Census over 96% of the respondents declared to be of Polish nationality, while 1.23% (471,500 people) declared to be of different nationality and 2.03% (774,900 people) did not state their nationality. The most populous national and ethnical minorities are Silesians (173,200), Germans (152,900), Belarusians (48,700), Ukrainians (31,000), Romani (12,900), Russians (6,100), Lemkos (5,900) and Lithuanians (5,800).

Poland does not observe a mass inflow of immigrants as is the case with other countries in Europe. Nevertheless, more and more companies are bringing employees from abroad, particularly from Ukraine, Belarus and the Far East (China, Vietnam). They occupy the gap generated on the labour market by the recently increased economic migration of young Poles. The EU sources indicate that in the next few years Poland will also attract immigrants, mainly from Eastern Europe. Following the establishment of foreign companies' factories in Poland there also appear foreign employees at middle and higher managerial positions with families, including those coming from Western Europe and America, as well as South Korea and Japan.

Social problems

In Poland 17% of population and 22% of children live below the **poverty threshold**. These indexes approximate the EU average, as in the European Union member states these numbers on average amount to 17% for the overall population and 20% for children.

Low income of the large portion of Polish population results in **difficult housing situation**: 70% of people aged 18 to 30 lives with their parents due to the lack of other accommodation and inability to pay rent, while the EU average amounts to 29%. In Poland there are 343 flats per every 1,000 inhabitants, while in the highly developed countries this factor easily exceeds the threshold of 500 flats.

One of the most important social problems is Poland is the very **low level of social trust**:

ków nie ufa osobom, których nie zna, podobna liczba uważa, że nie należy ufać współnikom w interesach. Polacy często ufają tylko osobom z kręgu najbliższej rodziny i przyjaciół, co w wielu przypadkach uniemożliwia współdziałanie (zarówno w działalności gospodarczej jak i w działaniach na rzecz swojej społeczności) i przekłada się na brak komfortu i poczucia wspólnoty z otaczającymi ludźmi. Poziom zaufania społecznego w Polsce jest jednym z najniższych w Europie.

Innym ważnym problemem polskiego społeczeństwa jest **wykluczenie społeczne**, które przejawia się w braku możliwości edukacji, braku wiedzy i dostępu do informacji oraz niewielkiej ruchliwości i aktywności społecznej. Wykluczenie społeczne dotyka często osoby żyjące z dala od ośrodków administracji i edukacji, lub dawnych pracowników upadłych zakładów przemysłowych czy Państwowych Gospodarstw Rolnych. Wykluczenie jest poważnym problemem, gdyż często jest dziedziczone przez młodsze pokolenia.

Dyskryminacja i tolerancja

W badaniu „Diagnoza społeczna 2007”, według subiektywnego wskaźnika dyskryminacji, wyodrębniono kilka grup, w których poczucie bycia dyskryminowanym jest w Polsce większe, niż wśród ogółu społeczeństwa. Są to: osoby samotne; niepełnosprawne, ale tylko te w wieku 35-41 (kiedy ich niepełnosprawność może przekładać się na gorszą pozycję na rynku pracy); osoby korzystające z porad psychiatry i psychologa; ateści, ale również osoby uczęszczające do kościoła częściej niż 4 razy w miesiącu. Stworzony na podstawie wyników WVS indeks tolerancji wynosi dla Polski 1,7 na skali od 0 (najwyższy stopień tolerancji) do 5 (najniższy stopień tolerancji) (1999r.). Poziom tolerancji Polaków jest diametralnie jednak różny w stosunku do różnych grup.

Z raportu „Opinie ludzi z krajów Europy Środkowej o emigrantach i uchodźcach” (CBOS 2004) wynika, że Polacy są, w porównaniu do obywateli innych krajów Grupy Wyszehradzkiej, bardziej otwarci na przybyszów z innych krajów. 62% popiera zasadę otwartych granic dla imigrantów. Pozytywny stosunek

about half of the Polish population does not trust people they do not know; similar number of people believes that one should not trust their business partners. Frequently, Poles trust only the members of their closest family and friends, which, in many cases, prevents joint action (in terms of both economic activity and measures undertaken for their community) and translates into the lack of comfort and community feeling towards the people around them. The level of social trust in Poland is one of the lowest in Europe.

Another important problem of the Polish society is **social exclusion** which is observed as the lack of education opportunities, lack of knowledge and access to information, and little mobility and social activity. Social exclusion frequently affects people living far-away from the centres of administration and education or former employees of bankrupt industrial facilities or State Agricultural Enterprises. Exclusion is a serious problem as it is often inherited by younger generations.

Discrimination and tolerance

The “2007 Social Diagnosis” study distinguished, according to the subjective discrimination index, several groups who had greater feeling of being discriminated against in Poland than the whole society. These groups include: singles; the disabled, but only those aged 35-41 (when their disability may translate into worse position on the labour market); people who take up counselling from psychiatrist and psychologist; atheists, but also people who go to church more frequently than 4 times a month. Generated on the basis of WVS results, the tolerance index for Poland amounts to 1.7 at the scale from 0 (being the highest degree of tolerance) to 5 (being the lowest degree of tolerance) (1999). The level of tolerance professed by Poles is diametrically different in relation to various groups.

The “Opinions of People from Central Europe about Emigrants and Refugees” report (CBOS (Public Opinion Research Centre), 2004) indicates that, when compared to the citizens of other member states of the Visegrád Group, Poles are more open to newcomers from other

Polaków do imigrantów potwierdzają wyniki European Social Survey 2006 - pokazują one, że w porównaniu z obywatelami innych krajów europejskich, Polacy deklarują w tym względzie stosunkowo dużą otwartość.

„Ciemną stronę” tolerancji Polaków pokazuje ich stosunek do praw mniejszości seksualnych. Z danych CBOS z 2005 roku wynika, że 74% Polaków odmawia homoseksualistom prawa do urządzania manifestacji, a 78% do publicznego pokazywania swojego stylu życia. 80% nie zaakceptuje homoseksualisty w roli nauczyciela. Ok. 40% respondentów nie chce mieć żadnych kontaktów z homoseksualistami (40% nie akceptuje lesbijek, a 43% gejów) i odmawia im prawa do uprawiania stosunków seksualnych (42%).

Tolerancja jako obszar działań polskich organizacji pozarządowych

W bazie w portalu www.ngo.pl znajduje się ponad 300 organizacji, które w swojej misji odwołują się wprost do idei tolerancji. Kwestia tolerancji wobec odmienności kulturowych wprowadzana jest do debaty publicznej przede wszystkim poprzez inicjatywy organizacji zaangażowanych w działalność na rzecz promocji wielokulturowości. Ciągłe i liczne, ale coraz bardziej widoczne organizacje prowadzą takie działania jak: edukacja obywatelska, wolontariat międzynarodowy czy rozwój dialogu między kulturami i narodami. Istnieją w Polsce organizacje stawiające sobie za główny cel walkę z rasizmem czy nietolerancją, których głos jest dostrzegalny w dyskursie publicznym. Należy do nich np. Stowarzyszenie Nigdy Więcej - wydawca pisma „Nigdy Więcej” piętnującego wszelkie akty rasizmu i nietolerancji, Fundacja im Stefana Batorego, która w latach 2006-2008 realizowała program „Dla tolerancji”, czy Stowarzyszenie Przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii „Otwarta Rzeczpospolita”. Inne organizacje społeczeństwa obywatelskiego działające na rzecz tolerancji reprezentują najczęściej interesy poszczególnych ruchów i grup, które są w społeczeństwie Polskim dyskryminowane - uchodźców, niepełnosprawnych, mniejszości narodowych i religijnych czy osób homoseksualnych. Cyklicznymi wy-

countries. 62% is in favour of the principle of open borders for immigrants. The Poles' positive attitude towards immigrants is confirmed by the results of the 2006 European Social Survey. They show that, in comparison to the citizens of other European countries, Poles declare themselves to be relatively open in this area. The “dark side” of the Poles' tolerance is presented by their attitude towards the rights of sexual minorities. The 2005 CBOS data show that 74% of Poles denies homosexuals the right to organise manifestations, and 78% of them does not want them to publicly display their lifestyle. 80% of the population would not accept a homosexual as a teacher. About 40% of respondents does not want to have any contacts with homosexuals (40% and 43% of them does not accept lesbians and gays respectively) and denies them the right to have sexual intercourse (42%).

Tolerance as the field of operation of Polish non-governmental organisations

The www.ngo.pl portal database includes over 300 organisations whose mission refers directly to the idea of tolerance. The issue of tolerance towards cultural differences is introduced to the public debate mainly through the initiatives of organisations involved in actions for the promotion of multiculturalism. Still few but more and more visible organisations conduct such measures as civic education, international voluntary work and development of dialogue between cultures and nations. In Poland there are organisations whose main goals include fight against racism or intolerance and whose voice can be heard in the public discourse. They include, for instance, the “Never Again” Association, publisher of the “Never Again” magazine stigmatising all acts of racism and intolerance, the Stefan Batory Foundation which executed the “For Tolerance” programme in the years 2006-2008, and the Open Republic Association against Anti-Semitism and Xenophobia. Other civic society organisations acting for tolerance most frequently represent the interests of individual movements and groups that are discriminated against in the Polish society,

darzeniami służącymi promocji tolerancji i praw człowieka organizowanymi przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego, jest np. Dzień Uchodźcy czy Tydzień Przeciw Rasizmowi, w których realizację włączają się m.in. Polska Akcja Humanitarna, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Stowarzyszenie Willa Decjusza, Fundacja ZNAK, Stowarzyszenie Jeden Świat, Grupa Anty-Nazistowska czy Stowarzyszenie Uchodźców w Polsce. W dziedzinie promowania tolerancji w Polsce organizacje trzeciego sektora są zdecydowanie siłą wiodącą w porównaniu z aktywnością innych uczestników społeczeństwa obywatelskiego.

Równość płci w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego

Na podstawie bazy danych Stowarzyszenia Klon/Jawor liczbę organizacji kobiecych można szacować na ok. 650-700 (z czego co najmniej połowa na pewno prowadzi aktywne działania). Nie są to tylko organizacje kobiece, lecz także te, które prowadzą działalność lub/i projekty na rzecz kobiet, zarówno fundacje i stowarzyszenia, jak i grupy nieformalne oraz ośrodki gender studies, instytucje badawcze, stowarzyszenia kobiet po mastektomii, noclegownie dla kobiet, kobiece kluby sportowe. W bazie Fundacji Ośka stricte feministycznych organizacji jest 33.

Idea funkcjonowania i charakterystyka społeczeństwa obywatelskiego w Polsce

Warunki swobodnego rozwoju sektora pozarządowego zaistniały w Polsce dopiero 20 lat temu. Ma to istotne znaczenie w kontekście porównywania aktywności społecznej Polaków i Norwegów. Zmiany regulacji prawnych rozpoczęły się od uchwalonej 7 kwietnia 1989 roku ustawy „Prawo o stowarzyszeniach”. Obecnie pojęcie III sektora w Polsce definiuje ustawa o pożytku publicznym i o wolontariacie z 2003 r. (nowelizacja 2010 r.).

Jeśli chodzi o otoczenie społeczno-gospodarcze mające wpływ na funkcjonowanie III sektora, Polska w stosunku do krajów Europy Środkowo-Wschodniej może być uznana za jednego z liderów w regionie. W badaniach

such as refugees, the disabled, national and religious minorities and homosexuals. Periodical events that are to promote tolerance and human rights and are organised by civic society organisations include, for example, the Refugee Day and the Week Against Racism whose execution engages such entities as the Polish Humanitarian Action, the Helsinki Foundation for Human Rights, the Villa Decius Association, the ZNAK Foundation, the One World Association, the Anti-Nazi Group and the Association of Refugees in Poland. As far as the promotion of tolerance in Poland, the third sector organisations are definitely the leading force in comparison to the activity of other participants in civic society.

Gender equality in civic society organisations

According to the Klon/Jawor Association database, the number of women's organisations can be estimated at approx. 650-700 (at least half of which certainly undertakes active measures). These are not only women's organisations, but also those that conduct activities and/or projects in favour of women like foundations and associations, informal groups and gender studies centres, research institutions, associations of women who survived mastectomy, night refuge for women and women's sports clubs. The Ośka Foundation database lists 33 strictly feminist organisations.

Idea of operation and characteristics of civic society in Poland

The conditions for free development of the non-governmental sector have been present in Poland for only 20 years. It is of vital importance in the context of comparing social activity of Poles and Norwegians. Changes in legal regulations started with the Law on Associations passed on the 7th of April 1989. Nowadays the notion of third sector in Poland is defined by the law on public benefit activity and voluntary assistance of 2003 (amended in 2010).

When it comes to the social and economic surroundings that affects the operation of the third sector, Poland may be considered as the regional leader in comparison to the

NGO Sustainability Index, regularnie prowadzonych przez Freedom House i USAID, Polska utrzymuje od lat czołowe miejsca w rankingu. Warunki do działania dla organizacji pozarządowych są w stosunku do innych krajów, dzielących trudne doświadczenia komunizmu, bardzo korzystne. W dziedzinie prawa, co do zasady, organizacje pozarządowe cieszą się swobodą powstawania i działania. Także sfera podatkowa, mimo że wokół niej toczy się w Polsce wiele sporów, należy do względnie przyjaznych. Za względnie dobre uznać należy też zasoby organizacyjne sektora i wywiązywanie się z funkcji dostarczania usług oraz rzecznictwa (w tym ostatnim wymiarze Polska otrzymała najlepszy wynik w regionie!). Również dobrą ocenę otrzymał wizerunek publiczny III sektora w Polsce. Gorzej oceniane są zasoby finansowe i poziom samowystarczalności sektora w tym zakresie.

Kondycja III sektora w Polsce

Według „Diagnozy Społecznej 2007” członkami organizacji, stowarzyszeń, partii, komitetów, rad, związków lub grup religijnych jest ok. 15% Polaków. W 2007 roku 13,2% dorosłych Polaków zadeklarowało, że w ciągu ostatniego roku poświęciło czas (nie pobierając za to wynagrodzenia) na rzecz organizacji pozarządowych, grup, związków lub ruchów społecznych i religijnych. Według „Diagnozy społecznej 2007” w ostatnim roku 14,1% dorosłych Polaków włączało się w działania na rzecz społeczności lokalnej, zaś zgodnie z wynikami międzynarodowego badania „European Social Survey” z 2007 w działalność organizacji społecznych włączało się 13,6% dorosłych obywateli. „Diagnoza Społeczna 2007” pokazuje, że działalność na rzecz swojej wspólnoty (gminy, osiedla, miejscowości, najbliższego sąsiedztwa) podjęło w dwóch ostatnich latach tylko 14% Polaków.

Mocne strony III sektora w Polsce

Organizacje pozarządowe w Polsce starają się wpływać na rzeczywistość społeczną, trafnie rozpoznają społeczne potrzeby i odpowiadają na nie, szczególnie w obszarze

countries of Central and Eastern Europe. According to the NGO Sustainability Index studies regularly conducted by Freedom House and USAID, Poland has occupied top places in the ranking for years. In relation to other countries that share the difficult experiences of communism the conditions for the operation of non-governmental organisations are very favourable. Principally, in view of the law non-governmental organisations enjoy freedom of establishment and operation. Also the tax sphere is relatively friendly, though many disputes are held in Poland in relation thereto. Fairly good level may also be ascribed to the organisational resources of the sector and the performance of the function involving the provision of services and representation (in the last quoted dimension Poland received the best result in the region!). A good note was granted to the public image of the third sector in Poland. The financial resources and self-reliance level of the sector were assessed less favourably in this area.

Condition of the third sector in Poland

According to the “2007 Social Diagnosis,” approx. 15% of Poles are members of organisations, associations, parties, committees, councils, unions and religious groups. In 2007, 13.2% of Polish adults declared to have devoted time (without remuneration) to non-governmental organisations, groups, unions, and social and religious movements in the course of the previous year. The “2007 Social Diagnosis” states that 14.1% of Polish adults joined in the measures for local communities in the course of the previous year, while the results of the “European Social Survey” international research of 2007 indicated that 13.6% of adult citizens participated in the activities of social organisations. The “2007 Social Diagnosis” shows that only 14% of Poles undertook any activity for its community (commune, settlement, town, closest neighbourhood) in the course of the previous two years.

Strengths of the third sector in Poland

Non-governmental organisations in Poland try to affect the social reality, accurately identify social needs and respond to them,

pomocy najuboższym i społecznie wykluczonym oraz przeciwdziałania przemocy. Dostarczają rozwiązań alternatywnych w stosunku do tego, co proponuje państwo, podejmują też dużo działań związanych z aktywizacją obywateli i budową kapitału społecznego i tolerancji oraz w zakresie kontroli finansów instytucji publicznych, jednak zasięg i skuteczność tych działań jest ograniczona. Zdecydowanie mocną stroną polskiego trzeciego sektora jest jego infrastruktura, organizacje pomocowe są aktywne i skutecznie wspierają inicjatywy i organizacje obywatelskie. Organizacje mają dobre zasoby sprzętowe i technologiczne. Przestrzeń instytucjonalno-prawna i polityczna w Polsce jest korzystna dla organizacji. Organizacjom sprzyjają również przepisy podatkowe - system podatkowy zawiera pewne preferencje dla organizacji i tylko wąska grupa organizacji jest z niego wyłączona.

Słabe strony III sektora w Polsce

Najstabszą stroną polskiego trzeciego sektora jest małe zaangażowanie obywateli w sprawy publiczne. Na zaangażowanie składa się kilka wskaźników m.in. polityczna aktywność niepartyjna obywateli, liczba wolontariuszy, czas ich pracy, liczba członków organizacji. W najnowszym „European Social Survey”, pod względem politycznej aktywności niepartyjnej Polska zajmuje ostatnią pozycję wśród państw UE i daleko odbiega od średniej. O słabnącej aktywności obywatelskiej świadczy również spadająca liczba członków organizacji, znaczący spadek liczby wolontariuszy, jak również ich malejące zaangażowanie mierzone liczbą przepracowanych godzin. Przyczyny tego słabnącego zaangażowania są złożone (m.in. spadek bezrobocia, migracje). Jednym z ważniejszych czynników warunkujących zaangażowanie w sprawy publiczne jest społeczny kapitał zaufania. Badania pokazują, że w porównaniu do innych państw EU Polacy są najbardziej nieufni w stosunku do siebie. Bardzo niski jest też w Polsce poziom uczciwości obywatelskiej i niska identyfikacja obywatela z państwem. Polskie organizacje pozarządowe często narzekają

particularly in the areas of help for the poorest and socially excluded, counteracting against violence. They provide solutions alternative to those offered by the state, and undertake many measures related to the activation of citizens, creation of social capital and tolerance and control of finances of the public institutions, however, the scope and effectiveness of these measures is limited. An unquestioned strength of the Polish third sector is its infrastructure: assistance organisations are active and effectively support civic initiatives and organisations. The organisations have good equipment and technological resources. The institutional, legal and political space in Poland is conducive towards organisations. They are also favoured by tax regulations, as the tax system provides for certain preferences for organisations and only a narrow group of organisations is excluded here.

Weaknesses of the third sector in Poland

The greatest weakness of the Polish third sector is little commitment of the citizens in public affairs. Such commitment is comprised of several indicators like non-party political activity of the citizens, number of volunteer workers, their working time and number of organisation members. In the latest “European Social Survey” Poland occupies the last place among the EU member states in terms of the non-party political activity, and fall far behind the average value. The decreasing civic activity is marked by the dropping number of organisation members, considerable reduction of the number of volunteer workers, and their fading commitment measured with the number of working hours. The causes for this weakening commitment are complex (e.g. drop in unemployment, migrations). One of the key factors that condition commitment in public affairs is the social capital of trust. The research indicates that, in comparison to other EU member states, Poles are more distrustful towards one another. The level of civic honesty and citizen’s identification with the state are also very low. Polish non-

na brak zaufania do ich działań i negatywny wizerunek sektora pozarządowego wśród Polaków. Jednak odpowiedzialność za ten stan rzeczy spada w pewnej mierze na nie same. Znaczna ich część bowiem, nie podejmuje żadnych wysiłków w kierunku uczynienia swoich działań możliwie przejrzystymi dla wszystkich zainteresowanych.

Regulacje prawne dotyczące funkcjonowania podmiotów III sektora w Polsce

Działalność organizacji pozarządowych regulowana jest wieloma przepisami. Wolność zrzeszania się, a więc możliwość swobodnego zakładania organizacji o charakterze dobrowolnym i działania w nich gwarantuje Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997. Na poziomie dokumentów wewnętrznych (statutów, uchwał, regulaminów) opisuje się zasady codziennego funkcjonowania organizacji. Są też ustawy i rozporządzenia stanowiące prawo, któremu podlega sektor pozarządowy. Najważniejszym dokumentem regulującym funkcjonowanie III sektora w Polsce jest „Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie”, która weszła w życie w kwietniu 2003 roku, z nowelizacją z marca 2010r. Zgodnie z ustawą, organizacjami pozarządowymi są niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, oraz niedziałające w celu osiągnięcia zysku osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia.

Charakterystyka organizacji pozarządowych

1 września 2009 roku w rejestrze REGON było zarejestrowanych: 64,5 tys. stowarzyszeń i 10,1 tys. fundacji. Przeciętne stowarzyszenie zrzesza kilkadziesiąt osób - z danych wynika, że połowa organizacji ma nie więcej niż 40 członków. Metropolie wydają się najlepszym środowiskiem dla powstawania i działania organizacji pozarządowych. Niemal co czwarta (24%) aktywna organizacja w Polsce ma siedzibę w mieście powyżej 500 tys. mieszkańców, tam też jest

governmental organisations frequently complain about the lack of trust shown to their activities and negative image of the non-governmental sector among the Poles. But the responsibility for such state of affairs falls to some extent on the organisations themselves, as many of them do not make any efforts to make their measures transparent to all interested parties.

Legal regulations concerning the operation of third sector entities in Poland

The operation of non-governmental organisations is provided for by many regulations. The freedom to associate, that is the possibility to freely establish voluntary organisations and act within their structures, is guaranteed by the Constitution of the Republic of Poland of the 2nd of April 1997. The everyday operational principles governing organisations are described at the level of internal documents (statutes, resolutions, by-laws). There are also regulations and ordinances that form the law which the non-governmental sector is subject to. The most important document providing for the operation of the third sector in Poland is the law on public benefit activity and voluntary assistance that was enforced in April 2003 and later amended in March 2010. Pursuant to this law, non-governmental organisations are legal entities or units without legal personality but granted legal capacity by a separate law, including foundations and associations, that do not belong to the sector of public finances and do not act in order to generate profit.

Characteristics of non-governmental organisations

As on the 1st of September 2009 the REGON Register of National Economy listed 64,500 associations and 10,100 foundations. An average association gathers several dozen people: the data show that half of the organisations has up to 40 members. Metropolises seem to be the best environment for the establishment and operation of non-governmental organisations. Nearly a quarter (24%) of active organisations in Poland is based in a city with the population

największe ich „zagęszczenie” - średnio 33 organizacje na 10 tys. mieszkańców. Natężenie występowania organizacji pozarządowych w Polsce rośnie wraz z wielkością miejscowości. Na początku roku 2008, więcej niż co trzecia organizacja pozarządowa w Polsce liczyła sobie nie więcej niż 5 lat (powstała między 2003 a rokiem 2007 roku). Co czwarta powstała w latach 1999-2002. Co trzecia organizacja (34%) miała ponad 10 lat. 10% organizacji to takie, które istniały jeszcze przed 1989 rokiem.

Obszary działań organizacji

Najwięcej w Polsce organizacje pozarządowych działa w obszarze „sportu, turystyki, rekreacji i hobby” (38,3% organizacji wskazuje ten obszar jako najważniejsze pole swoich działań). Inne obszary wskazywane najczęściej przez organizacje jako ich główne pola działań to: „kultura i sztuka” (12,7% organizacji), „edukacja i wychowanie” (12,8%) oraz „usługi socjalne i pomoc społeczna” (11,2%) i „ochrona zdrowia” (7,7%).

Zasoby organizacji pozarządowych

W 2008 roku 29% organizacji zadeklarowało, że w ostatnim roku zatrudniało (niezależnie od formy zatrudnienia) płatny personel. W 2008 roku płatną pracę na rzecz sektora (niezależnie od formy zatrudnienia) wykonywało ok. 142 tys. osób, pracujących w sumie na ok. 72 tys. pełnych etatów, co stanowi 0,7% zatrudnienia w gospodarce narodowej poza rolnictwem. Większość pracowników organizacji pozarządowych stanowią kobiety. W 2008 roku ich odsetek wśród ogółu zatrudnionych był nawet większy niż w latach 2006 i 2004 i wyniósł 67%. W 2008 roku 19% organizacji zadeklarowało, że prowadzi działalność odpłatną nie dla zysku, natomiast 7% organizacji zadeklarowało prowadzenie działalności gospodarczej.

Źródła przychodów

Przeciętna organizacja korzysta z trzech źródeł finansowania, a im większa organizacja, tym więcej źródeł wykorzystuje. Najczęściej organizacje korzystają ze składek członkowskich, źródeł samorządowych

exceeding 500,000; the same applies to their “density” with the average 33 organisations per 10,000 inhabitants. The occurrence of non-governmental organisations increases with the size of territorial unit. At the beginning of 2008 more than a third of non-governmental organisations in Poland had operated for up to five years (they had been established between 2003 and 2007). Every fourth organisation was founded in the years 1999-2002. Every third organisation (34%) had been established more than ten years before. 10% of organisations had existed even before 1989.

Organisations' areas of operation

The greatest number of non-governmental organisations in Poland operates in the area of “sports, tourism, recreation and hobby” (38.3% of organisations points to this area as the most important field of their activities). Other areas frequently indicated by organisations as their major fields of activity are “culture and art” (12.7% of organisations), “education and upbringing” (12.8%), “social services and social help” (11.2%) and “healthcare” (7.7%).

Resources of non-governmental organisations

In 2008, 29% of organisations declared that they had employed paid personnel (regardless of the form of employment) in the course of the previous year. In 2008 paid work for the sector (regardless of the form of employment) was performed by about 142,000 people holding altogether about 72,000 full-time positions which constitutes 0.7% of employment in the national economy with the exclusion of agriculture. Majority of non-governmental organisation workers is comprised of women. In 2008, their share in all employees was even greater than in 2006 and 2004, and amounted to 67%. In 2008, 19% of organisations declared to be conducting paid activities not for profit, while 7% of organisations declared to be running business activity.

Sources of revenue

An average organisation uses three sources of financing, and the larger the organisation is, the more sources it uses. Most frequently the organisations benefit from membership

i darowizn. W latach 2005-2007 ponad dwukrotnie zwiększył się odsetek organizacji korzystających z odpisu 1% i z funduszy europejskich, wyraźnie też wzrósł odsetek organizacji korzystających z funduszy samorządu terytorialnego. Największy - i rosnący w ostatnich latach - udział w zasobach finansowych trzeciego sektora mają krajowe środki publiczne - rządowe i samorządowe, które w 2007 roku stanowiły 43% jego budżetu. Drugim największym źródłem przychodów organizacji są fundusze strukturalne i zagraniczne środki pomocowe, których udział w całym budżecie sektora organizacji wzrósł ponad trzykrotnie między 2005 a 2007 rokiem - z 4,4% do 14% wszystkich środków sektora. To właśnie pieniądze ze źródeł publicznych (europejskich lub krajowych) są głównym filarem budżetów dla aż 40% organizacji w Polsce.

Współpraca z partnerami z kraju

Organizacje najczęściej utrzymują kontakty z przedstawicielami lokalnej społeczności, w której działają (ok. 71% organizacji deklaruje, że kontaktuje się z tym partnerem często lub co pewien czas). Wśród tych partnerów szczególne miejsce zajmuje samorząd lokalny na poziomie gminy lub powiatu - 63% organizacji kontaktuje się z nim często lub co pewien czas, zaś kolejne 20% sporadycznie. Instytucje użyteczności publicznej, takie jak szkoły, szpitale bądź muzea, są także ważnym partnerem, z którym kontakty są niemal tak częste, jak z samorządem - 58% organizacji utrzymuje z nimi kontakty, a dla co trzeciej (34%) są one częste i regularne. 50% organizacji deklaruje, że współpracuje z mediami lokalnymi. Nieco rzadziej niż media lokalne pojawiają się wśród partnerów organizacji inne organizacje pozarządowe - 46% organizacji utrzymuje z nimi kontakt często lub co pewien czas. Chociaż wydawałoby się, że to najbardziej naturalny partner, ponad połowa organizacji w ogóle nie utrzymuje tego typu kontaktów lub są to kontakty sporadyczne.

fees, self-government sources and donations. In the years 2005-2007 the percentage of organisations benefitting from the 1% allowance and European funds rose, and the percentage of organisations using the funds of territorial self-government also increased considerably. The largest and recently growing share in the financial resources of the third sector belongs to the national public resources from the government and self-governments which constituted 43% of its budget in 2007. The second largest source of revenues for organisations are structural funds and foreign assistance funds whose share in the entire budget of the organisations' sector rose more than three times in the years 2005-2007 from 4.4% to 14% of overall resources of the sector. The money from (European or national) public sources form the chief pillar of budgets for as much as 40% of organisations in Poland.

Cooperation with national partners

Organisations most frequently maintain contacts with representatives of the local community in which they operate (about 71% of organisations declares that they contact their partners frequently or from time to time). Special place among partners is occupied by the local self-government at the commune or district level, as 63% of organisations contacts it frequently or from time to time, while 20% does this sporadically. Public benefit institutions, such as schools, hospitals or museums, are also important partners with whom contacts are nearly as frequent as with the self-government. 58% of organisations maintains contacts with them, and every third organisation (34%) does this frequently and regularly. 50% of organisations declares that they cooperate with the local media. Other non-governmental organisations serve as partners slightly more rarely than the local media, as 46% of organisations maintains contacts with them frequently or from time to time. Although it seems that this is the most natural partner, more than half of organisations does not maintain such contacts at all or does it sporadically.

Współpraca międzynarodowa

Ten obszar aktywności jest rzadko przez polskie organizacje wskazywany jako najważniejsze czy główne pole działań, jednakże 9,5% z nich prowadzi programy i działania zawierające elementy współpracy międzynarodowej. Najczęściej są to: programy wymiany doświadczeń, pomoc rozwojowa, działania na rzecz praw człowieka i pokoju na świecie, pomoc ofiarom klęsk żywiołowych i katastrof humanitarnych za granicą.

Ponad 70% sektora nie utrzymuje kontaktów z organizacjami pozarządowymi z krajów UE, a blisko połowa istniejących kontaktów jest bardzo rzadka i sporadyczna. Również w przypadku kontaktów z organizacjami pozarządowymi z krajów spoza UE sytuacja nie wygląda najlepiej- aż 84% badanych instytucji nigdy nie kontaktowało się z takimi organizacjami. Na częstość kontaktów z organizacjami z krajów Unii Europejskiej wpływa wielkość miejscowości, w której organizacja ma swoją siedzibę. Brak kontaktów deklaruje ponad 80% organizacji z terenów wiejskich i małych miast (do 50 tys. mieszkańców), 79% w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców, 69% w stolicach województw, a 59% w Warszawie (dane z roku 2004). Przedstawiciele sektora pozarządowego sami oceniają swoje międzynarodowe kontakty jako niewystarczające - 40% wymienia organizacje pozarządowe z krajów Unii Europejskiej wśród instytucji, z którymi chcieliby podejmować wspólne działania, podobnie jest w przypadku przynależności do międzynarodowych sieci i federacji. Zatem, w **polskich organizacjach pozarządowych drzemie potencjał, który należy wykorzystać.**

International cooperation

This area of activity is rarely indicated by the Polish organisations as the most important or main field of activity, but 9.5% of them runs programmes and measures including elements of international cooperation. Most frequently they are experience exchange programmes, development assistance, measures in favour of human rights and world peace, help for the victims of natural disasters and humanitarian catastrophes abroad.

Over 70% of the sector does not maintain contacts with non-governmental organisations from the EU member states, and nearly half of existing contacts is very rare and sporadic. The situation is not better in the case of contacts with non-governmental organisations from non-EU states, as 84% of reviewed institutions has never had any contacts with such organisations. The frequency of contacts with organisations from EU member states is affected by the size of territorial unit where the organisation is based. The lack of contacts is declared by over 80% of organisations from rural areas and small towns (up to 50,000 inhabitants), 79% in towns with more than 50,000 inhabitants, 69% in regional capitals, and 59% in Warsaw (data from the year 2004). Even the representatives of the non-governmental sector themselves assess their international contacts as insufficient. 40% of them enumerates non-governmental organisations from the European Union member states among institutions with which they would like to undertake joint measures, and the same applies with regard to membership in international networks and federations. There is, therefore, a hidden potential in the Polish non-governmental organisations that needs to be used.

Trendy rozwojowe i wyzwania polskiego społeczeństwa obywatelskiego

- Polski sektor organizacji pozarządowych charakteryzuje tendencja spadkowa, od pięciu lat systematycznie spada liczba nowo powstających organizacji - stowarzyszeń i fundacji.
- W ostatnich latach sektor się „postarzał” - zmniejszyła się liczba organizacji najmłodszych, zaś zwiększyła liczba najstarszych (w stosunku do ogółu organizacji), przy czym ciągle utrzymuje się duży odsetek organizacji bardzo młodych. Zjawisko szybkiego upadania dużej części nowo powstałych organizacji jest naturalne, choć niepokojąca może być jego skala oraz tempo. Oznacza to, że sektor pozarządowy w Polsce jest cały czas „na dorobku”. Trwałość tej cechy trzeciego sektora dobitnie świadczy o tym, że strategię jego rozwoju powinny koncentrować się w większym stopniu na pomocy instytucjonalnej, skierowanej przede wszystkim do młodych organizacji, wspierać działania umożliwiające im przetrwanie pierwszych lat życia i okrzepnięcie.
- Nie zmienia się odsetek organizacji działających wyłącznie na poziomie lokalnym (gminy lub powiatu). Wydaje się, że tego typu organizacji szczególnie w Polsce brakuje, a to właśnie przed takimi organizacjami stoi ważne zadanie budowania więzi i kapitału społecznego na poziomie lokalnym.
- Wyraźnie rozwija się współpraca finansowa organizacji z administracją lokalną i centralną, głównie pod względem liczby organizacji korzystających ze wsparcia samorządu lub świadczących usługi na jego rzecz oraz pod względem skali transferów finansowych, rośnie udział środków publicznych w całości przychodów sektora, wyraźnie zaś spada rola „wolnych” środków wypracowanych przez organizacje w ramach własnej działalności ekonomicznej, zwłaszcza gospodarczej.

Developmental tendencies and challenges to Polish civic society

- The Polish sector of non-governmental organisations is characterised with a dropping tendency, as the number of newly-established organisations, associations and foundations, has been systematically decreasing for the last five years.
- In recent years the sector has ‘aged’: the number of the youngest organisations has dropped, while the number of the oldest organisations (in relation to all organisations) has risen, but
- The percentage of organisations operating only at the local level (of commune or district) does not change. It seems that Poland particularly lacks such organisations which are entrusted with the important task of building ties and social capital at the local level.
- The financial cooperation between organisations and local and central administration is clearly developing, mainly in terms of the number of organisations benefitting from self-government support or providing services to self-government and in terms of the scale of financial transfers. The share of public resources in the entirety of the sector’s revenues is growing, while the role of “free” resources generated by the organisations as part of their own economic, particularly business, activity has considerably decreased.
- The contribution of non-governmental organisations into the execution of EU programmes is rising, although it is still marginal and refers only to the largest organisations. The effectiveness of organisations’ applications for financial aid is also increasing.
- There is a growing percentage of organisations that use the Internet for cases related to their measures, primarily those that visit the web several times a day.
- The reviewed organisations display the rising level of optimism with regard to

- Rośnie wkład organizacji pozarządowych w realizację programów unijnych, choć nadal nie przestaje być marginalny i dotyczy jedynie organizacji największych. Zwiększa się też skuteczność organizacji w aplikowaniu o pomoc finansową.
- Rośnie odsetek organizacji korzystających z Internetu w sprawach związanych z jej działaniami, przede wszystkim tych, które do sieci zaglądnają kilka razy dziennie.
- Rośnie poziom optymizmu badanych organizacji - zarówno co do oceny dotychczasowych warunków działania, jak i perspektyw rozwoju.

both the assessment of previous conditions of operation and development outlook.

ROZDZIAŁ III

Społeczeństwo obywatelskie i III sektor w Norwegii

Norweski kontekst społeczno-gospodarczy

Norwegia zajmuje 60. miejsce w Europie pod względem powierzchni (324 220 km²) oraz 116. pod względem liczby ludności (4,6 mln osób). Królestwo Norwegii jest monarchią konstytucyjną. Konstytucja Norwegii obowiązuje od 17 maja 1814 roku, z późniejszymi zmianami. Według konstytucji król ma szeroką władzę, m.in. wybiera Radę Państwa, egzekwuje podatki, mianuje wszystkich urzędników cywilnych, kościelnych i wojskowych, jest naczelnym dowódcą sił lądowych i morskich, ma też prawo łaski. W rzeczywistości władza wykonawcza spoczywa jednak w rękach rządu, na czele którego stoi premier. Władza ustawodawcza jest w rękach Stortingu (jednoizbowy parlament), w którym zasiada łącznie 169 deputowanych. Obywatele Norwegii, którzy ukończyli 18 lat mają czynne prawa wyborcze - prawo wyboru swoich reprezentantów w wolnych i niezależnych wyborach. Obywatele Norwegii mają zapewnioną wolność zrzeszania się. Udział w wyborach parlamentarnych (Storting to norweski parlament) w 2001 r. wyniósł 75,5%, w 2005 r. - 77,4%. Wśród obywateli norweskich pochodzenia imigranckiego udział ten wyniósł 52,9%. Niższą i spadającą frekwencję notuje się w wyborach lokalnych - w 2007 r. sześć osób na dziesięć oddało swój głos w wyborach. Wskaźnik ten jest powiązany ze spadającym udziałem obywateli w partiach politycznych - w latach 1983-2007 zmalał dwukrotnie z 16 do 8%. Od lat 80-tych XX wieku udział kobiet w wyborach przewyższa udział mężczyzn.

Sytuacja gospodarcza

Norweski PKB wyniósł w 2006 roku nominalnie 335,2 mld dolarów, a po zmierzeniu parytetem siły nabywczej 191,7 mld dolarów amerykańskich. PKB per capita wyniósł nominalnie 72306 dolarów (2. miejsce po Luksemburgu), a po zmierzeniu parytetem siły nabywczej 43574 dolarów (3. miejsce na świecie). Poziom rozpiętości w dochodach należy do niższych na świecie. Norwegia jest wysoko rozwiniętym krajem przemysłowym. Gospodarka Norwegii oparta jest w głównej mierze na bogactwach naturalnych takich jak ropa naftowa i gaz, których złoża odkryto w 1977 r. na szelfie Morza

CHAPTER III

Civic society and the third sector in Norway

Norwegian social and economic context

In Europe, Norway occupies the 60th place in terms of its surface area (324,220 km²) and the 116th place in terms of population (4.6 million people). The Kingdom of Norway is a constitutional monarchy. The Constitution of Norway has been in force since the 17th of May 1814 with later amendments. Pursuant to the constitution, the King has broad powers, e.g. he selects the State Council, executes taxes, appoints all civil, church and military servants, is the head commander of ground and naval forces, and has the power of pardon. However, in reality the executive power lies in the hands of the government headed by the prime minister. The legislative power is held by Storting (one-chamber parliament) with the total of 169 members. The citizens of Norway aged 18 plus have the active right to vote, that is the right to choose their representatives in free and independent elections. The citizens of Norway are granted the freedom to associate. The turnout during the 2001 parliamentary elections (Storting is the Norwegian parliament) reached the level of 75.5%, while in 2005 this feature amounted to 77.4%. The turnout among immigrant Norwegian citizens reached 52.9%. Lower and dropping turnout may be observed in local elections, as in 2007 six out of ten people cast their vote in the elections. This indicator is connected with the decreasing participation of citizens in political parties which in the years 1983-2007 diminished by two from 16% to 8%. Since the 1980s the participation of women in elections has exceeded that of men.

Economic situation

In 2006 the Norwegian GDP amounted nominally to USD 335.2 billion, and USD 191.7 billion according to the purchasing power parity. The GDP per capita amounted nominally to USD 72,306 (2nd place after Luxembourg), and USD 43,574 according to the purchasing power parity (3rd place in the world). The spread of income is one of the lowest in the world. Norway

Norweskiego i Północnego oraz ryby. Lokomotywą wzrostu gospodarczego Norwegii są również inwestycje i konsumpcja prywatna. Gospodarka norweska jest kombinacją wolnego rynku i interwencjonizmu państwowego (państwo kontroluje sektor wydobywczy i przetwórstwa ropy naftowej). W referendum zorganizowanych w 1972 i 1994r. obywatele Norwegii odmówili członkostwa ich kraju w Unii Europejskiej. Wskaźnik Rozwoju Społecznego (Human Development Index) dla Norwegii wyniósł w 2009 r. 0,971, co uplasowało ten kraj na 1. miejscu w rankingu, podobnie jak nieprzerwanie w latach 2000-2006.

Demografia

W Norwegii żyje 4,6 mln ludności. 75 % Norwegów żyje w miastach. Od czasów powojennych (II wojna światowa) przyrost populacji kształtował się na poziomie 1% rocznie. W latach 80-tych liczba ludności wzrasta w wolniejszym tempie - 0,3% rocznie. Prognozy demograficzne wskazują na systematyczny wzrost ludności do 5 milionów w 2012 r., a w konsekwencji do 6.5 mln w 2050 r. Przyszły wzrost populacji Norwegii będzie m.in. efektem zwiększonej liczby imigrantów. Najbardziej oczywistym trendem rozwojowym jest jednak starzejąca się populacja - „siwe tsunami”. W 1950 r. w Norwegii tylko 8% populacji stanowiły osoby powyżej 67 roku życia. obecnie, wskaźnik ten wynosi 13%. Prognozy wskazują na wzrost do 17% w 2030 r. i do 21% w 2050 r. W tym samym czasie, udział w populacji dzieci poniżej 15 roku życia będzie systematycznie malał do poziomu 18% w 2050 r.

Mniejszości narodowe oraz grupy etniczne

Współczesna Norwegia to kraj różnorodny narodowościowo. Norwegia, w porównaniu z innymi krajami europejskimi, osiąga wysokie wskaźniki w procesie integracji mniejszości narodowych i etnicznych w systemie edukacji i na rynku pracy. Większość imigrantów w Norwegii ma wysoki poziom wykształcenia, a niewielu jest bezrobotnych. Dzięki temu, mniejszości są bardziej widoczne w społeczeństwie, a ich członkowie pełnią istotne role społeczne. Na początku 2008 r. w Norwegii było 381 000 imigrantów oraz 79 000 osób urodzonych w Norwegii jako dzieci imigrantów, co stanowiło 9,7 % całej populacji. Tymczasem w stolicy Norwegii - Oslo, wskaźnik ten

is a highly developed industrial country. The Norwegian economy is largely based on natural resources, such as oil and gas whose deposits were found in 1977 in the shelf of the Norwegian Sea and the Northern Sea, and fish. The driving force of Norway's economic growth also includes investments and private consumption. The Norwegian economy is a combination of free market and state interventionism (the state controls the oil output and processing sector). During the referenda organised in 1972 and 1994 the citizens of Norway refused their country's membership in the European Union. In 2009 the Human Development Index for Norway reached 0.971, which put this country on the first place in the ranking just as it was continually the case in the years 2000-2006.

Demographics

Norway has a population of 4.6 million people. 75% of Norwegians live in cities. In the post-war (Second World War) period the population growth was at the level of 1%. In the 1980s the population was rising more slowly at 0.3% a year. The demographic forecasts point to the systematic growth of population to 5 million people in 2012 and, consequently, to 6.5 million in 2050. The future rise in Norway's population will result, among other things, from the greater number of immigrants. The most obvious development tendency is the ageing population, "grey tsunami." In 1950 only 8% of Norway's population was comprised of people over the age of 67. Nowadays, this indicator amounts to 13%. The forecasts point to the growth to 17% in 2030 and 21% in 2050. At the same time the percentage of children below the age of 15 will be systematically dropping to the level of 18% in 2050.

National minorities and ethnic groups

Contemporary Norway is a country of mixed nationality. In comparison to other European countries, Norway has high indexes concerning the process of integration of national and ethnic minorities in the system of education and on the labour market. Majority of immigrants to Norway display high level of education, and few of them are unemployed. For this reason

wynosi aż 25%. Jedna trzecia imigrantów i urodzonych w Norwegii w imigranckich rodzinach żyje w Oslo. Wskaźnik urodzeń wynosi 1,9 dziecka na kobietę. W kontekście europejskim, warto zauważyć, że pomimo braku zastępowalności pokoleń (2,1) Norwegia ma wysoki wskaźnik urodzeń. Wskaźnik zastępowalności pokoleń wynosi w Unii Europejskiej 1,5.

Problemy społeczne

Jednym z głównych trendów rozwojowych społeczeństwa norweskiego jest proces **starzenia się społeczeństwa**. W konsekwencji, problemy ludzi starszych wkraczają w szeroki mainstream polityki społecznej. Sektor publiczny dba o osoby starsze na poziomie instytucji, systemu mieszkalnictwa dla starszych i niepełnosprawnych oraz usług domowo-opiekuńczych. Od połowy lat 90-tych zauważyć można systematyczny wzrost liczby beneficjentów miejskich usług pielęgnacyjnych i opiekuńczych. W ostatnich latach liczba miejsc dla pensjonariuszy „domu starców” zmalała głównie poprzez innowacje systemowe dążące do zwiększenia ilości jednoosobowych pokoi.

Główne obszary działań i interwencji w zakresie **pomocy społecznej** to: zdrowie, edukacja, opieka nad dziećmi, opieka nad osobami starszymi, bezpieczeństwo socjalne. Rozwój społeczeństwa dobrobytu odzwierciedla sposób, w jaki sektor publiczny bierze odpowiedzialność za usługi, które wcześniej były wykonywane przez rodziny. Około 4% populacji korzysta z pomocy społecznej w postaci bezpośredniej lub pośredniej. W 2007 r. beneficjent pomocy społecznej pozostawał „na zasiłku” przez średnio 5 miesięcy uzyskując 36 000 koron (tj. ok. 18 000 zł, przy kursie 1 korona=0.5 zł). W tej grupie znajdowali się głównie młodzi ludzie, samotni rodzice, osoby samotne. Zjawisko ubóstwa - niestety o wiele bardziej powszechne w Polsce aniżeli w Norwegii - jest definiowane poprzez odniesienie do średniego poziomu dochodów i wydatków na konsumpcję. Ten, kto osiąga maksymalnie 50% tego dochodu jest definiowany jako „ubogi” - to 3% populacji Norwegów.

Coraz bardziej zauważalne są w społeczeń-

the minorities are more visible in the society, and their members play important social parts. At the beginning of 2008 in Norway there were 460,000 immigrants (381,000) and people born in Norway as immigrants' children (79,000), which constituted 9.7% of the entire population. In Oslo, the capital of Norway, this index reached even 25%. One third of immigrants and people born in Norway in immigrant families lives in Oslo. The birth index amounts to 1.9 child per woman. In the European context it is worth noting that, despite the lack of replacement of generations (2.1), Norway has a high birth rate. The replacement of generations indicator for the European Union amounts to 1.5.

Social problems

One of the main development tendencies of the Norwegian society is the **process of ageing**. Consequently, the problems of the elderly enter the mainstream of social policy. The public sector cares for the elderly at the level of institutions, housing system for the elderly and the disabled, and household and care services. From the mid 1990s one may observe the systematic rise in the number of beneficiaries of the municipal nursing and caring services. In recent years the number of beds for the boarders of old people's homes has decreased mainly due to system innovations aimed at the increase of the number of single rooms.

The main areas of actions and interventions within the scope of **social care** include health, education, child care, care for the elderly, and social security. The development of welfare society reflects the way in which the public sector assumes responsibility for the services that have previously been provided by families. About 4% of the population directly or indirectly benefits from social help. In 2007 the social help beneficiary remained 'on the dole' for the average period of five months receiving NOK 36,000 (that is about PLN 18,000 with the exchange rate of NOK 1 = PLN 0.5). This group was comprised mainly of young adults, single parents and single people. The phenomenon of poverty - which unfortunately is much more common in Poland than in Norway - is defined with reference to the average income and expenditure on consumption. A person who achieves the maximum of 50% of

2008		
Kraj pochodzenia Country of origin	Imigranci Immigrants	Imigranci i urodzeni w Norwegii mających rodziców emigrantów Immigrants and people born in Norway of immigrant parents
Ogółem/Total	380 644	459 614
Imigranci i urodzeni w Norwegii mający rodziców emigrantów. Procent ogółu ludności. Immigrants and people born in Norway of immigrant parents. Percentage of the entire population	8,0	9,7
Europa ogółem Europe in general	185 517	203 098
Największy udział krajów: Largest share of countries:		
Polska/Poland	30 636	32 069
Szwecja/Sweden	25 081	26 244
Dania/Denmark	17 775	19 220
Bośnia-Hercegowina/Bosna and Hercegovina	13 130	15 649
Niemcy/Germany	16 348	17 472
Wielka Brytania/United Kingdom	11 145	11 784
Rosja/Russia	11 869	12 823
Afryka/Africa	43 036	56 376
Azja z Turcją/Asia with Turkey	128 409	174 040
Ameryka Północna i Środkowa/ Northern and Central America	10 967	11 494
Ameryka Południowa/ Southern America	11 300	13 157
Oceania/Oceania	1 415	1 449

Tabela 1. Imigranci (urodzeni za granicą, których oboje rodzice zostali urodzeni za granicą) i urodzeni w Norwegii mający rodziców imigrantów (osoby, których oboje rodzice zostali urodzeni za granicą).

Źródło: Norweski Główny Urząd Statystyczny

Table 1. Immigrants (born abroad with both parents born abroad) and people born in Norway of immigrant parents (people whose both parents were born abroad).

Source: Norwegian Central Statistical Office.

stwie norweskim **starsze matki i single** - osoby żyjące w pojedynkę, prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe. Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia oraz zwiększeniem udziału w rynku pracy, na macierzyństwo decydują się kobiety w coraz późniejszym wieku. Przeciętny wiek matki, która rodzi po raz pierwszy to 28,1 lat. Od początku lat 70 tych wzrasta liczba rozwodów, a liczba zawieranych związków małżeńskich zmniejsza się. Podwoiła się liczba jednoosobowych gospodarstw domowych. Coraz więcej ludzi żyje w pojedynkę, przy czym kobiety stanowią większość w populacji starszej, podczas gdy mężczyźni - w młodszej. Wzrasta liczba osób żyjących w związkach kohabitacyjnych (partnerskich) - obecnie stanowią ok. 22% par.

Dyskryminacja i tolerancja

Norwegia to kraj wielokulturowy. Budowanie tożsamości społecznej odbywa się zatem w odniesieniu do różnorodności i odmienności światopoglądowej mieszkańców tego samego państwa. Polaryzacja różnorodnych grup społecznych w Norwegii jest zjawiskiem o dużym nasileniu, którego implikacje nie mogą być w żadnym stopniu ignorowane. Świadomość społeczna w tym zakresie jest jednak dość wysoka. Obecna sytuacja w Norwegii wskazuje, iż przejawy działań rasistowskich, dyskryminacji jednostek oraz naruszania praw człowieka mogą być najskuteczniej przezwyciężone poprzez działanie w formie organizacji z jasno określonymi celami. Organizacje pozarządowe promują różnorodność kulturową w Norwegii poprzez pracę na rzecz sprawiedliwości i równości społecznej oraz aktywną promocję dialogu, zarówno w sferze publicznej jak i prywatnej.

Tolerancja jako obszar działań norweskich organizacji pozarządowych

Antirasistisk Senter w Oslo jest instytucją non-profit, działającą na rzecz promowania praw człowieka, równych szans oraz porozumienia pomiędzy rodowitymi mieszkańcami Norwegii oraz imigrantami. Centrum dostarcza indywidualnej pomocy osobom,

such income is defined as 'poor'. The condition is met by 3% of the Norwegian population.

In the Norwegian society one can more and more frequently observe **older mothers and singles**, that is people who live alone and run single-person households. Following the rise in the level of education and greater share in the labour market, women decide to become mothers at a later age. The average age of a mother who gives birth for the first time is 28.1. Starting from the beginning of the 1970s, the number of divorces has been growing, while the number of marriages has been declining. The number of single-person households has doubled. More and more people live alone, and women form the majority in the older population and men do so in the younger population. The number of people living in consensual (partner) unions is growing, and today constitutes approx. 22% of couples.

Discrimination and tolerance

Norway is a multi-cultural country. Therefore, the social identity is created with reference to diversity and differences in the philosophy of life of the inhabitants of the same country. The polarisation of various social groups in Norway is a phenomenon of high intensity whose implications cannot be ignored. But the social awareness in this area is fairly high. The present situation in Norway indicates that the occurrences of racist acts, discrimination against individuals and violation of human rights can be most effectively counteracted by measures undertaken in the form of organisations with clearly defined goals. Non-governmental organisations promote cultural diversity in Norway by their work for social justice and equality, and promotion of dialogue both in the public and private sphere.

Tolerance as the area of operation of the Norwegian non-governmental organisations

The Antirasistisk Senter in Oslo is a non-profit institution acting for the promotion of human rights, equal chances and understanding between the native inhabitants of Norway and immigrants. The Centre provides individual assistance to people who, in the economic

które stały się, w sensie ekonomicznym lub politycznym, ofiarami dyskryminacji na tle rasowym lub innym. Działalność Antirasistisk Senter obejmuje takie obszary jak:

- badania i dokumentacja zagadnień związanych z relacjami rasowymi,
- reforma ustawodawstwa i lobbing,
- prawa kobiet,
- problemy imigrantów oraz uchodźców w ich życiu codziennym,
- kwestie dyskryminacji na tle pochodzenia etnicznego, rasy, przynależności grupowej, pozycji społecznej

Od ponad ćwierć wieku założenia Antirasistisk Senter inspirują rzesze organizacji oraz osób prywatnych do aktywnego działania. Poprzez akcje polityczne, projekty oraz powiększającą się współpracę międzynarodową Centrum zbudowało wiedzę ekspercką oraz doświadczenie, którym dzieli się z możliwie jak największą liczbą podmiotów, organizacji oraz indywidualnych osób. W skład personelu organizacji wchodzi kilkunastu pełnoetatowych pracowników oraz ponad 100 wolontariuszy, o zróżnicowanym pochodzeniu narodowym i etnicznym. Działania Centrum przebiegają dwutorowo:

- Centrum jako źródło informacji oraz ekspertyz dla indywidualnych osób oraz organizacji w Norwegii i za granicą, które to mogą otrzymywać materiały edukacyjne, praktyczną pomoc i informacje w obszarze relacji międzygrupowych,
- Centrum działa jako „ombudsman” działający przeciwko indywidualnej oraz instytucjonalizowanej dyskryminacji, rasizmowi oraz naruszaniu praw człowieka w Norwegii, jak również jako organizacja promująca równe szanse dla kobiet, imigrantów oraz innych grup mniejszościowych.

Projekt OXLO – kampania na rzecz tolerancji, integracji i różnorodności

W stolicy Norwegii 25% populacji stanowią imigranci. Jak mieszkańcy miasta Oslo współżyją w tak zróżnicowanym społeczeń-

stwie, or political sense, have become victims of discrimination due to their race or other factors. The activity of the Antirasistisk Senter covers such areas as:

- Research and documentation of issues connected with racial relations,
- Legislation reform and lobbying,
- Women’s rights,
- Problems of immigrants and refugees in everyday life,
- Issues of discrimination caused by ethnic origin, race, group membership and social position.

For more than a quarter of a century the stipulations of the Antirasistisk Senter have inspired a great number of organisations and private persons to undertake active measures. Through political actions, projects and increasing international cooperation the Centre has gathered the know-how and experience which it shares with as many entities, organisations and individuals as possible. The organisation’s staff include a dozen or so full-time employees and over 100 volunteer workers of various national and ethnic origins. The Centre’s activities run along two lines:

- The Centre acts as the source of information and expertise for individuals and organisations in Norway and abroad that may receive educational materials, practical assistance and information on intergroup relations,
- The Centre acts as ‘ombudsman’ that counteracts individual and institutionalised discrimination, racism and violation of human rights in Norway, and as organisation promoting equal chances for women, immigrants and other minorities.

OXLO project – campaign for tolerance, integration and diversity

25% of the population of the capital of Norway is comprised of immigrants. How do the inhabitants of the City of Oslo coexist in such a diversified society? Who are the

stwie? Kim są „nowi norwescy „MY””? - to pytanie postawione w projekcie OXLO, którego celem jest budowanie strategii miasta Oslo jako miejsca otwartego dla różnorodności i umożliwiającego samorealizację. Projekt OXLO to projekt długoterminowy, zwiększający świadomość i wiedzę na temat przeciwdziałania dyskryminacji i integracji z grupami mniejszościowymi; zapoczątkowany przez Prezydenta Oslo w 2001 r. Projekt jest oparty na specjalnym dokumencie Miasta Oslo - Verdidokument („Dokument wartości”) dla gminy Oslo uchwalony przez Radę Miejską Oslo 20.06.2001 r. Punktem odniesienia dokumentu jest tolerancja, wzajemny szacunek i zrozumienie. Projekt wpisuje się w strategię Miasta Oslo skierowaną przeciwko nazizmowi, rasizmowi i nietolerancji. W 2005 r. siły przeciwko rasizmowi zostały połączone i ustanowiono w Oslo „grupy zadaniowe”, których celem jest szybka reakcja i interwencja w przypadku działań dyskryminacyjnych i tych związanych z przemocą, głównie wśród młodzieży. „Grupy zadaniowe” składają się z przedstawicieli różnych organizacji pozarządowych, urzędników samorządowych, badaczy społecznych i liderów młodzieżowych. „Grupa zadaniowa” składa się z 15 osób, które oferują wsparcie i fachową pomoc.

Równouprawnienie kobiet

Od lat 80 tych kobiety stanowią większość wśród osób podejmujących edukację wyższą. 6 na 10. studentów stanowią kobiety. Tymczasem liczba doktorantek jest ciągle niższa od mężczyzn i wyniosła 45% w 2007 r. Jeżeli chodzi o rynek pracy, to kobiety stały się „prawie równe” mężczyznom. W 2008 r. populacja pracujących w Norwegii wyniosła 2,5 mln, z czego 47% stanowiły kobiety. Kobiety są również widoczne w sektorze publicznym. 48% kobiet w porównaniu z 19% mężczyzn pracuje w sektorze publicznym na poziomie samorządu lokalnego. Jednak pomimo wzrostu wskaźnika zatrudnienia wśród kobiet, ścieżki kariery wybierane przez kobiety i mężczyzn pozostają ciągle „tradycyjne”. Typowe zawody sfeminizowane to: nauczycielka nauczania początkowego

‘new Norwegian WE’? This is the question posed in the OXLO project whose goal is to create the strategy of the City of Oslo as a place open to diversity and enabling self-realisation. Started by the Mayor of Oslo in 2001, the OXLO project is a long-term one that is to raise the awareness and knowledge about counteracting of discrimination and integration with minority groups. The project is based on a special document of the City of Oslo, Verdidokument (“Document of Values”), for the Oslo commune approved by the Oslo City Council on the 20th of June 2001. The reference point for the document includes tolerance, mutual respect and understanding. The project is in line with the City of Oslo’s strategy directed against Nazism, racism and intolerance. In 2005 the forces against racism were merged, and “task groups” were established in Oslo to quickly respond and intervene in the case of discriminative actions and those related to violence, particularly among young adults. “Task groups” consist of the representatives of various non-governmental organisations, self-government clerks, social researchers and youth leaders. A “task group” consists of 15 people offering support and professional help.

Equal rights for women

Women have constituted the majority of people entering into higher education since the 1980s. Six out of ten students are female. However, the number of female PhD students is still lower than male ones, and reached 45% in 2007. As far as the labour market is concerned, women have become ‘almost equal’ to men. In 2008 the population of employees in Norway amounted to 2.5 million, and 47% of them were women. Women are also visible in the public sector. In comparison to 19% of men, 48% of women works in the public sector at the level of local self-government. Despite the fact that the employment index for women has risen, the career paths selected by women and men are still ‘traditional’. Typical feminised occupations include teacher at elementary education and lower classes of secondary

i niższych klas licealnych, pielęgniarka, sprzątaczką, sekretarką. Zawody postrzegane jako typowo męskie oraz wykonywane przez mężczyzn to: rzemieślnik, budowlaniec, kierowca. Obszary gospodarki, które można wskazać jako równościowe pod względem płci to głównie marketing i reklama. Poziom zarobków kobiet w stosunku do zarobków mężczyzn uzyskiwanych na tych samych stanowiskach wynosił 34 600 koron norweskich dla mężczyzn w stosunku do 29 100 zarobków kobiet. Kobiety zarabiają średnio 84% tego, co zarabiają mężczyźni. Udział kobiet w parlamencie wzrasta od początku lat 70-tych. Obecnie, reprezentacja kobiet w Stortingu wynosi 40%.

Idea funkcjonowania i charakterystyka społeczeństwa obywatelskiego w Norwegii

Norwegia to kraj dynamicznie rozwijającego się społeczeństwa obywatelskiego. Organizacje pozarządowe działają w szerokim spektrum społecznym. Istnieje wiele organizacji parasolowych, które koordynują prace stowarzyszeń czy fundacji o podobnym profilu działalności. Jednym ze stosunkowo nowych rozwiązań „systemowych” są centra organizacji pozarządowych/centra wolontariackie mające na celu wzmocnienie i profesjonalizowanie działań trzeciego sektora w Norwegii. Niemniej, „norweski paradygmat” opiera się na silnej pozycji i kluczowej roli NGOs w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. W ten sposób Norwegia buduje mosty pomiędzy różnymi grupami społecznymi.

Zorganizowany wolontariat ma w Norwegii długą historię, w trakcie której zmieniał się kierunek działalności i zakres zainteresowań organizacji, przy czym nie zmienia się jedno - zaangażowanie w pracę społeczną. Idea działalności społecznej została wcielona w życie pod koniec XIX wieku. W 1850 r. zaczęły powstawać pierwsze norweskie NGOs, które zajmowały się przede wszystkim: religią, uzależnieniami od alkoholu, organizacją rynku pracy, biedą, oświeceniem edukacyjnym, rekreacją i sportem. Od 1900 r. zaczynają działać organizacje z obszaru zdrowia, pomocy społecznej, humanitaryzmu

schools, nurse, cleaner and secretary. Occupations that are perceived as typically masculine and performed by men include craftsman, builder and driver. The areas of economy that can be called equal in terms of gender are mainly marketing and advertising. The level of income earned by men and women at the same posts amounted to NOK 34,600 for men as opposed to NOK 29,100 for women. On average, women earn 84% of the sum men earn. The participation of women in the parliament has been increasing since the beginning of the 1970s. Nowadays the representation of women in the Storting reaches the level of 40%.

Idea of operation and characteristics of civic society in Norway

Norway is a country with dynamically developing civic society. Non-governmental organisations operate within a wide social scope. There are many umbrella organisations that coordinate the work of associations or foundations with similar activity profile. One of the relatively new ‘system’ solutions includes non-governmental organisation centres/ voluntary centres that are to enhance the measures undertaken within the third sector in Norway and make them more professional. Still the ‘Norwegian paradigm’ is based on the strong position and key role of NGOs in building civic society. In this way Norway bridges the gulf between various social groups.

Organised volunteer work in Norway has a long history in the course of which it has changed the directions of its activities and the scope of organisations’ interests, but there is one thing that is constant, that is the commitment in social work. The idea of social activity was enforced at the end of the nineteenth century. In 1850 the first Norwegian NGOs were founded to deal primarily with religion, alcohol addiction, organisation of the labour market, poverty, educational enlightenment, recreation and sports. In 1900 the organisations operating in the area of health, social help, humanitarianism and women’s rights started to be founded.

i praw kobiet. Lata 50 XX wieku przyniosły kolejną falę działań NGOs - organizacje zaktywizowały się w sporcie, ochronie środowiska, organizacji czasu wolnego, pracy społecznej. Obecnie, model funkcjonowania III sektora w Norwegii spełnia następujące funkcje:

- integracja społeczeństwa i generowanie spójności społecznej
- angażowanie dzieci i młodzieży w prace wolontariackie
- rozwój demokracji i społeczeństwa obywatelskiego poprzez wzmacnianie kapitału społecznego
- identyfikacja potrzeb społecznych
- promowanie zmiany społecznej
- dostarczanie usług społecznych

Organizacje społeczeństwa obywatelskiego

Norweskie organizacje pozarządowe można rozpatrywać i porównywać z polskimi (czy europejskimi) w kontekście istotnych podobieństw istniejących wśród wszystkich organizacji skandynawskich. Organizacje te odgrywają małą rolę jako „dostawcy usług społecznych” czy „dostawcy pomocy społecznej”, natomiast mają bardzo duży i istotny wpływ na kreowanie polityki rozwoju oraz wsparcie procesów demokracji. Dlatego też, badacze norwescy zwracają uwagę, że żadna organizacja nie „reprezentuje” społeczeństwa obywatelskiego, ponieważ społeczeństwo obywatelskie to „przestrzeń partycypacji”, a nie reprezentacji. Zgodnie z taką ideą, społeczeństwo obywatelskie nie jest „partnerem w dobrym rządzeniu” ani „wkładem wniesionym w lepsze tworzenie prawa” - społeczeństwo obywatelskie jest manifestacją aktywności obywatelskiej, jest „źródłem i promotorem demokracji”. Organizacje te są bliżej sfery społeczeństwa aniżeli sfery polityki. Społeczeństwo obywatelskie jest zatem rozumiane w kontekście interakcji społecznych, a nie np. postrzegane przez pryzmat efektywności organizacji w procesie podejmowania decyzji politycznych. Z tej perspektywy, miarą społeczeństwa

The 1950s brought about the next stage of NGO activities, as the organisations became active in the fields of sports, environmental protection, free-time arrangement and social work. Today the operational model of the third sector in Norway performs the following functions:

- Integration of society and generation of social cohesion,
- Involvement of children and young adults into voluntary work,
- Development of democracy and civic society through the enhancement of social capital,
- Identification of social needs,
- Promotion of social changes,
- Provision of social services.

Civic society organisations

Norwegian non-governmental organisations can be discussed and compared with the Polish (or European) ones in the context of vital similarities existing for all Scandinavian organisations. These organisations play a small part as “providers of social services” or “providers of social help”, but they have a very large and essential impact on the creation of development policy and support for democratisation processes. For this reason the Norwegian researchers point out that no organisation “represents” civic society, because civic society is a “participation space” and not representation space. According to this idea, civic society is not a “partner in good governance” or “contribution made into the better creation of the law.” Civic society is the manifestation of civic activity, the “source and promoter of democracy.” These organisation are closer to the sphere of society than the sphere of politics. Civic society is therefore understood in the context of social interactions, and not perceived through the prism of organisation’s effectiveness in the process of making political decisions. From this perspective civic society is measured not by the number of members of a given organisation but by their commitment in social activity. While trying to understand and ex-

obywatelskiego nie będzie liczba członków danej organizacji, ale zaangażowanie w aktywność społeczną. W rozumieniu i badaniu społeczeństwa obywatelskiego, należy zatem zwracać szczególną uwagę na te koncepcje kładące nacisk na relacje społecznej budowanie więzi. Organizacje, które chcą osiągnąć wyłącznie korzyść ekonomiczną (a czasami wyłącznie społeczną - dyktowaną rozwiązaniem politycznym) nie są traktowane jako organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Obraz społeczeństwa obywatelskiego proponowany przez Unię Europejską, wydaje się stosunkowo odległy od myślenia norweskiego, gdzie nie każda organizacja non-profit, organizacja pozarządowa czy organizacja wolontarystyczna jest automatycznie zaliczona do organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Nie znaczy to oczywiście, że organizacje nie podejmują dialogu z rządem. To właśnie one proponują alternatywne rozwiązania, biorą udział w debatach publicznych, są istotnym partnerem w dostarczaniu rządowi aktualnych badań i analiz dotyczących problemów społecznych. Organizacje pozarządowe są swoistymi doradcami rządu w kwestiach społecznych.

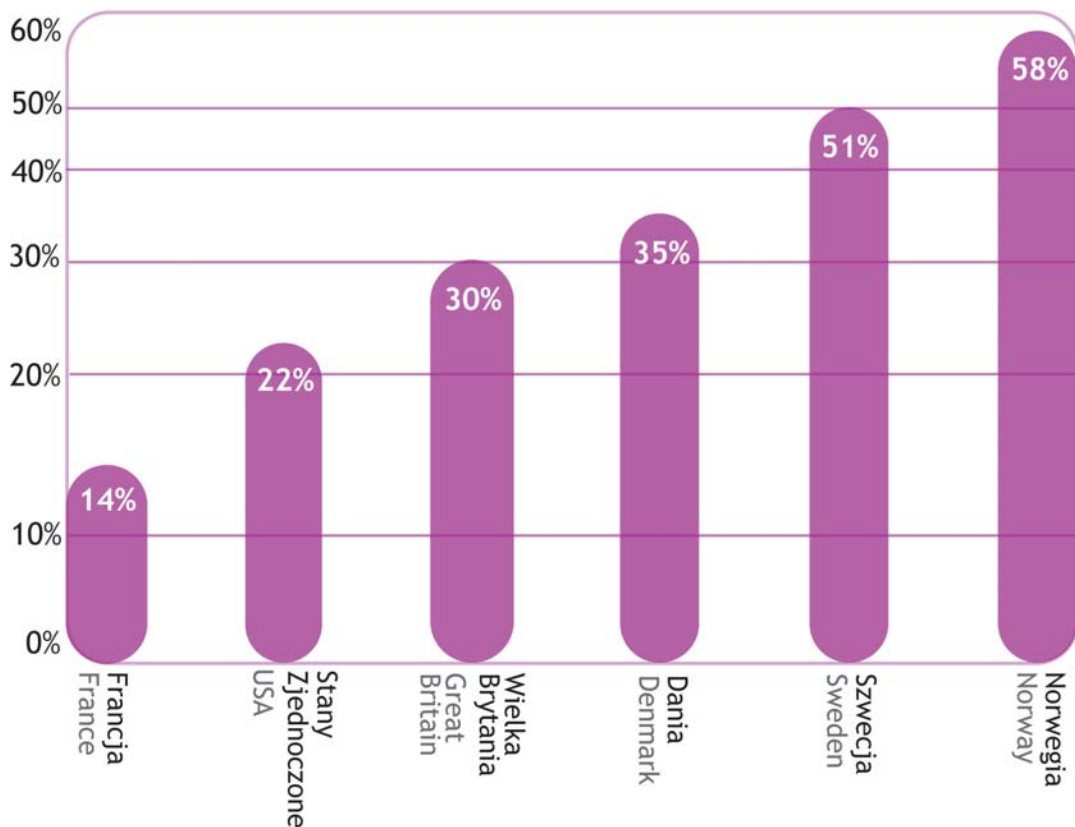
Kondycja III sektora w Norwegii

W Norwegii na 4,6 mln mieszkańców przypada około 10 milionów członków organizacji pozarządowych. Zatem, przeciętny obywatel Norwegii jest w swoim życiu członkiem dwóch organizacji pozarządowych. W sposób jednoznaczny wskazuje to na bardzo wysoki poziom aktywności obywatelskiej Norwegów i imponujący wkład w pracę społeczną. Co oznacza „praca społeczna” w Norwegii? To praca bez finansowego wynagrodzenia, wykonana na rzecz organizacji wolontarystycznej. Udział obywateli w pracy społecznej jest bardzo wysoki. W ciągu roku 58% mieszkańców Norwegii bierze udział w pracy społecznej w organizacjach, a 84% mieszkańców Norwegii posiada członkostwo w jednej lub kilku organizacjach wolontarystycznych.

amine civic society, one has to pay special attention to the concepts which emphasise social relations and establishment of ties. Organisations that wish to obtain only economic benefits (and sometimes only social benefits dictated by political solutions) are not considered to be civic society organisations. The image of civic society suggested by the European Union seems relatively distant from the Norwegian thought where not all non-profit organisations, non-governmental organisations and volunteer organisations are automatically included in the group of civic society organisations. Obviously, it does not mean that organisations do not enter into dialogue with the government. It is them that suggest alternative solutions, take part in public debates, and are an important partner in providing the government with current research and analyses of social problems. Non-governmental organisations are a kind of government advisors on social issues.

Condition of the third sector in Norway

In Norway there are about 10 million members of non-governmental organisations per 4.6 million inhabitants. This means that during their lifetime an average Norwegian citizen is a member of two non-governmental organisations. It clearly points to the very high level of the Norwegians' civic activity and their impressive contribution to social work. What does “social work” mean in Norway? It is work without financial remuneration performed for volunteer work organisation. The level of citizens' participation in social work is very high. In the course of a year 58% of the inhabitants of Norway takes part in social work in organisations, and 84% of Norwegians holds membership in one or several volunteer work organisations.

Rys. Udział obywateli w pracy społecznej.

Fig. Participation of citizens in social work

Regulacje prawne i formy funkcjonowania podmiotów III sektora w Norwegii

Pierwszy raport rządowy („biała księga” opracowana przez ekspertów) na temat roli sektora wolontariatu w Norwegii został opracowany w 1988 r., zawierał przede wszystkim opis pozytywnych aspektów działania sektora wolontariatu w kontekście funkcji państwa dobrobytu oraz opis inicjatywy dotyczącej utworzenia centrów wolontariatu w Norwegii. Żadna z form działalności takich centrów nie została wskazana w raporcie jako mniej lub bardziej właściwa. W 1991 r. parlament norweski zdecydował o przeznaczeniu 90 milionów koron (ok. 45 mln złotych) na trzyletni pilotażowy program dotyczący powoływania centrów wolontariatu. Idea była prosta - rząd nie chciał szczególnie ingerować w sektor wolontariacki, a program został uruchomiony

Legal regulations and forms of operation of the third sector entities in Norway

The first government report (“white book” prepared by experts) on the role of the volunteer work sector in Norway was prepared in 1988, and contained mainly the description of positive aspects of operation of the volunteer work sector in the context of the welfare state function and description of initiative concerning the creation of volunteer work centres in Norway. No form of activity of such centres was indicated in the report as more or less proper. In 1991 the Norwegian parliament decided to assign NOK 90 million (about PLN 45 million) to a three-year pilot programme concerning the establishment of volunteer work centres. The idea was simple: the government did not particularly wish to interfere in the volunteer work sector, and the programme was launched as “testing of various models of solutions.”

jako „testowanie różnych modeli rozwiązań”. Po trzech latach funkcjonowania, centra zostały uznane za stałe instytucje na mapie społecznej aktywności Norwegii, ciągle jednak są niejako hybrydami zawieszonymi pomiędzy jednostką a państwem. W 2004 r. rząd ustanowił jednostkę koordynującą centrami wolontariatu w Ministerstwie ds. Kultury i Kościoła, w Departamencie ds. Społeczeństwa Obywatelskiego i Wolontariatu. Ta decyzja znalazła swoje umocowanie białej księdze pn. „Relacje pomiędzy państwem a sektorem wolontariatu” z 1997 r. W ostatniej białej księdze z 2007 r., rząd przedstawił bardziej precyzyjne propozycje dotyczące określenia roli i funkcji centrów - zostały zdefiniowane jako *community centres*, czyli „centra wspólnotowe”, których rola polega na koordynowaniu działań pomiędzy jednostką, organizacjami i władzami lokalnymi na rzecz aktywizacji społeczeństwa obywatelskiego. Ministerstwo ds. Kultury i Kościoła zyskało pełną odpowiedzialność za „wszelki rządowy wkład w organizacje obywatelskie”, ponieważ rządowe polityki dotyczące koordynowania działań sektora wolontariatu, są słabe i należy je wzmocnić. W tym kontekście, społeczeństwo obywatelskie w Norwegii jest mniej „sformalizowane” niż w innych krajach. Z ideą społeczeństwa obywatelskiego są nieustannie utożsamiani wolontariusze i ich praca społeczna, niezależna od władzy państwowej.

Termin *frivillighetssentra*, czyli centrum wolontariatu, obejmuje szeroki wachlarz inicjatyw oraz lokalnych eksperymentów społecznych. Kiedy w latach 80-tych XX w. rząd chciał zmobilizować wolontariuszy, głównie na polu socjalnym, ale nie wiedział jakich środków i form użyć, wprowadził program aktywizacji centów wolontariatu poprzez strategię „bottom-up”. Ogólna była taka, aby centra były fundowane z rządowych pieniędzy, ale inicjatywy wspólnotowe i idee płynące „z dołu” miały wypełnić centra „treścią”, pomysłami i strukturą. Pozwolono, aby centra rozwijały swój własny model działania i zarządzania,

After three years of operation the centres were perceived as permanent institutions on the map of Norway’s social activity, but they are still a kind of hybrid suspended between individuals and the state. In 2004 the government started a unit coordinating the volunteer work centres within the structures of the Department for Civic Society and Volunteer Work at the Ministry of Culture and Church. This decision was grounded in the 1997 white book on “Relations between the state and the volunteer work sector.” In the last white book of 2007 the government presented more precise suggestions concerning the definition of the centres’ role and function: they were defined as community centres whose role is to coordinate measures undertaken by individuals, organisations and local authorities in favour of the activation of civic society. The Ministry of Culture and Church gained full responsibility for the “entire government contribution in civic organisations,” because the government policies concerning the coordination of measures undertaken within the volunteer work sector are weak and should be strengthened. In this context civic society in Norway is less “formalised” than in other countries. The idea of civic society is constantly associated with volunteers and their social work independent of the state authorities.

The notion of *frivillighetssentra*, that is the volunteer work centre, encompasses a wide range of initiatives and local social experiments. When the government wanted to mobilise volunteers, mainly in the social sphere, but did not know what measures and forms it should use, it introduced the programme of volunteer work centre activation with the use of the “bottom-up” strategy. The general idea was that the centres were founded with government money, but the community initiatives and ideas stemming “from the bottom” were to fill the centres with “content”, ideas and structure. It was permitted for the centres to develop their own model of operation and management so that they could flexibly adapt themselves to the local conditions, tradition and social

tak aby mogły elastycznie adaptować się do lokalnych warunków, tradycji i kontekstu społecznego. Tak długo jak centra wykorzystują aktywność obywatelską, państwo nie ingeruje w nich formalną działalność. W 1991 r. zaczęły powstawać pierwsze centra, a ich liczba wzrosła z 91 do ponad 260 w przeciągu trzech lat. Jednym z nich jest Frivillighet Norge.

Frivillighet Norge Stowarzyszenie Norweskich Organizacji Wolontarystycznych

Organizacja powstała we wrześniu 2005 jako organizacja parasolowa dla sektora wolontarystycznego w Norwegii, stworzona we współpracy państwa i III sektora, która za cel obrała propagowanie i profesjonalizacja wolontariatu w Norwegii. Skupia 235 organizacji ze wszystkich obszarów działalności sektora wolontarystycznego, które reprezentują ponad 50 000 małych i dużych stowarzyszeń z całej Norwegii. Finansowana jest z budżetu państwa oraz ze składek członkowskich organizacji. Misją organizacji jest koordynacja sektora organizacji wolontarystycznych oraz rozwijanie dialogu pomiędzy nimi a rządem, wypracowanie wspólnego stanowiska w sprawach wspólnych i najważniejszych dla organizacji wolontarystycznych i wypracowywanie spójnego przekazu dla opinii publicznej; przepływ informacji pomiędzy organizacjami, ukierunkowanie na włączenie mniejszości etnicznych i organizacji z nimi związanych w sieć Frivillighet Norge, prowadzenie kursów z zakresu zarządzania organizacją, prowadzenie i promocja telewizji III sektora, stworzenie krajowego rejestru organizacji wolontarystycznych oraz zwiększenie świadomości związanej z działalnością w III sektorze. Praca Frivillighet Norge jest oparta na konsensusie i polega w dużej mierze na powoływaniu grup zadaniowych w różnych tematach, np.: fundraising, podatki, badania socjologiczne, współpraca pomiędzy sektorem publicznym a organizacjami pozarządowymi. W celu efektywnego zarządzania, został powołany zarząd składający się z 10 osób reprezentujących organizacje członkowskie. Frivillighet Norge realizuje projekty skierowane do grup mniejszościowych, aby

context. So long as the centres utilise the civic activity, the state does not interfere with their formal operation. In 1991 the first centres started to be established, and in the course of three years their number rose from 91 to 260. Frivillighet Norge is an example of such a centre.

Frivillighet Norge Association of NGOs in Norway

Created as a result of cooperation between the state and the third sector, the organisation was founded in September 2005 as an umbrella organisation for the volunteer work sector in Norway with the aim of promoting volunteer work in Norway and making it professional. It gathers 235 organisations operating in all areas of activity of the volunteer work sector that represent over 50,000 small and large associations from all over Norway. It is financed from the state budget and the organisations' membership fees. The mission of the organisation is to coordinate the sector of volunteer work organisations and develop dialogue between them and the government, prepare a single standpoint on common affairs of key importance for volunteer work organisations, and develop a coherent message for the public opinion; to transfer the information between the organisations, direct the actions at the inclusion of ethnic minorities and organisations related thereto into the Frivillighet Norge network, run courses on organisation management, run and promote the third sector television, create the national register of volunteer work organisations and raise the awareness of activities undertaken within the third sector. The Frivillighet Norge's activities are based on consensus and largely involve the establishment of task groups with regard to various topics like fundraising, taxes, sociological surveys, cooperation between the public sector and non-governmental organisations. In order to achieve effective management a board of 10 people representing member organisations was appointed. Frivillighet Norge executes projects targeted at minority groups in order to activate

zaktywizować te grupy w sektorze organizacji pozarządowych i jednocześnie promować różnorodność kulturową i tolerancję w społeczeństwie. Działania Frivillighet Norge skierowane są często do grup często defaworyzowanych społecznie lub narażonych na nierówne traktowanie: imigrantów, studentów, rodziców, kobiet.

Charakterystyka organizacji pozarządowych

W Norwegii istnieje 115 000 organizacji wolontarystycznych, przy czym jedna skupia średnio 88 członków. Norweskie organizacje pozarządowe są w przeważającej części oparte na strukturze członkowskiej stowarzyszenia, stosunkowo nieliczne to fundacje i inne typy organizacji. Niektóre są duże i pokrywają swoją działalnością cały kraj, ale zdecydowana większość to małe organizacje. Najbardziej aktywni członkowie to osoby z przedziału wiekowego 25 - 47 lat.

Obszary działań organizacji

Dziś w Norwegii większość organizacji za główny obszar swojej działalności przyjmuje kulturę, sport i zajęcia rekreacyjne. Nie brak inicjatyw z zakresu: pracy społecznej, muzyki, tańca, gier komputerowych, ochrony środowiska, pomocy charytatywnej. Wiele organizacji prowadzi kursy doszkalające, korepetycje pozalekcyjne czy zajęcia rekreacyjne na wolnym powietrzu. Czym zajmują się wolontariusze? Można wyróżnić trzy najbardziej popularne obszary działalności norweskich organizacji wolontarystycznych: 54% działa w obszarze kultury, czasu wolnego i sportu, 17% - zajmuje się polityką mieszkalną, 13% - pomocą społeczną, 10% - polityką, akcje humanitarne, ochrona środowiska, 6% - religia i światopogląd. Organizacje działają aktywnie na polu: edukacja, prawo i porządek, dzieci i młodzież, zrównoważony rozwój, dialog międzykulturowy.

these groups within the sector of non-governmental organisations and, at the same time, to promote cultural diversity and tolerance within the society. The Frivillighet Norge activities are frequently aimed at socially disfavoured groups or groups that are threatened with unfair treatment like immigrants, students, parents and women.

Characteristics of non-governmental organisations

In Norway there are 115,000 volunteer work organisations, and each gathers on average 88 members. Norwegian non-governmental organisations are largely based on the membership structure of an association; only few of them are foundations and other types of organisations. Some of them are large and nationwide, whereas the majority is comprised of small organisations. The most active members are people aged 25 to 47.

Areas of the organisations' activity

Nowadays most organisations in Norway adopts culture, sports and recreational activities as their major area of operation. There are also initiatives in the fields of social work, music, dance, computer games, environmental protection and charity. Many organisations run training courses, after-class tutoring or open-air recreational activities. What do volunteers do? One may distinguish three most popular areas of operation of the Norwegian volunteer work organisations: 54% operates in the area of culture, free time and sports, 17% deals with housing policy, 13% provides social help, 10% deals with politics, humanitarian campaigns and environmental protection, while 6% is interested in religion and philosophy of life. Organisations are also active in the fields of education, law and order, children and youth, sustainable development and intercultural dialogue.

Zasoby organizacji pozarządowych

Większość organizacji wolontarystycznych nie ma etatowych pracowników, ma małe dochody i jest całkowicie zależna od dobrowolnego wkładu pracy. Organizacje te i wspierane przez nie zajęcia nie mogą istnieć bez dobrowolnej pracy członków, rodziców i innych osób, np. drużyna piłkarska nie może istnieć bez rodziców, którzy piorą stroje drużynowe, wożą dzieci na mecze, pracują jako trenerzy, sprzedają gofry lub biorą na siebie odpowiedzialność za organizowanie imprez. 60 % organizacji nie posiada pracowników i posiada obroty poniżej 50 000 NOK (ok. 25 000 zł), a trzeci sektor dostarcza tylko 6% płatnej pracy.

Źródła przychodów

Według statystyk udział poszczególnych składających w zasobach organizacji wygląda następująco:

- 20% zasobów NGOs pochodzi z budżetu państwa i samorządu lokalnego
- 49% - pochodzi od sponsorów i z darowizn oraz z dobrowolnej pracy społecznej
- 31% - pochodzi ze składek członkowskich i działalności gospodarczej NGOs.

Wydatki sektora pozarządowe szacuje się na 60 mld koron, tj. 7,7 mld euro każdego roku.

60 000 NGOs w Norwegii ma średni roczny budżet poniżej 6250 euro.

Dla przykładu, Misja Kościelna dostaje wsparcie finansowe z jednostek samorządowych i państwowych w 83% oraz od sponsorów (osoby prywatne, biznes, kongregacje). Organizacje takie jak Amnesty International Norway uzyskują pieniądze od swych członków, sponsorów biznesowych i prywatnych darczyńców. Organizacje parasolowe mają środki ze składek członkowskich wszystkich innych zrzeszonych organizacji. Norweskie Centrum Praw Człowieka jest sponsorowane przez państwo. Komitet Helsiński w Norwegii, oprócz wsparcia środków publicznych, uzyskuje także przychody ze sprzedaży swoich wyrobów.

Resources of non-governmental organisations

The majority of volunteer work organisations does not hire full-time employees, having small income and being absolutely dependent on the volunteer work contribution. These organisations and activities supported by them cannot exist without the volunteer work of their members, parents and other people, e.g. a football team cannot exist without parents who wash the team apparels, drive children to matches, work as coaches, sell waffles or assume responsibility for staging the events. 60% of organisations does not have any employees and has the turnover below NOK 50,000 (approx. PLN 25,000), and the third sector provides only 6% of paid employment.

Sources of revenues

According to the statistics, the share of individual components in the organisations' resources is as follows:

- 20% of the NGOs' resources comes from the budget of the state and the local self-government,
- 49% comes from sponsors and donations, and volunteer social work,
- 31% comes from membership fees and economic activity of NGOs.

The expenditure of non-governmental sector is estimated at NOK 60 billion, that is EUR 7.7 billion, a year. 60,000 NGOs in Norway has the average annual budget below EUR 6,250.

For example, the Church Mission receives financial support from self-government and state units at the rate of 83%, and from sponsors (private persons, business, congregations). Organisations, such as Amnesty International Norway, obtain money from their members, business sponsors and private donors. Umbrella organisations have funds coming from membership fees of all other associated organisations. The Norwegian Human Rights Centre is sponsored by the state. Apart from the support from public funds, the Helsinki Committee in Norway also has revenues from the sales of its products.

Zgodnie z norweską ustawą podatkową, NGOs są m.in. zwolnione z płacenia podatku dochodowego. Darczyńca może odliczyć podatek, jeśli przekazuje pieniądze na organizację pozarządową. Organizacje są również wyłączone z obowiązku płacenia podatku od wzbogacenia wskutek odziedziczenia majątku. Jeśli organizacja sprzedaje dobra lub usługi za mniej niż 16.000 euro na rok, jest wyłączona z konieczności dodawania stawki VAT do tych towarów. Niektóre produkty - np. pochodzące z recyklingu są również zwolnione z tego obowiązku. Organizacje płacą VAT bez możliwości jego odzyskania w przeciwieństwie np. do sektora biznesu. W konsekwencji, organizacje non-profit są obciążone (ok. 25%) większymi kosztami działalności. Toczy się na ten temat debata publiczna.

Praca społeczna i korzyści dla społeczeństwa – wolontariat i profesjonalizm

Ideą pracy społecznej w Norwegii jest połączenie wolontariatu z profesjonalizmem charakterystycznym dla wyspecjalizowanych stanowisk rynku pracy.

Stosunkowo mało organizacji posiada płatny personel, ponieważ praca społeczna - wolontariat jest niezwykle popularna w Norwegii. Co ciekawe, prawie połowa godzin przeznaczonych na prace wolontarystyczne przypada na działania związane ze sportem i rekreacją. Wkład wykonywanej dobrowolnej pracy społecznej w Norwegii odpowiada w skali roku 113 500 prac wolontarystycznych, które generują 69 000 miejsc pracy. To trzy razy więcej niż wszyscy pracownicy zatrudnieni przy wydobyciu ropy w Norwegii. „My uważamy, że wolontariat jest dla naszego społeczeństwa ważniejszy od ropy naftowej. Bez dobrowolnego wkładu pracy Norwegia stanie w miejscu! Dlatego następnym razem, kiedy ktoś poprosi Cię o wykonanie jakiejś pracy na rzecz lokalnego związku sportowego, szkolnej orkiestry czy Czerwonego Krzyża - odpowiedz „tak”. To wzbogaci Ciebie i naszą społeczność” - nawołują działający w jednej z organizacji parasolowych Frivillighet Norge. Społeczeń-

According to the Norwegian tax law, NGOs are, among other things, exempted from paying income tax. A donor can deduct tax if they transfer the money to a non-governmental organisation. Organisations are also exempted from the obligation to pay tax enrichment tax resulting from property inheritance. If an organisation sells goods or services for less than EUR 16,000 a year, it is exempted from the necessity to add the VAT to these goods. Some products, e.g. ones that come from recycling, are also exempted from this obligation. Organisations pay the VAT without the possibility of its recovery, as opposed to, for example, the business sector. Consequently, non-profit organisations are burdened with higher operational costs (approx. 25%). The public debate on this subject is currently in progress.

Social work and benefits for the society – volunteer work and professionalism

The idea of social work in Norway is the combination of volunteer work and professionalism typical of specialised positions on the labour market.

Relatively few organisations employ paid personnel, because social work and volunteer work are very popular in Norway. What is interesting is that nearly half of the hours spent on volunteer work is devoted to sports and recreation. In the course of a year the share of performed volunteer social work in Norway corresponds to 113,500 volunteer works that generate 69,000 work places. It is three times more than all employees hired at oil extraction in Norway. “We believe that volunteer work is more important to our society than oil. Without the volunteer work contribution Norway will cease to grow! For this reason next time when somebody asks you to do a job for the local sports union, school orchestra or the Red Cross, say ‘yes’. This shall enrich you and our community,” urge the activists of the Frivillighet Norge umbrella organisation. The Norwegian society is aware that without their work in non-governmental organisations living in Norway would be different.

stwo norweskie jest zatem świadome, że bez pracy w organizacjach pozarządowych, życie w Norwegii wyglądałoby inaczej.

Trendy rozwojowe i wyzwania norweskiego społeczeństwa obywatelskiego

Podstawowe trendy i wyzwania z nimi związane przedstawiają się następująco:

- mężczyźni mają większy wkład w działalność wolontarystyczną w Norwegii niż kobiety, aktywność w tej sferze wykazuje 64% mężczyzn i 51% kobiet
- ludność mniejszości narodowych w Norwegii rzadko uczestniczy w tradycyjnych norweskich organizacjach, młodzi ludzie pochodzący z mniejszości etnicznych czy narodowych rzadko są członkami organizacji młodzieżowych
- 1 000 organizacji mniejszości narodowych w Norwegii ma ciągle słaby kontakt z pozostałymi organizacjami norweskimi, słaba komunikacja pomiędzy organizacjami etnicznymi a tradycyjnymi organizacjami norweskimi utrudnia współpracę, organizacje pozarządowe są w przeważającej mierze jedno kulturowe
- niski udział osób niepełnosprawnych w tradycyjnych organizacjach pozarządowych, ponieważ zazwyczaj zrzeszają się wyłącznie w ramach organizacji działających na rzecz niepełnosprawnych
- ludzie są w dużej mierze skłonni do popierania działań w III sektorze aniżeli do bycia członkiem jakiegoś stowarzyszenia

Developmental tendencies and challenges to Norwegian civic society

The basic tendencies and challenges related thereto are as follows:

- Men has greater contribution in volunteer work in Norway than women; 64% of men and 51% of women are active in this sphere,
- Population of national minorities in Norway rarely participation in traditional Norwegian organisations, young people coming from ethnic or national minorities rarely become members of youth organisations,
- 1,000 national minority organisations in Norway still has weak contacts with other Norwegian organisations, poor communication between ethnic organisations and traditional Norwegian organisations hinders cooperation, non-governmental organisations are largely mono-cultural,
- Low share of the disabled in traditional non-governmental organisations, they usually associate only with organisations acting for the disabled,
- To a large extent, people are willing to support measures undertaken within the third sector than to become a member of an association.

ROZDZIAŁ IV

Kraków – Oslo, Oslo – Kraków: co nas łączy?

Polska - Norwegia. Kraków - Oslo. Międzynarodowa współpraca to konkretne działania podejmowane przez miasta partnerskie w trakcie realizacji projektów społecznych. Czy taka współpraca, w kontekście budowania społeczeństwa obywatelskiego, jest możliwa? Na jakiej podstawie powinna być podejmowana? Czy Kraków i Oslo, w perspektywie krótko i długoterminowej, mają możliwość realizowania wspólnych celów rozwoju? Odpowiedź staramy się odnaleźć w porównaniu dokumentów programowych tych dwóch miast - strategii rozwoju Oslo i strategii rozwoju Krakowa. Strategie miast są dobrym punktem odniesienia w procesie dokonywania analizy problemu społecznego, która jest pierwszym etapem przygotowania wspólnego projektu.

Wizja rozwoju miast

Wizja rozwoju miasta to pożądany obraz przyszłej, odnoszącej się do następnego pokolenia, sytuacji społeczności miasta we wszystkich istotnych wymiarach i komponentach rozwoju. Wizja powinna wskazywać główne wyzwania, przed którymi stoi Miasto, co stanowi podstawę określenia celów strategicznych. Wizja rozwoju Miasta staje się realna dzięki Misji - podstawowe znaczenie ma misja samorządu Miasta, poprzez którą będą realizowane założenia strategii.

Wizja rozwoju miasta Krakowa:

„Kraków miastem obywatelskim, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańcom i zrównoważony rozwój, europejską metropolią, konkurencyjnym ośrodkiem nowoczesnej gospodarki opartej na potencjale naukowym i kulturowym”.

Wizja rozwoju miasta Oslo:

„Oslo miastem tolerancyjnym i spójnym społecznie, różnorodnym w każdym aspekcie życia. Będzie miastem, w którym łatwo będzie odnieść sukces, a trudno będzie ponieść porażkę. Oslo będzie jednym z najbardziej innowacyjnych miast w Europie, pobudzającym kreatywność. Oslo będzie promowało rozwój

CHAPTER IV

Kraków – Oslo, Oslo – Kraków: what do we have in common?

Poland - Norway. Kraków - Oslo. International cooperation involves specific measures undertaken by partner cities while executing social projects. Is this cooperation possible in the context of building civic society? On what basis should it be undertaken? Are Kraków and Oslo able to achieve common development goals in the short- and long-term perspective? We try to find the answer in the comparison of programme documents of the two cities, the development strategy for Oslo and the development strategy for Kraków. The city strategies constitute a good reference point in the process of the social problem analysis which is the first stage of the preparation of joint project.

Vision of city development

The vision of city development is the desired image of future situation of the city community in all vital development dimensions and components with reference to the next generation. The vision should point to major challenges faced by the city which form the basis for the determination of strategic goals. The vision of city development is realised by the Mission. What is of basic import here is the mission of the city self-government through which the strategy assumptions will be executed.

Vision of the City of Kraków development

“Kraków as a civic city providing high quality of living to its inhabitants and sustainable development, a European metropolis, a competitive centre of modern economy based on scientific and cultural potential.”

Vision of the City of Oslo development

“Oslo as a tolerant and socially cohesive city, diversified in every aspect of life. It will be a city where it will be easy to succeed and difficult to fail. Oslo will be one of the most innovative cities in Europe that stimulates creativity. Oslo will promote metropolitan development paying particu-

metropolitarny, zwracając szczególną uwagę na wspólnotę lokalną, wysoki standard życia i ekologiczny system transportu. Oslo będzie jednym z najbardziej przyjaznych dla środowiska miastem na świecie. Fiordy i lasy Oslo będą chronione. Oslo będzie miastem o zwiększonej partycypacji społecznej”.

Wizja ma swoje odzwierciedlenie w celach strategicznych Krakowa i Oslo ujętych w strategiach rozwojowych i master planach. Strategia rozwoju miasta to koncepcja działania zmierzającego do zrównoważonego i trwałego rozwoju społeczności miasta, przedstawiona w formie zwięzłego dokumentu zawierającego procedury osiągania zamierzonych celów - co pozwala na włączenie się do wspólnych działań partnerów społecznych. Dwie podstawowe kwestie są wspólne dla Krakowa i Oslo w kontekście strategicznego budowania społeczeństwa obywatelskiego: „partycypacja społeczna” i „miasto obywatelskie”.

lar attention to the local community, high standard of living and ecological transport system. Oslo will be one of the most environmentally-friendly cities of the world. Oslo’s fiords and forests will be protected. Oslo will be a city of increased social participation.”

The vision is reflected in the strategic goals of Kraków and Oslo provided for in their development strategies and master plans. The city development strategy is a concept of action aimed at sustainable and permanent development of the city community and presented in the form of coherent document containing the procedures for the achievement of the set goals, which enables participation in joint measures of social partners. In the context of strategic building of civic society there are two basic issues common to both Kraków and Oslo and they are “social participation” and “civic city”.

Partycypacja społeczna w strategii rozwoju miast

Partycypacja społeczna jest rozumiana jako wspólne branie odpowiedzialności za rozwój miasta przez samorząd i mieszkańców. Jej wskaźnikami są: uczestnictwo w wyborach, aktywność w swoim środowisku poprzez samoorganizację społeczną wobec różnorodnych wyzwań, współpraca z władzami Miasta. Rozwój partycypacji może przebiegać od właściwej polityki informacyjnej i systemu konsultacji społecznych, poprzez zlecanie zadań podmiotom społecznym, aż do wspólnych projektów strategicznych. Partnerstwo realizuje się w połączeniu tych dwóch dróg.

Miasto obywatelskie

Pojęcie miasta obywatelskiego odnosi się do filozofii społeczeństwa obywatelskiego, ma jednak w dokumentach strategicznych bardzo konkretne, operacyjne znaczenie. Chodzi o społeczność mieszkańców posiadających właściwe umiejętności i wiedzę oraz chcących działać na rzecz dobra wspólnego, zdolnych do aktywności oraz nie pozbawionych praw i formalnych możliwości działania.

Social participation in the city development strategy

Social participation is understood as the joint assumption of responsibility for the city development by the self-government and the inhabitants. Its factors include participation in elections, activity in one’s own environment via social self-organisation in the face of various challenges, and cooperation with City authorities. The development of participation may range from the proper information policy and public consultation system, via entrusting tasks to social entities, to joint strategic projects. Partnership is achieved by the combination of these two paths.

Civic City

The notion of civic city refers to the philosophy of civic society, but in strategic documents it has been ascribed with specific operational meaning. It involves the community of inhabitants who have the right skills and knowledge, wish to act for the common good, are capable of activity and are not deprived of the rights and formal opportunities for action.

Strategia rozwoju Krakowa

Strategia Rozwoju Krakowa została przyjęta uchwałą Rady Miasta Krakowa w dniu 13 kwietnia 2005 roku. Jest to długoterminowy plan rozwoju społeczno-gospodarczego Miasta w perspektywie kilkunastu i więcej lat. Trwały i zrównoważony rozwój obejmuje nie tylko przyjazny środowisku rozwój społeczno-gospodarczy, ale również zasadę zrównoważonego rozwoju przestrzennego. W szczególności oznacza to pogodzenie interesu publicznego i prywatnego z ekologicznymi i kulturowymi funkcjami Miasta. W strategii czytamy: „Przyszłość Krakowa powinna się opierać na silnym społeczeństwie obywatelskim”. Wizja kreślona jest z myślą o mieszkańcach, którzy tworzą dobrze zorganizowane społeczeństwo obywatelskie. Oznacza to angażowanie w czasie planowania, wdrażania, monitorowania i oceny strategii wszystkich partnerów społecznych, w szczególności samych mieszkańców Krakowa. Zwraca się uwagę, że realizacja celów strategicznych będzie możliwa tylko przy dużym zaangażowaniu społecznym. Celem Krakowa jest również czerpanie korzyści z procesu globalizacji i integracji europejskiej. Istotnym elementem strategii są działania mające na celu uczynienie z Krakowa atrakcyjnego miejsca zamieszkania, rozwoju i pracy. Kraków chce aktywizować i integrować różne pokolenia poprzez tworzenie nowoczesnej infrastruktury społecznej, organizując centra wsparcia dla ludzi starszych, otwierając się na potrzeby lokalnych społeczności. I najważniejsze w kontekście obywatelskości: „Jako miasto obywatelskie Kraków poprzez swój samorząd będzie starał się wspierać tworzące tę infrastrukturę społeczną - organizacje pozarządowe, w rękach samych mieszkańców zostawiając decyzje i dalsze działania”.

Development strategy for Kraków

Kraków Development Strategy was adopted by the resolution of the Kraków City Hall on the 13th of April 2005. It is a long-term plan of social and economic development of the City with the outlook of a dozen or so and more years. Permanent and sustainable development includes not only the environmentally-friendly social and economic development but also the principle of sustainable spatial development. In particular, it means the reconciliation of the public and private interests with the ecological and cultural functions of the City. The strategy reads that “The future of Kraków should be based on a strong civic society.” The vision is outlined with consideration given to the inhabitants who form a well-organised civic society. It means the involvement of all social partners, particularly the Kraków inhabitants themselves, at the stages of planning, implementation, monitoring and evaluation of the strategy. It is noted that the achievement of strategic goals will be possible only with high level of social commitment. Kraków’s goal is also to draw benefits from the process of globalisation and European integration. A vital element of the strategy includes measures aimed at turning Kraków into an attractive place to live, develop and work. Kraków wishes to activate and integrate various generations by the creation of modern social infrastructure organising support centres for the elderly and opening to the needs of local communities. The most important provision in the context of civic character: “As a civic city, Kraków shall - via its self-government - strive to support non-governmental organisations that create this social infrastructure, leaving decisions and further actions in the hands of the inhabitants themselves.”

Cele strategiczne i cele operacyjne Strategii rozwoju miasta Krakowa

Kraków wytycza sobie do realizacji 3 cele strategiczne:

- Cel strategiczny I: Kraków miastem przyjaznym rodzinie, atrakcyjnym miejscem zamieszkania i pobytu.
- Cel strategiczny II: Kraków miastem konkurencyjnej i nowoczesnej gospodarki.
- Cel strategiczny III: Kraków europejską metropolią o ważnych funkcjach nauki, kultury i sportu.

Wymienione cele strategiczne są rozwinięte poprzez cele operacyjne:

- Cel operacyjny I.1: Poprawa stanu środowiska przyrodniczego.
- Cel operacyjny I.2: Poszerzanie zakresu i dostępności edukacji dla wszystkich grup wiekowych oraz podnoszenie jej jakości.
- Cel operacyjny I.3: Poprawa poczucia bezpieczeństwa publicznego.
- Cel operacyjny I.4: Rozwój mieszkalnictwa i rewitalizacja terenów zdegradowanych.
- Cel operacyjny I.5: Zapewnienie mieszkańcom właściwego poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego.
- Cel operacyjny I.6: Zapewnienie ochrony statusu i warunków bytowych rodziny.
- Cel operacyjny I.7: Tworzenie warunków udziału w rozwoju społeczności osobom i grupom zagrożonym wykluczeniem.
- Cel operacyjny I.8: Rozwój samorządności lokalnej i doskonalenie metod zarządzania, zwiększenie świadomości obywatelskiej i zainteresowania życiem miasta.
- Cel operacyjny II.1: Kształtowanie warunków przestrzennych dla rozwoju gospodarki z zachowaniem zrównoważonego rozwoju Miasta i ładu przestrzennego.
- Cel operacyjny II.2: Poprawa dostępności komunikacyjnej.
- Cel operacyjny II.3: Rozwój infrastruktury technicznej.
- Cel operacyjny II.4: Rozwój sektora małej i średniej przedsiębiorczości.
- Cel operacyjny II.5: Wzmacnianie konkurencyjności rynku pracy.

Strategic and operational goals of the Kraków Development Strategy

Kraków specifies three strategic goals to be achieved:

- Strategic goal I: Kraków as a family-friendly city, and an attractive place to live and stay.
- Strategic goal II: Kraków as a city of competitive and modern economy.
- Strategic goal III: Kraków as a European metropolis with important scientific, cultural and sports functions.

The above-mentioned strategic goals are further developed by the following operational goals:

- Operational goal I.1: Improvement of the condition of natural environment.
- Operational goal I.2: Expansion of the scope and availability of education to all age groups and increase in its quality.
- Operational goal I.3: Increase of the feeling of public safety.
- Operational goal I.4: Development of housing and revitalisation of degraded areas.
- Operational goal I.5: Provision of the inhabitants with the appropriate level of health security.
- Operational goal I.6: Assurance of the protection of family status and living conditions.
- Operational goal I.7: Creation of conditions for the participation in the community development of people and groups threatened with exclusion.
- Operational goal I.8: Development of local self-governance and betterment of the management methods, raising of civic awareness and interest in the life of the City.
- Operational goal II.1: Creation of spatial conditions for the development of the economy with the preservation of the City's sustainable development and spatial order
- Operational goal II.2: Improvement of transportation accessibility.
- Operational goal II.3: Development of technical infrastructure.
- Operational goal II.4: Development of the

- Cel operacyjny II.6: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Miasta.
- Cel operacyjny III.1: Poprawa warunków funkcjonowania krakowskiego ośrodka naukowego.
- Cel operacyjny III.2: Wspieranie instytucji współpracy nauki z gospodarką.
- Cel operacyjny III.3: Zachowanie dziedzictwa kulturowego, w tym rewitalizacja zespołów zabytkowych Miasta.
- Cel operacyjny III.4: Tworzenie materialnych i instytucjonalnych warunków dla rozwoju kultury.
- Cel operacyjny III.5: Tworzenie warunków dla lokalizacji central i przedstawicielstw organizacji krajowych i międzynarodowych.
- Cel operacyjny III.6: Tworzenie warunków dla rozwoju sportu, kultury fizycznej i rekreacji.

Formalne ramy współpracy Krakowa z miastami zagranicznymi określają różnego rodzaju umowy:

- a) **umowy o współpracy na zasadzie miast bliźniaczych** - umowa o szerokim zakresie, oparta na stałych elementach, akcentująca podobieństwa kulturowe i historyczne - traktowana jako najwyższa forma partnerstwa; zawierana przeważnie tylko z jednym miastem w danym kraju.
- b) **umowy o partnerstwie między miastami** - umowa o szerokim zakresie, zakładająca współpracę w różnych dziedzinach i sferach zainteresowania partnerów; można ją zawierać z wieloma miastami w danym kraju
- c) **honorowy tytuł Miasta Bliźniaczego Krakowa** - tytuł, który może przyznać Rada Miasta Krakowa niektórym miastom spoza kontynentu europejskiego, spełniającym warunki charakterystyczne dla miast bliźniaczych,
- d) **umowy branżowe** - umowy dotyczące współpracy w jednej dziedzinie np. w zakresie ochrony środowiska, etc.

Jednym z celów współpracy międzynarodowej

small and medium-size entrepreneurship sector.

- Operational goal II.5: Enhancement of the labour market competitiveness.
- Operational goal II.6: Increase of the City's tourist attractiveness.
- Operational goal III.1: improvement of the conditions for the functioning of Kraków's scientific centre.
- Operational goal III.2: Support for the institutions of cooperation between science and economy.
- Operational goal III.3: Preservation of cultural heritage, including revitalisation of the City's historical complexes.
- Operational goal III.4: Creation of material and institutional conditions for the development of culture.
- Operational goal III.5: Creation of conditions for the location of headquarters and representations of national and international organisations.
- Operational goal III.6: Creation of conditions for the development of sports, physical culture and recreation.

Formal framework of Kraków's cooperation with foreign cities are determined by various agreements:

- a) **Agreements on cooperation between twin cities** - agreement with a broad scope based on permanent elements which emphasises cultural and historical similarities; it is treated as the highest form of partnership; it is usually concluded with only one city from a given country.
- b) **Agreements on partnership between the cities** - agreement with a broad scope which envisages cooperation in various fields and spheres of interests of the partners; it may be concluded with many cities from a given country.
- c) **Honorary title of the Kraków Twin City** - title that is granted by the Kraków City Council to some cities not from the European continent which meet the conditions characteristic of twin cities.
- d) **Trade agreements** - agreements con-

wej Krakowa jest przenoszenie na grunt krakowski sprawdzonych rozwiązań i doświadczeń miast zagranicznych, związanych z szeroko pojętym zarządzaniem miastem, z rozwiązywaniem narastających problemów społecznych a także z planowaniem przestrzennym dla zrównoważonego rozwoju Krakowa. To szansa na wymianę doświadczenia i wiedzy pomiędzy krakowskimi i norweskimi organizacjami pozarządowymi.

Strategia rozwoju miasta Oslo 2025 – Miejski Master Plan

Miejski Master Plan to ogólny dokument strategiczny określający kierunki rozwoju miasta Oslo. Obecnie obowiązujący master plan został przyjęty przez Radę Miasta Oslo 11 czerwca 2008 r. Strategia jest odpowiedzią na najbardziej istotne kwestie z punktu widzenia rozwoju miasta: integracja, polityka przemysłowa, współpraca regionalna, infrastruktura, inwestycje, zarządzanie środowiskiem naturalnym. Wizja miasta Oslo odzwierciedla różnorodność role miasta, które musi realizować. Oslo, jako miasto stołeczne i największe miasto Norwegii, jest jednocześnie centrum finansowym i politycznym. Oslo jest jednocześnie najbardziej zróżnicowanym kulturowo i etnicznie norweskim miastem (*multifaced city*) w kontekście liczby mieszkańców, którzy posiadają nienorweskie pochodzenie. Wyzwaniem dla Miasta jest znalezienie przestrzeni społecznej dla tej różnorodności. Miejski master plan Oslo koncentruje się na przyszłych wyzwaniach i możliwościach. W dokumencie podkreśla się znaczenie globalizacji i zwiększonej integracji w kontekście rozwoju lokalnego. Oslo jest miastem zaangażowanym w partnerskie działania międzynarodowe, wymianę informacji, technologii i wiedzy know-how. Istotnym elementem strategii jest podnoszenie jakości usług publicznych. Miasto Oslo jest aktywnym partnerem w międzynarodowych programach promujących spójność społeczną i walkę z wykluczeniem społecznym. Obowiązująca strategia zakłada cztery główne obszary działań:

cerning cooperation in one field, e.g. environmental protection, etc.

One of the goals of Kraków's international cooperation is to transfer to Kraków tested solutions and experiences of foreign cities related to the widely-understood city management, solutions to the growing social problems, and spatial planning for the sustainable development of Kraków. This is an opportunity for the exchange of experience and knowledge between the Kraków and Norwegian non-governmental organisations.

Oslo Development Strategy till 2025 – City Master Plan

The City Master Plan is a general strategic document that determines the development directions for the City of Oslo. The current master plan was adopted by the Oslo City Council on the 11th of June 2008. The strategy offers a response to issues that are most essential from the perspective of the city development, that is integration, industrial policy, regional cooperation, infrastructure, investments and natural environment management. The vision of the City of Oslo reflects the various city roles it has to perform. As the capital and the largest city in Norway, Oslo is also its financial and political centre. It is also one of the most culturally and ethnically diversified, multi-faced Norwegian cities in the context of the number of inhabitants of non-Norwegian origin. The City faces the challenge of finding a social space for such diversity. The Oslo City Master Plan focuses on future challenges and opportunities. The document emphasises the importance of globalisation and increased integration in the area of local development. Oslo is a city involved in international partnership actions, exchange of information, technology and know-how. Another vital element of the strategy is to raise the quality of public services. The City of Oslo is an active partner to international programmes promoting social cohesion and fight against social exclusion. The current strategy envisages four main areas of activity:

- konkurencyjność, specjalizacja technologiczna i rozwój regionalny
- warunki życia, różnorodność i integracja
- elastyczne, zorientowane na użytkownika usługi
- warunki rozwoju miasta - urbanizacja

Cele strategiczne i cele operacyjne Strategii rozwoju miasta Oslo

Oslo realizuje 5 głównych celów rozwoju:

1. Oslo miastem atrakcyjnym w skali międzynarodowej i siłą napędową w regionie
2. Oslo miastem bezpiecznym, oferującym mieszkańcom wysoką jakość życia
3. Oslo miastem dostarczającym wysokiej jakości usługi publiczne
4. Oslo miastem o wysokim poziomie partycypacji społecznej
5. Oslo miastem zrównoważonego rozwoju urbanistycznego

Powyższe cele ogólne zostały uszczegółowione w konkretnych działaniach-postulatach strategicznych, np:

- Aktywny i świadomy udział Oslo we współpracy międzynarodowej
- Wzmocnienie roli Oslo w rozwoju polityki regionalnej
- Wykorzystanie i wzmacnianie potencjału biznesowego miasta Oslo
- Oslo miastem atrakcyjnym dla turystów z kraju i ze świata
- Oslo miastem ukierunkowanym na kulturę i sport o wysokiej jakości,
- Promowanie Oslo jako wiodącego ośrodka nauki
- Utrzymanie i wzmacnianie pozycji miasta Oslo jako najbardziej przyjaznej środowisku stolicy Europy
- Przeciwdziałanie przestępczości
- Przeciwdziałanie ubóstwu
- Polepszanie jakości usług w zakresie zdrowia publicznego
- Wzmocnienie partycypacji społecznej wśród mniejszości etnicznych i narodowych
- Efektywny system edukacyjny, redukcja efektu „drop-out” (młodzież nie konty-

- Competitiveness, technological specialisation and regional development
- Living conditions, diversity and integration
- Flexible, user-oriented services
- Conditions for the city development - urbanisation

Strategic and operational goals of the Oslo City Development Strategy

Oslo has five major development goals:

1. Oslo as a city attractive at an international scale and a driving force in the region
2. Oslo as a safe city offering its inhabitants high quality of living
3. Oslo as a city providing high quality public services
4. Oslo as a city of high level of social participation
5. Oslo as a city of sustainable urban development

The above-mentioned overall goals are further specified in specific measures and strategic stipulations like:

- Active and conscious participation of Oslo in international cooperation
- Strengthening of Oslo's role in the development of regional policy
- Utilisation and enhancement of the business of potential of the City of Oslo
- Oslo as a city attractive to domestic and foreign tourists
- Oslo as a city oriented at high-quality culture and sports
- Promotion of Oslo as a leading scientific centre
- Maintenance and strengthening of the position of the City of Oslo as the most environmentally-friendly capital of Europe
- Counteracting against crime
- Counteracting against poverty
- Improvement of the quality of services in the area of public health
- Enhancement of social participation among ethnic and national minorities
- Effective educational system, reduction of the drop-out effect (young adults do

nuuje nauki na poziomie ponadpodstawowym, nieobligatoryjnym)

- Stymulowanie rozwoju wolontariatu
- Promocja aktywnego trybu życia i rekreacji
- Usługi społeczne odpowiadające potrzebom mieszkańców
- Zapewnienie powszechnego dostępu do sieci Internet i usług on-line
- Atrakcyjny rynek pracy i wysoki poziom zatrudnienia
- Rozwój demokracji lokalnej
- Uwzględnienie głosu dzieci młodzieży w procesach decyzyjnych
- Transparentność i informacyjna funkcja samorządu
- Zintegrowany transport miejski przyjazny dla środowiska
- Planowanie przestrzenne
- Rozwój tzw. „zielono-niebieskiej” struktury Oslo (Oslo’s blue-green structure)
- Ochrona dziedzictwa narodowego

Region Oslo konkuruje w większym stopniu z miastami Europy aniżeli z pozostałymi miastami Norwegii. Porównanie celów strategicznych i kierunków rozwoju Krakowa i Oslo wskazuje na szereg wspólnych obszarów działań.

Informacje ogólne o Krakowie

W 2008 roku w Krakowie mieszkało 754 624 osób. W 2008 r. po raz pierwszy od kilkunastu lat przyrost naturalny był dodatni. Było to głównie efektem 11% wzrostu liczby urodzeń. Jednak, rezultatem przemian w procesach demograficznych jest zmniejszanie się udziału dzieci i młodzieży w populacji do około 15,5%. W 2008 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 51,5 osób w wieku nieprodukcyjnym. Udział osób w wieku 65 lat i więcej rośnie - w 2008 roku wyniósł 18,5%. W ostatnich latach obserwuje się systematyczne starzenie się mieszkańców Krakowa - przybywa osób w wieku poprodukcyjnym i maleje udział osób w wieku przedprodukcyjnym. Jest to spowodowane wydłużającą się średnią trwania życia oraz utrzymującym się niskim poziomem urodzeń. Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego,

not continue their studies at the post-elementary, non-obligatory level)

- Stimulation of the volunteer work development
- Promotion of an active lifestyle and recreation
- Social services corresponding to the inhabitants’ needs
- Provisions of common access to the Internet and online services
- Attractive labour market and high level of employment
- Development of local democracy
- Consideration of the children’s and young adults’ voice in decision-making processes
- Transparency and informative function of the self-government
- Environmentally-friendly integrated city transport
- Spatial planning
- Development of the Oslo’s blue-green structure
- Protection of national heritage

The Oslo region competes more with the European cities than with other cities in Norway. The comparison of strategic goals and development directions of Kraków and Oslo points to a number of common areas of activity.

General information about Kraków

In 2008 Kraków was inhabited by 754,624 people. In 2008 a positive birth rate was noted for the first time in the last dozen or so years mainly due to the 11% rise in the number of births. However, the transformation of demographic processes result in the decreasing share of children and young adults in the population (about 15.5%). In 2008 there were 51.5 people in non-productive age per 100 people in productive age. The share of people aged 65 plus is growing, and amounted to 18.5% in 2008. In recent years one may have noted the systematic ageing of the Kraków inhabitants, as there are more and more people in post-productive age and fewer and fewer people in pre-productive age. This stems from the

w 2030 r. seniorzy będą stanowili prawie 1/3 mieszkańców Krakowa. Natomiast na skutek migracji przybywają do Krakowa głównie osoby w wieku produkcyjnym.

Informacje ogólne o Oslo

W styczniu 2007 r. w Oslo mieszkało 548 600 ludzi. Populacja w Regionie Oslo wzrosła o 150 000 mieszkańców w przeciągu ostatnich 10 lat. Jedna trzecia tego wzrostu przypada na samo miasto Oslo. Wzrost populacji ludzi młodych w Oslo utrzymuje się na poziomie porównywalnym w kontekście populacji całego kraju, przy czym należy odnotować silny wzrost w grupie „młodszych starszych” - ludzi w wieku 67-79 lat. Imigranci oraz norwescy obywatele urodzeni przez imigrantów stanowili w roku 2008 9,7 procenta norweskiej populacji. Ich łączna liczba wynosiła 460.000 osób pochodzących z ponad 200 krajów. Imigranci mieszkają we wszystkich norweskich gminach, zaś największy ich udział w ogólnej ludności odnotowuje Oslo - imigranci oraz norwescy obywatele urodzeni przez imigrantów stanowią tam 25 populacji. Ci, którzy są imigrantami łącznie z tymi, którzy mają jednego lub dwóch rodziców - imigrantów stanowią 32,2% populacji Oslo. Ten sam wskaźnik dla całej Norwegii wyniósł 12,1%.

rising average lifespan and continually low level of births. According to the forecasts of the Central Statistical Office (GUS), in 2030 elderly citizens will constitute 1/3 of Kraków inhabitants. On the other hand, migration results mainly in the arrival of people in productive age to Kraków.

General information about Oslo

In January 2007 Oslo was inhabited by 548,600 people. In the course of the last ten years the population in the Oslo Region has risen by 150,000. One third of this growth is accounted for by the City of Oslo itself. The rise in the population of young people in Oslo has continued at the level comparable to the population of the entire country, but one has to note a considerable rise of population in the “younger elderly” group, that is people aged 67-79. In 2008 immigrants and Norwegian citizens of immigrant parentage constituted 9.7% of the Norwegian population. Their total number amounted to 460,000 people from over 200 countries. Immigrants live in all Norwegian communes, but the greatest share of them in the entire population is noted by Oslo, where immigrants and Norwegian citizens of immigrant parentage constitute 25% of the population. People who are immigrants and those who have one or both parents that are immigrants constitute 32.2% of the Oslo population. The same indicator for Norway amounted to 12.1%.

ROZDZIAŁ V

Współpraca polskich i norweskich organizacji pozarządowych

Formy oraz możliwości współpracy polskich i norweskich organizacji pozarządowych

Możliwości wspólnego działania polskich i norweskich organizacji pozarządowych są nieograniczone, tak jak nieograniczone są potrzeby i problemy człowieka, które III sektor, niezależnie od kraju, w którym funkcjonuje, stara się zaspokajać. Obszary jest również katalog form współpracy. Organizacje pozarządowe mogą dzielić się wiedzą i doświadczeniem podczas seminariów, konferencji tematycznych, szkoleń i warsztatów; mogą opracowywać raporty oraz prowadzić wspólne badania dotyczące dziedziny, którymi się zajmują w swoich krajach, a także mogą wymieniać się kadrami w ramach praktyk czy staży. Każda z tych form współpracy może być realizowana osobno albo może stanowić jeden z elementów większego projektu. Wszystko zależy od inwencji i kreatywności partnerów zainteresowanych wspólnym działaniem.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej otworzyło przed tym krajem możliwość korzystania ze środków finansowych z szeregu niedostępnych wcześniej programów i funduszy, a tym samym umożliwiło realizację projektów międzynarodowych na niespotykaną dotąd skalę. Norwegia dzięki odpowiednim umowom z UE również posiada prawo do korzystania z programów wspólnotowych i może być beneficjentem funduszy unijnych. Co więcej kraj ten ustanowił również własny fundusz wsparcia dla biedniejszych krajów UE - tzw. Norwesi Mechanizm Finansowy, który oprócz wyrównywania różnic społeczno-gospodarczych pomiędzy europejskimi krajami, przyczynia się do rozwoju bilateralnej współpracy pomiędzy krajem - darczyńcą, a krajami - beneficjentami, w tym przede wszystkim Polską, bo to ona stała się największym beneficjentem norweskiej pomocy.

CHAPTER V

Cooperation of Polish and Norwegian non-governmental organisations

Forms and opportunities for cooperation between Polish and Norwegian non-governmental organisations

The opportunities for joint measures to be undertaken by Polish and Norwegian non-governmental organisations are unlimited just as the needs and problems of man which the third sector tries to satisfy regardless of the country it operates in. The catalogue of cooperation forms is also vast. Non-governmental organisations can share their knowledge and experiences at seminars, thematic conferences, training sessions and workshops; they can prepare reports and run joint research on the fields they deal with in their countries, as well as exchange their personnel as part of training or internships. Every form of cooperation can be used separately or form one of the elements of a larger project. It all depends on the invention and creativity of partners interested in joint action.

Polish accession to the European Union opened the opportunities for benefitting from financial resources from a number of previously unavailable programmes and funds, and thus enabled the execution of international projects at an unprecedented scale. Thanks to the proper agreements with the EU, Norway is also entitled to benefit from the Community programmes and may be a beneficiary of EU funds. Furthermore, this country established its own support fund for poorer EU member states, the Norwegian Financial Mechanism, which, apart from the levelling of social and economic differences between the European countries, contributes to the development of bilateral cooperation between the donor country and the beneficiary countries, including in particular Poland because this country has become the greatest beneficiary of the Norwegian help.

Fundusze unijne oraz norweskie wsparcie to realna szansa na realizację wspólnych projektów polsko-norweskich. Jakie mogą być korzyści z takiej współpracy? Współpracując z partnerami z zagranicy możemy się od nich nauczyć nowych metod pracy, poznać nowe idee, spojrzeć na swoją pracę w inny sposób. Nie musimy „wymyślać koła na nowo”, ponieważ wystarczy skorzystać z wypracowanych rozwiązań i doświadczeń naszych partnerów. W niektórych dziedzinach działalności jest stosunkowo mało doświadczonych partnerów lokalnych, literatury i ekspertyz dostępnych w kraju - wówczas skorzystanie ze wsparcia organizacji, która przetestowała jakieś rozwiązanie wydaje się doskonałym pomysłem. Z takiej współpracy może wynikać jeszcze szereg innych korzyści, w tym m.in.:

- możliwość opracowania wielostronnego i innowacyjnego podejścia do rozwiązywania problemów,
- większa skuteczność, wynikająca z połączenia sił,
- lepsze rezultaty dzięki wykorzystaniu wiedzy i umiejętności partnerów
- nawiązanie sieci nowych kontaktów,
- nowe pomysły na innowacyjne przedsięwzięcia,
- korzyści dla uczestników projektu, którzy otrzymują sprawdzone i skuteczniejsze rozwiązania,
- uczenie się od siebie - zdobywanie doświadczenia nie tylko na własnych błędach
- wyższa jakość pracy dzięki wzajemnemu monitorowaniu działań.

Unia Europejska już od lat zachęca projektodawców do podejmowania i inicjowania projektów międzynarodowych, zakładając że ich realizacja szybciej przyczyni się do rozwiązania trudnych problemów społecznych, co przełoży się w konsekwencji na poprawę sytuacji na rynku pracy i wzrost gospodarczy w Europie. Realizacja projektów w partnerstwach międzynarodowych może dotyczyć wszystkich trzech sektorów- publicznego, prywatnego i pozarządowego. Na potrzeby niniejszego opracowania skupiamy się jedynie na tym ostatnim.

EU funds and Norwegian support provide a real opportunity for the execution of joint Polish-Norwegian projects. What may the benefits of such cooperation be? By cooperating with foreign partners we may learn new work methods, become acquainted with new ideas and look at our work from a different perspective. We do not have to “invent the wheel anew,” because it is simply enough to use the ready solutions and experiences of our partners. In some areas of activity there are relatively few experiences local partners, literature and expertise available in a given country. Then taking advantage of the support from organisation that has tested certain solutions seems an excellent idea. Such cooperation may also bear a number of other benefits, such as:

- Possibility to devise a multilateral and innovative approach to problem solution,
- Greater effectiveness resulting from joint efforts,
- Better results thanks to the application of the partners’ knowledge and skills,
- Establishment of the network of new contacts,
- New ideas for innovative enterprises,
- Benefits for the project participants that obtain tested and more effective solutions,
- Learning from one another - gaining experience not only through one’s own mistakes,
- Higher quality of work thanks to the mutual monitoring of actions.

For years the European Union has been encouraging project originators to undertake and initiate international projects assuming that their execution will enable faster solution to difficult social problems which will consequently translate into the improved situation on the labour market and the economic growth in Europe. The execution of projects within international partnerships may refer to all three sectors: public, private and non-governmental. For the purposes of this study we focus only on the last sector.

Obszary funkcjonowania polskich i norweskich NGO

Polskie i norweskie organizacje pozarządowe mimo odmiennego kontekstu kulturowo-historycznego i warunków gospodarczych działają w podobnych obszarach. W Polsce najczęściej organizacje pozarządowe działają w obszarze „sportu, turystyki, rekreacji i hobby” (38,3% organizacji wskazuje ten obszar jako najważniejsze pole swoich działań). Inne obszary wskazywane najczęściej przez organizacje jako ich główne pola działań to: „kultura i sztuka” (12,7% organizacji), „edukacja i wychowanie” (12,8%) oraz „usługi społeczne i pomoc społeczna” (11,2%) i „ochrona zdrowia” (7,7%). Najbardziej popularne obszary działalności norweskich organizacji wolontarystycznych to podobne jak w Polsce obszar kultury, czasu wolnego i sportu (54%). W następnej kolejności organizacje zajmują się polityką mieszkalną - 17% i pomocą społeczną - 13%. Pozostałe obszary to m.in. polityka, akcje humanitarne, ochrona środowiska (10%) oraz religia i światopogląd (6%).

Jak widać, wspólnych pól do podjęcia ewentualnej współpracy jest wiele. Są w Polsce na pewno obszary działalności, które są niedoreprezentowane i wymagają wzmocnienia jak np. obszar ochrony środowiska czy tolerancji światopoglądowej, praw człowieka i dyskryminacji. Takie wzmocnienie może nastąpić właśnie dzięki owocnej współpracy między krajami oraz wymianie doświadczeń i dzielenia się tzw. dobrymi praktykami.

Podobieństwa i różnice w funkcjonowaniu polskich i norweskich NGO

Porównując ze sobą oba sektory pozarządowe - polski i norweski - można dostrzec zarówno podobieństwa jak i różnice. Ale bez względu na ich ilość i charakter, zarówno jedno i drugie są doskonałą bazą do budowania ponadnarodowej współpracy. Z jednych i drugich można czerpać inspirację do realizacji partnerskich projektów. Dzięki podobieństwom możliwa jest wymiana doświadczeń, porównywanie odmiennym podejść do tych samych kwestii i używanie

Areas of operation of Polish and Norwegian NGOs

Despite different cultural and historical context and economic conditions, Polish and Norwegian non-governmental organisations operate in similar areas. In Poland the greatest number of non-governmental organisations operates in the area of “sports, tourism, recreation and hobby” (38.3% of organisations indicates this area as the major fields of their activity). Other areas most frequently listed by organisations as their major fields of activity include “culture and art” (12.7% of organisations), “education and upbringing” (12.8%), “social services and social help” (11.2%), and “healthcare” (7.7%). Similarly to Poland, the most popular areas of operation of Norwegian volunteer work organisations include the areas of culture, free time and sports (54%). Further the organisations deal with housing policy (17%) and social help (13%). The remaining areas include politics, humanitarian actions, environmental protection (10%), religion and philosophy of life (6%).

As can be seen, there are many common fields of potential cooperation. In Poland, there certainly are some areas of operation that are underrepresented and require reinforcement, such as environmental protection and tolerance with regard to the philosophy of life, human rights and discrimination. Such reinforcement may come from the fruitful cooperation between countries, exchange of experiences and sharing the so-called good practices.

Similarities and differences in the operation of Polish and Norwegian NGOs

While comparing the Polish and Norwegian non-governmental sectors, one may note both similarities and differences. But, regardless of their quantity and nature, they both form an excellent foundation for the establishment of transnational cooperation, as they can be a source of inspiration for the execution of partner projects. Similarities make it possible to exchange experiences, compare different approaches to the same issues, and sharing the ways and methods of

sobie sposobów i metod rozwiązywania podobnych problemów społecznych. Różnice natomiast inspirują do rozwoju, poszerzają perspektywę poznawczą, otwierają na nowe doświadczenia, pozwalają na wypracowanie nowych rozwiązań oraz zachęcają do poszukiwania nowych wyzwań.

Podobieństwa

- **Sprzyjające warunki prawno-formalne do działalności pozarządowej.** Zarówno w Polsce jak i w Norwegii nie istnieją formalno-prawne bariery dla swobodnego funkcjonowania III sektora.
- **Formy działalności i sposób działania.** Polskie i norweskie organizacje pozarządowe wykorzystując ten sam wachlarz dostępnych form prowadzenia działalności: dostarczanie usług i pomoc bezpośrednia, prowadzenie konsultacji i doradztwa, organizowanie konferencji, szkoleń, warsztatów, wydawanie publikacji, prowadzenie badań i wykonywanie ekspertyz.
- **Sposób finansowania.** W obu krajach organizacje czerpią środki finansowe na realizację swoich przedsięwzięć z tych samych źródeł - budżetu państwa i gminy, składek członkowskich, darowizn, działalności gospodarczej i funduszy unijnych.
- **Obszary działań.** W obu krajach najpopularniejszym obszarem działań organizacji pozarządowych jest obszar tzw. czasu wolnego, kultury, sportu, turystyki i rekreacji. Kontekst kulturowo-społeczny w obu krajach jest inny, niemniej, spektrum działalności podejmowanej przez NGOs jest szerokie i pokrywa całość aktywności społecznej w tych krajach.

Różnice

- **Poziom świadomości i aktywności społecznej.** Poziom zaangażowania w działalność społeczną w Norwegii jest nieporównywalnie wyższy niż w Polsce. Tylko 13% Polaków deklaruje zaangażowanie w działalność na rzecz organizacji pozarządowych, podczas gdy każdy Norweg i Norweżka są średnio członkami dwóch organizacji pozarządowych w ciągu swojego życia.

solving similar social problems. On the other hand, differences inspire development, expand cognitive perspective, open the countries to new experiences, help to develop new solutions, and encourage the search for new challenges.

Similarities

- **Favourable legal and formal conditions for non-governmental activity.** Both in Poland and Norway there are no formal and legal barriers for the free operation of the third sector.
- **Forms of activity and action methods.** Polish and Norwegian non-governmental organisations apply the same range of available forms of operation: provision of services and direct help, consultations and counselling, organisation of conferences, training sessions and workshops, publications, research and expertises.
- **Method of financing.** In both countries organisations draw the financial resources for the execution of their ventures from the same sources, that is state and communal budgets, membership fees, donations, economic activity and EU funds.
- **Areas of operation.** In both countries the most popular area of operation of non-governmental organisations is the area of the so-called free time, culture, sports, tourism and entertainment. The cultural and social context in both countries is different, but the range of activities undertaken by NGOs is broad and covers the entire social activity in these countries.

Differences

- **Level of social awareness and activity.** The level of commitment in social activity in Norway is far higher than in Poland. Only 13% of Poles declares their commitment in activities for non-governmental organisations, while every Norwegian is, on average, a member of two non-governmental organisations in the course of their lifetime.

- **Poziom zaufania społecznego.** Zaufanie społeczne to filar społeczeństwa obywatelskiego. W Norwegii ten poziom jest zdecydowanie wyższy niż w Polsce. Spośród 20 krajów, w których realizowano „Europejski Sondaż Społeczny”, najwyższy odsetek (ponad 80%) osób należących do organizacji społecznych występował w Danii, Holandii, Norwegii i Szwecji. Najniższy w Polsce - tylko poniżej 20% Polaków należy do jakiegokolwiek organizacji społecznej.
- **Doświadczenie w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego.** Polska i Norwegia ze względu na uwarunkowania historyczne mają inny punkt odniesienia w budowaniu społeczeństwa zaangażowanych w sprawy społeczne obywateli. Okres Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej niewątpliwie podważył samą ideę obywatelskości w Polsce, co poskutkowało swoistym „uśpieniem sektora”. Szansę na prawdziwy i dynamiczny rozwój otrzymał stosunkowo niedawno, bo dopiero w ostatniej dekadzie XX wieku. Społeczeństwo norweskie charakteryzuje zdecydowanie większe doświadczenie w tworzeniu III sektora.
- **Inne problemy społeczne.** Dominujące problemy społeczne w Polsce to wykluczenie społeczne, ubóstwo i bezrobocie. Organizacje pozarządowe w Norwegii skupiają się częściej na problemach dyskryminacji, wielokulturowości, zrównoważonego rozwoju i ochronie środowiska.
- **Level of social trust.** Social trust is the pillar of civic society. In Norway this level is much higher than in Poland. From among 20 countries where the “European Social Survey” was conducted, the highest percentage (over 80%) of people belonging to social organisations was noted in Denmark, the Netherlands, Norway and Sweden. The lowest was found in Poland, as less than 20% of Poles belongs to any social organisation.
- **Experience in building civic society.** Due to their historical conditions Poland and Norway have different reference points with regard to building society committed to the social affairs of the inhabitants. The era of the People’s Republic of Poland certainly undermined the very idea of civic-mindedness in Poland, which resulted in a kind of “hibernation of the sector.” It was granted the opportunity for a true and dynamic development relatively recently in the last decade of the twentieth century. The Norwegian society is definitely characterised by much greater experience in building the third sector.
- **Other social problems.** Social problems that dominate in Poland are social exclusion, poverty and unemployment. Non-governmental organisations in Norway focus more on the problems of discrimination, multiculturalism, sustainable development and environmental protection.

Kierunki rozwoju i wyzwania

Odmienne uwarunkowania społeczno-gospodarcze determinują konieczność nakreślenia odmiennych priorytetów polityki społecznej w Polsce i w Norwegii. Niemniej, szereg obszarów stanowi wspólne wyzwania. Należą do nich m.in. problem starzejącego się społeczeństwa, budowanie świadomości ekologicznej, walka z dyskryminacją. Aktywność Polski i Norwegii w tych obszarach jest dobrym wskaźnikiem poziomu aktywności obywatelskiej obecnej w tych krajach. Gdzie szukać inspiracji dla wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i w Norwegii? Kierunki rozwoju wytycza nowa perspektywa Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Priorytety nowej perspektywy są odzwierciedleniem aktualnych trendów i wyzwań społecznych.

Development directions and challenges

Different social and economic conditions determine the necessity to lay down different priorities of social policy in Poland and Norway. However, a number of areas present common challenges. They include, for example, the problem of ageing society, building ecological awareness and fight against discrimination. The Polish and Norwegian activity in these areas is a good indicator of the level of civic activity displayed in these countries. Where is one to seek inspiration for the strengthening of civic society in Poland and Norway? The development directions are outlined in the new outlook of the Norwegian Financial Mechanism. The new outlook priorities reflect the current tendencies and social challenges.

Źródła finansowania projektów i programów międzynarodowych

Wspólny obszar działań, możliwości formalno-prawne, wiedza i doświadczenie, ciekawy pomysł oraz chęci to elementy niezbędne do podjęcia współpracy między dwoma państwami przy realizacji partnerskich projektów. Nie zawsze jednak te elementy są wystarczające, by ta współpraca mogła rzeczywiście zaistnieć. Do tego, aby wspólna wizja mogła się ziścić, a przedsięwzięcie mogło dojść do skutku potrzebne są jeszcze odpowiednie fundusze.

Istnieje wiele programów unijnych i pozaunijnych, które umożliwiają dofinansowanie ponadnarodowych projektów, a wymóg posiadania partnera jest wręcz obligatoryjny, zatem wiedza o możliwych źródłach finansowania przedsięwzięć wydaje się elementem kluczowym z perspektywy planowania przedsięwzięć z partnerem z zagranicy.

Planując polsko-norweską współpracę i przygotowując się do realizacji międzynarodowego partnerskiego projektu należy dobrze zastanowić się nad źródłem jego finansowania. Istnieje wiele funduszy oraz programów unijnych i międzynarodowych, które oferują możliwość finansowania wspólnych polsko-norweskich projektów. Poniżej znajduje się przegląd głównych z nich, ze szczególnym uwzględnieniem ich dostępności dla polskiego i norweskiego sektora organizacji pozarządowych. Pierwsza część zawiera opis kilku wybranych programów, zarządzanych przez biura Komisji Europejskiej, w których jako projektodawcy uczestniczyć mogą m.in. organizacje pozarządowe z państw członkowskich UE oraz z innych państw Europy i świata. Druga część jest poświęcona tzw. projektom współpracy ponadnarodowej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W ostatniej części znajdują się informacje na temat najważniejszych dla rozwijania współpracy między polskimi a norweskimi organizacjami pozarządowymi źródeł finansowania - Mechanizmu Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Sources of financing of international projects and programmes

Common area of operation, formal and legal possibilities, knowledge and experience, interesting idea and willingness are the elements necessary for starting cooperation between two countries with regard to the execution of partner projects. However, these elements are not always sufficient for such cooperation to become true. What is also needed for the joint vision to become realised and the venture to be enforced are the adequate resources.

There are many EU and non-EU programmes that enable the co-financing of transnational projects, and the partner requirement is even obligatory, so the knowledge about potential sources of venture financing seems to be a key element from the perspective of planning ventures with a foreign partner.

While planning Polish-Norwegian cooperation and preparing for the execution of international partner project, one has to firmly consider the source of its financing. There are many EU and international funds and programmes which offer the possibilities of financing of joint Polish-Norwegian projects. The major ones are reviewed below with special consideration given to their accessibility for the Polish and Norwegian sectors of non-governmental organisations. The first part includes the description of several selected programmes managed by the European Commission offices which allow, among others, non-governmental organisations from EU member states and other European and world countries to participate as project originators. The second part is devoted to the so-called transnational cooperation projects under the Operational Programme for Human Capital. The last part includes information on the sources of financing that are of key importance for the development of cooperation between Polish and Norwegian non-governmental organisations, that is the European Economic Area Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism.

- Programy unijne i inicjatywy wspólnotowe

PROGRAM UCZENIE SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE (2007-2013)

Głównym założeniem programu jest rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, charakteryzującego się trwałym rozwojem gospodarczym, licznymi i dobrej jakości miejscami pracy oraz spójnością społeczną przy jednoczesnym zapewnieniu należytej ochrony środowiska naturalnego dla przyszłych pokoleń. Obejmuje on wszystkie rodzaje i poziomy edukacji oraz kształcenia i szkolenia zawodowego.

Program składa się z m.in. 4 głównych programów sektorowych:

- EU programmes and Community initiatives

LIFELONG LEARNING PROGRAMME (2007-2013)

The main assumption of the programme is the development of knowledge-based society characterised by sustainable economic development, numerous and high-quality work places and social cohesion with simultaneous assurance of the proper natural environment protection for future generations. It includes all types and levels of education, learning and occupational training.

The programme is comprised, among others, of 4 main sectoral programmes:

Program Comenius	Odpowiada na potrzeby dydaktyczne osób korzystających z edukacji na poziomie przedszkolnym i szkolnym do końca szkoły średniej, a także instytucji i organizacji zapewniających kształcenie w tym zakresie;
Comenius Programme	It responds to the didactic needs of people benefitting from education at the pre-school and school level to the end of the secondary school, as well as institutions and organisations providing education in this area;

Program Erasmus	Odpowiada na potrzeby dydaktyczne osób korzystających z edukacji na poziomie studiów wyższych, osób korzystających ze szkoleń i kształcenia zawodowego na poziomie studiów wyższych, bez względu na długość kursu lub kwalifikacje tych osób (w tym uwzględnia się studia doktoranckie), a także na potrzeby instytucji i organizacji zapewniających lub ułatwiających edukację i szkolenia w tym zakresie;
Erasmus Programme	It responds to the didactic needs of people benefitting from education at the higher education level, people benefitting from training sessions and occupational training at the level of higher education, regardless of the duration of the course or their qualifications (PhD studies included), as well as institutions and organisations providing or facilitating education and training in this area;

Program Leonardo da Vinci	Odpowiada na potrzeby dydaktyczne osób korzystających ze szkolenia i kształcenia zawodowego (poza szkoleniem i kształceniem zawodowym na poziomie studiów wyższych), a także na potrzeby instytucji i organizacji zapewniających bądź ułatwiających kształcenie i szkolenie w tym zakresie;
Leonardo da Vinci Programme	It responds to the didactic needs of people benefitting from occupational training (outside of the occupational training at the level of higher education), as well as institutions and organisations providing or facilitating education and training in this area;

Program Grundtvig	Odpowiada na potrzeby dydaktyczne osób korzystających z wszelkich form kształcenia dorosłych, a także na potrzeby instytucji i organizacji zapewniających bądź ułatwiających kształcenie w tym zakresie.
Grundtvig Programme	It responds to the didactic needs of people benefitting from all forms of adult education, as well as institutions and organisations providing or facilitating education in this area.

Typy działań podejmowanych w ramach ww. programów:

- mobilność osób biorących udział w procesie uczenia się przez całe życie;
- partnerstwa dwustronne i wielostronne;
- projekty jednostronne i krajowe; wielostronne projekty oraz sieci;
- obserwacja i analiza polityk oraz systemów w dziedzinie uczenia się przez całe życie, tworzenie i regularne udoskonalanie materiałów naukowych i informacyjnych
- dotacje na niektóre wydatki operacyjne i administracyjne ponoszone przez instytucje i stowarzyszenia działające w dziedzinie objętej programem;
- inne inicjatywy promujące cele programu.

Poziom dofinansowania projektu wynosi średnio ok.75%.

Do udziału w programie kwalifikują się: państwa członkowskie UE; państwa należące do EOG: Norwegia, Islandia i Liechtenstein; państwa ubiegające się o członkostwo w UE; państwa Bałkanów Zachodnich oraz Szwajcaria.

Ogłoszenia o naborach wniosków dla całego programu publikowane są na stronach instytucji zaangażowanych we wdrażanie programu zazwyczaj raz do roku. Znajdują się w nich wskazówki dotyczące przygotowania i zgłoszenia wniosku, priorytety tematyczne, warunki dofinansowania, terminy poszczególnych konkursów. Ogłoszenia publikowane są w oficjalnych językach UE.

Szczegółowe informacje znajdują się na oficjalnych stronach programów:

<http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme>

<http://www.llp.org.pl>

<http://www.comenius.org.pl>

<http://www.erasmus.org.pl>

<http://www.leonardo.org.pl>

<http://www.grundtvig.org.pl>

PROGRAM KULTURA 2007-2013

Ogólnym celem Programu jest wzmocnienie wspólnej dla Europejczyków przestrzeni kulturowej, opartej na wspólnym dziedzic-

Types of measures undertaken under the above-mentioned programmes:

- Mobility of people participating in the process of lifelong learning,
- Bilateral and multilateral partnerships,
- Unilateral and national projects; multilateral projects and networks,
- Observation and analysis of policies and systems in the field of lifelong learning, creation and regular improvement of learning and information materials,
- Grants for some operational and administrative expenditure incurred by institutions and associations operating in the area included in the programme,
- Other initiatives promoting the programme goals.

The level of project co-financing usually amounts to about 75%.

The programme qualifies for participation EU member states; EEA member states, that is Norway, Iceland and Liechtenstein; countries applying for EU membership; West Balkan countries and Switzerland.

The announcements of calls for applications for the entire programme are published on the websites of institutions involved in the implementation of the programme usually once a year. They include guidelines concerning the preparation and submission of applications, thematic priorities, conditions for the co-financing and deadlines for individual calls. The announcements are published in the official languages of the European Union.

Detailed information can be found at the official websites of the programmes:

<http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme>

<http://www.llp.org.pl>

<http://www.comenius.org.pl>

<http://www.erasmus.org.pl>

<http://www.leonardo.org.pl>

<http://www.grundtvig.org.pl>

CULTURE PROGRAMME 2007-2013

The overall goal of the Programme is to strengthen the cultural space common to

twie kulturowym oraz rozwój współpracy pomiędzy twórcami, uczestnikami życia kulturalnego oraz instytucjami kulturalnymi krajów uczestniczących w programie. Program koncentruje się na trzech celach szczegółowych:

- wspieraniu ponadnarodowej mobilności osób pracujących w sektorze kultury,
- wspieraniu ponadnarodowego obiegu dzieł oraz wyrobów artystycznych i kulturalnych,
- promowaniu dialogu między kulturami.

W ramach programu organizacje działające w dziedzinie kultury mogą otrzymać wsparcie na projekty współpracy ponad granicami oraz na tworzenie i realizację działań kulturalnych i artystycznych. Maksymalna wysokość dostępnej dotacji zależy od kategorii składanego wniosku, ale wsparcie UE nie może przekroczyć 80% całkowitych kwalifikujących się kosztów. Program Kultura wspiera projekty, organizacje oraz działania promocyjne i badawcze we wszystkich sektorach kultury, z wyjątkiem sektora audiowizualnego, który objęto oddzielnym programem pod nazwą MEDIA.

Kwalifikujący się wnioskodawcy muszą być organizacją publiczną lub prywatną posiadającą status prawny, której podstawowa działalność należy do sfery kultury.

Szczegółowe informacje znajdują się na oficjalnych stronach programu:

<http://www.culture.org>

<http://www.program-kultura.eu>

PROGRAM EUROPA DLA OBYWATELI 2007-2013

Celem programu jest stworzenie obywatelom możliwości współpracy i uczestnictwa w budowaniu coraz bliższej, demokratycznej i otwartej na świat Europy, rozwój poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze oraz pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy, którzy - szanując i promując różnorodność kulturową i językową - wnoszą wkład w dialog

all Europeans and based on the common cultural heritage, and to develop cooperation between artists, participants in cultural life and cultural institutions of countries participating in the programme. The programme concentrates on three specific goals:

- Support for transnational mobility of people working in the culture sector,
- Support for transnational circulation of artistic and cultural works and products,
- Promotion of intercultural dialogue.

As part of the programme the organisations operating in the field of culture can receive support for the projects of cooperation beyond borders, and for the creation and execution of cultural and artistic ventures. The maximum sum of available grant depends on the category of submitted application, but the EU support cannot exceed 80% of total eligible costs. The Culture Programme supports projects, organisations, and promotion and research measures in all sectors of culture with the exclusion of the audio-visual sector which is covered by the separate MEDIA programme.

Eligible applicants must be public or private organisation with legal personality whose major activities belong to the sphere of culture.

Detailed information can be found at the official websites of the programme:

<http://www.culture.org>

<http://www.program-kultura.eu>

EUROPE FOR CITIZENS PROGRAMME 2007-2013

The goal of the programme is to provide the citizens with the possibility of cooperation and participation in building closer and closer democratic and world-open Europe, to develop the feeling of European identity based on common values, history and culture, and enhance tolerance and mutual understanding between the citizens of Europe who contribute to intercultural dialogue by respecting and promoting cultural and

międzykulturowy. W programie priorytetowo traktuje się następujące tematy:

- przyszłość Unii Europejskiej i jej wartości podstawowe;
- aktywne obywatelstwo europejskie: partycypacja i demokracja w Europie;
- dialog międzykulturowy;
- jakość życia ludzi w Europie: zatrudnienie, spójność społeczna i zrównoważony rozwój;
- skutki polityki UE dla społeczeństw.

Działanie, w których wnioski składać mogą organizacje pozarządowe to m.in.: **Poddziałanie 2.3 Wsparcie dla projektów inicjowanych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego.** Poddziałanie ma na celu wspieranie konkretnych projektów organizacji społeczeństwa obywatelskiego z krajów uczestniczących w programie. Mogą brać w nim udział różne organizacje działające na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym lub europejskim. Projekty powinny przyczynić się do poszerzania wiedzy na temat wspólnego interesu europejskiego oraz możliwości szukania konkretnych rozwiązań poprzez współpracę lub koordynację na poziomie europejskim. W każdym projekcie musi uczestniczyć organizacja składająca wniosek i co najmniej jedna organizacja partnerska z innego kraju uczestniczącego, która musi spełniać takie same kryteria kwalifikowalności jak organizacja składająca wniosek. Co najmniej jeden z tych krajów musi być państwem członkowskim Unii Europejskiej.

Kwalifikują się jedynie wnioski o dotację w wysokości co najmniej 7 tys. euro. Kwota dotacji nie może przekroczyć maksymalnej stawki wynoszącej 60% kwalifikowanych kosztów danego działania. Maksymalna wysokość dotacji wynosi 55 tys. euro.

Termin składania wniosków:
15 lutego każdego roku.

Szczegółowe informacje znajdują się na oficjalnych stronach programu:

<http://ec.europa.eu>
<http://europadlaobywateli.pl>

language diversity. Within the programme priority is given to the following topics:

- Future of the European Union and its basic values,
- Active European citizenship: participation and democracy in Europe,
- Intercultural dialogue,
- Quality of living of people in Europe: employment, social cohesion and sustainable development,
- Results of EU policy for societies.

Measures with regard to which non-governmental organisations may submit applications include Submeasure 2.3. **Support for projects initiated by civic society organisations.** This submeasure is to support specific projects of civic society organisations from countries participating in the programme. It allows the participation of various organisations operating at the local, regional, national or European level. Projects should contribute to the dissemination of knowledge on the common European interest and possibilities of searching for specific solutions via cooperation or coordination at the European level. Every project must involve the applicant organisation and at least one partner organisation from another participating country that must meet the same eligibility criteria as the applicant organisation. At least one of these countries must be a member state of the European Union.

Only applications for grants amounting to at least EUR 7,000 are eligible. The sum of the grant cannot exceed the maximum rate of 60% of eligible costs of a given measure. The maximum sum of the grant is EUR 55,000. Deadline for applications:
15th of February of every year.

Detailed information can be found at the official websites of the programme:

<http://ec.europa.eu>
<http://europadlaobywateli.pl>

DRUGI WSPÓLNOTOWY PROGRAM DZIAŁAŃ W DZIEDZINIE ZDROWIA 2008-2013

Program ma na celu uzupełnienie i wsparcie polityki poszczególnych państw członkowskich. w zakresie poprawy bezpieczeństwa zdrowotnego ludności; promocji zdrowia, w tym zmniejszenia nierówności w zakresie zdrowia oraz generowanie i rozpowszechnianie informacji i wiedzy w tej dziedzinie.

Poziom dofinansowania może wynosić do 60% kwalifikowanych kosztów danego projektu. O dotacje w ramach programu mogą się ubiegać m.in.: organizacje pozarządowe, administracja publiczna, uniwersytety, instytucje szkolnictwa wyższego, przedsiębiorstwa. Do udziału kwalifikują się: państwa członkowskie UE; państwa należące do EOG: Norwegia, Islandia i Liechtenstein oraz Chorwacja. Grant może zostać przyznany np. na organizację konferencji, której głównym celem jest jeden lub więcej priorytetów objętych planem prac na dany rok; jej wymiar jest ogólnounijny, a organizatorem jest instytucja publiczna lub podmiot non-profit z państwa uczestniczącego w programie.

Szczegółowe informacje znajdują się na oficjalnych stronach programu:

<http://www.pzh.gov.pl>

http://ec.europa.eu/health/ph_programme/pgm2008_2013_en.htm

BEZPIECZNIEJSZY INTERNET (2009-2013)

Celem programu jest promowanie bezpieczniejszego korzystania z Internetu oraz innych technologii komunikacyjnych, w szczególności przez dzieci, a także zwalczanie treści niezgodnych z prawem oraz szkodliwych zachowań w środowisku on-line. Skupia się praktycznej pomocy dla użytkowników, w szczególności dzieci, rodziców, opiekunów i wychowawców i dąży do zaangażowania i połączenia sił przez różne zainteresowane strony: dostawców treści, dostawców usług internetowych, operatorów sieci komórkowych, urzędy regulacyjne, organy normalizacyjne, branżowe organy samoregulacyjne.

SECOND COMMUNITY ACTION PROGRAMME FOR HEALTH 2008-2013

The programme is to supplement and support the policies of individual member states in the area of the improvement of the population's health security, promotion of health, including the elimination of inequalities in the field of health services, and to generate and disseminate information and knowledge on this subject.

The level of co-financing may amount up to 60% of eligible costs of a given project. The grants under this programme may be applied for, for example, by non-governmental organisations, public administration, universities, higher education institutions and enterprises. Eligible participants include: EU member states; EEA member states: Norway, Iceland, Liechtenstein and Croatia. The grant may be assigned, for example, for the organisation of conference whose main goal is one or more priorities under the work plan for a given year, whose dimension spans throughout the European Union and is organised by a public institution or non-profit entity from the country participating in the programme.

Detailed information can be found at the official websites of the programme:

<http://www.pzh.gov.pl>

http://ec.europa.eu/health/ph_programme/pgm2008_2013_en.htm

SAFER INTERNET (2009-2013)

The goal of the programme is to promote safer usage of the Internet and other communication technologies, particularly by children, and to combat illegal contents and harmful behaviours in the online environment. It focuses on the practical assistance for users, particularly children, parents, guardians and educators, and aims at the involvement and combination of powers by various interested parties: providers of contents and Internet services, mobile phone operators, regulation offices, normalisation bodies and self-regulatory trade bodies.

Program przewiduje m.in. finansowanie działań ukierunkowanych na ograniczenie nielegalnych treści i walkę ze szkodliwymi zachowaniami w Internecie, promowanie bezpiecznej cyberprzestrzeni, kształtowanie świadomości społecznej w zakresie bezpiecznego Internetu.

Uczestnictwo w programie jest otwarte dla wszystkich podmiotów prawnych mających siedzibę w państwach członkowskich. Do programu kwalifikują się: państwa członkowskie UE; państwa należące do EOG: Norwegia, Islandia i Liechtenstein; państwa ubiegające się o członkostwo w UE; państwa Bałkanów Zachodnich oraz objętych Europejską Polityką Sąsiedztwa, a także inne państwa trzecie na podstawie stosownych porozumień z UE.

Szczegółowe informacje znajdują się na oficjalnych stronach programu:
http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm

PROGRAM MŁODZIEŻ W DZIAŁANIU 2007-2013

Główne cele programu to m.in.: promowanie aktywnych postaw obywatelskich młodzieży; rozwój solidarności i wspieranie tolerancji wśród młodzieży; promowanie wzajemnego zrozumienia między młodymi w różnych krajach; przyczynianie się do podnoszenia jakości systemów wspierających działania młodzieży oraz do rozwoju przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego możliwości działania w dziedzinie młodzieży oraz wspieranie współpracy europejskiej w tym obszarze.

Program przewiduje m.in. finansowanie: działań mających na celu zwiększanie mobilności młodzieży oraz wspieranie inicjatyw oraz projektów i działań dotyczących uczestnictwa młodzieży w życiu demokratycznym, wymiany młodzieży, projektów inicjatyw młodzieżowych oraz wolontariatu europejskiego. wsparcie dla organizacji młodzieżowych. Beneficjenci programu to przede wszystkim państwa członkowskie UE; państwa należące do EOG (Norwegia, Islan-

The programme envisages the financing of measures aimed at the elimination of illegal contents and the fight with harmful behaviours on the Internet, promotion of safe cyberspace, and formation of social awareness with regard to safe Internet.

Participation in the programme is open to all legal entities based in the member states. The programme qualifies EU member states; EEA member states: Norway, Iceland and Liechtenstein; countries applying for the EU membership; West Balkan countries and countries covered with the European Neighbourhood Policy, and other third countries on the basis of appropriate agreements with the EU.

Detailed information can be found at the official websites of the programme:
http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm

YOUTH IN ACTION PROGRAMME 2007-2013

The main goals of the programme include the promotion of active civic attitudes among young people; development of solidarity and support of tolerance among young people; promotion of mutual understanding between young people in various countries; contribution to raising of the quality of systems supporting youth actions and developing the possibilities of measures for youth by civic society organisations; and support for European cooperation in this area.

The programme envisages, for example, the financing of: measures aimed at greater mobility of young people and support for initiatives, projects and actions concerning the youth participation in democratic life, youth exchanges, projects of youth initiatives and European volunteer work, and support for youth organisations. The programme beneficiaries are mainly the EU member states; EEA member states (Norway, Iceland and Liechtenstein); countries applying for the EU membership; West Balkan countries and Switzerland.

dia i Liechtenstein); państwa ubiegające się o członkostwo w UE; państwa Bałkanów Zachodnich oraz Szwajcaria.

Szczegółowe informacje znajdują się na oficjalnych stronach programu:

www.mlodziej.org.pl

http://eacea.ec.europa.eu/youth/programme/about_youth_en.php

WSPÓLNOTOWY PROGRAM NA RZECZ ZATRUDNIENIA I SOLIDARNOŚCI SPOŁECZNEJ – PROGRESS 2007-2013

Program wspiera m.in. wdrażanie europejskiej strategii zatrudnienia, poprawę środowiska i warunków pracy łącznie z bezpieczeństwem i higieną pracy oraz godzeniem życia zawodowego z życiem rodzinnym oraz efektywne wdrażanie zasady niedyskryminacji. W ramach programu można podjąć działania dotyczące studiów, analiz i badań, wykonywania ocen i analiz oraz upowszechnianie ich wyników; opracowanie i publikowanie przewodników, sprawozdań i materiałów szkoleniowych poprzez Internet lub inne media, budowanie sieci krajowych ekspertów, np. prawników, w celu wymiany doświadczeń i nawiązania dyskusji na temat unijnego prawa dotyczącego zatrudnienia i jego wdrażania; prowadzenie kampanii społecznych na temat unijnego prawa i polityki społecznej.

Udział w programie jest otwarty dla wszystkich publicznych i prywatnych organów, podmiotów i instytucji. Do programu kwalifikują się: państwa członkowskie UE; państwa należące do EOG: Norwegia, Islandia i Liechtenstein; państwa kandydujące do UE oraz państwa Bałkanów Zachodnich.

Szczegółowe informacje znajdują się na oficjalnych stronach programu:

http://ec.europa.eu/employment_social/index_en.html

<http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=1037>

Detailed information can be found at the official websites of the programme:

www.mlodziej.org.pl

http://eacea.ec.europa.eu/youth/programme/about_youth_en.php

PROGRESS COMMUNITY PROGRAMME FOR EMPLOYMENT AND SOCIAL SOLIDARITY – 2007-2013

The programme supports, among other things, the implementation of the European employment strategy, improvement of the working environment and conditions together with occupational health and safety and combination of occupational and family life, and effective implementation of the principle of non-discrimination. As part of the programme one may undertake measures related to studies, analyses and research, conduction of assessments and analyses and dissemination of their results; preparation and publication of guides, reports and training materials via the Internet or other media, creation of the network of national experts, e.g. lawyers, in order to exchange experiences and start discussion about the EU law on employment and its enforcement; running of social campaigns about the EU law and social policy.

The participation in the programme is open to all public and private bodies, entities and institutions. The programme qualifies EU member states; EEA member states: Norway, Iceland and Liechtenstein; countries applying for the EU membership; and West Balkan countries.

Detailed information can be found at the official websites of the programme:

http://ec.europa.eu/employment_social/index_en.html

<http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=1037>

- **Projekty współpracy ponadnarodowej w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki**

Program Operacyjny Kapitał Ludzki to jeden z programów operacyjnych Unii Europejskiej wdrażanych w Polsce w latach 2007-2013. Środki finansowe na jego realizację pochodzą głównie z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). EFS wspiera politykę społeczną finansuje działania państw członkowskich na dwóch płaszczyznach: przeciwdziałania bezrobociu oraz rozwoju zasobów ludzkich. Celem PO KL jest umożliwienie pełnego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich, poprzez wzrost zatrudnienia i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, poprawę stanu zdrowia osób pracujących, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcie dla budowy struktur administracyjnych państwa.

Program składa się z następujących priorytetów:

- I. Zatrudnienie i integracja społeczna
- II. Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących
- III. Wysoka jakość systemu oświaty
- IV. Szkolnictwo wyższe i nauka
- V. Dobre rządzenie
- VI. Rynek pracy otwarty dla wszystkich
- VII. Promocja integracji społecznej
- VIII. Regionalne kadry gospodarki
- IX. Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach

W ramach wszystkich priorytetów program istnieje możliwość realizacji tzw. **projektów współpracy ponadnarodowej**. Realizując projekty współpracy ponadnarodowej można wspierać adaptacyjność pracowników i przedsiębiorstw, zmniejszać obszary wykluczenia społecznego, zwiększać zatrudnienie, poszerzać integrację społeczną, wpływać na reformę systemu kształcenia

- **Transnational cooperation projects as part of the Operational Programme for Human Capital**

The Operational Programme for Human Capital is one of the European Union's operational programmes implemented in Poland in the years 2007-2013. The financial resources for its execution come mainly from the European Social Fund (ESF). ESF supports social policy and finances measures undertaken by member states on two levels: counteracting against unemployment and development of human resources. The goal of the Operational Programme for Human Capital is to enable full utilisation of the potential of human resources through the increase in employment and adaptation potential of enterprises and their employees, improvement of employees' health, raising of the society's level of education, reduction of the areas of social exclusion, and support for the creation of the state administrative structures.

The programme consists of the following priorities:

- I. Employment and social integration
- II. Development of human resources and adaptation potential of enterprises, and improvement of the employees' health
- III. High quality of the educational system
- IV. Higher education and science
- V. Good governance
- VI. Labour market open to everyone
- VII. Promotion of social integration
- VIII. Regional human resources for the economy
- IX. Development of education and competences in regions

Under all programme priorities it is possible to execute the so-called **transnational cooperation projects**. While executing the transnational cooperation projects, it is possible to support the employees' and enterprises' adaptability, reduce the areas of social exclusion, increase employment rate, expand social integration, influence the reform of the educational system and

oraz administrację publiczną. Współpraca ponadnarodowa może się odbywać pomiędzy projektami realizowanymi w różnych krajach, sieciami organizacji działających w podobnych obszarach oraz instytucjami, które funkcjonują w tym samym obszarze i udzielają sobie wsparcia (tzw. *twinning*).

Istnieje wiele form współpracy ponadnarodowej w ramach PO KL i każdy może znaleźć taką formułę realizacji projektu, która najlepiej przyczyni się do osiągnięcia zamierzonego celu. Istnieje możliwość adaptowania do polskich warunków rozwiązań wypracowanych w innym kraju lub wypracowania zupełnie nowych rozwiązań w oparciu o doświadczenia zdobyte za granicą. Projekty współpracy ponadnarodowej to okazja do organizowania, towarzyszących głównym działaniom konferencji, warsztatów i seminariów, wymiany pracowników, odbywania staży i wizyt studyjnych u zagranicznych partnerów. Można też przygotowywać i wydawać opracowania i raporty będące efektem zrealizowanych w ramach projektu badań.

Ułatwieniem dla osób i instytucji niemających szerokich kontaktów międzynarodowych, a chcących realizować projekty w ramach PO KL jest nowe narzędzie przygotowane przez Komisję Europejską - TOOLKIT.

TOOLKIT to internetowa baza danych umożliwiająca poszukiwanie partnerów zainteresowanych wspólną realizacją przedsięwzięć w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Instytucja/organizacja, która chce się w niej znaleźć lub za jej pośrednictwem wyszukać przyszłych partnerów, wypełnia formularz, zamieszczając w nim podstawowe dane o swojej działalności.

Baza TOOLKIT jest dostępna w języku angielskim pod adresem:

www.transnational-toolkit.eu/Home.aspx

Szczegółowe informacje znajdują się na oficjalnych stronach programu PO KL:

<http://www.kapitalludzki.gov.pl>

the public administration. Transnational cooperation may refer to projects executed in various countries, networks of organisations operating in similar areas, and institutions that function in the same area and provide support to one another (the so-called *twinning*).

There are many forms of transnational cooperation as part of the Operational Programme for Human Capital, and everyone can find a formula for project execution that would best contribute to the achievement of the set goal. It is possible to adapt solutions developed in another countries to the Polish conditions or develop totally new solutions on the basis of experiences gained abroad. The transnational cooperation projects provide an opportunity for the organisation of conferences, workshops and seminars accompanying the main measures, employee exchange, internships and study visits at foreign partners. It is also possible to prepare and publish studies and reports resulting from the research completed as part of a given project.

The TOOLKIT, a new tool prepared by the European Commission, facilitates undertaking measures by people and institutions that do not have wide international contacts and still wish to execute projects under the Operational Programme for Human Capital.

TOOLKIT is an Internet database that enables the search for partners interested in joint execution of ventures under the European Social Fund. The institution/organisation that wants to be placed there or wishes to search for future partners via this database fill in a form with basic data about its activity.

The TOOLKIT database is available in English at:

www.transnational-toolkit.eu/Home.aspx

www.kiw-pokl.org.pl
<http://kiw-pokl.org.pl/en>
www.efs.gov.pl

- **Fundusze w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego**

Głównym źródłem finansowania projektów realizowanych we współpracy między Polską a Norwegią są dwa fundusze - Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy. Podstawowymi obszarami, w ramach których może być realizowana współpraca dwustronna w ramach Mechanizmów Finansowych to priorytety: Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, Badania naukowe, Wdrażanie przepisów z Schengen oraz Ochrona środowiska i Promowanie zrównoważonego rozwoju.

Poza działaniami prowadzonymi w ramach obszarów priorytetowych, współpraca dotyczy także wielu grantów blokowych. Granty blokowe zwiększają dostępność środków Mechanizmów Finansowych dla organizacji, które najlepiej odpowiadają specyficznym problemom rozwojowym (np. integracji społecznej lub lokalnym inicjatywom rozwojowym), ale niekoniecznie są wystarczająco dobrze wyposażone, by samodzielnie sprostać wymaganiom związanym z procesem aplikowania o środki z obszarów priorytetowych. Granty blokowe, które umożliwiają współpracę polsko-norweską to m.in.:

1. Polsko-Norweski

Fundusz Badań Naukowych

Celem Funduszu jest wspieranie polsko-norweskich projektów badawczych z zakresu ochrony środowiska i ochrony zdrowia oraz finansowanie warsztatów i seminariów.

2. Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy

Celem Funduszu jest wspieranie współpracy edukacyjnej pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami, prowadzącej do poszerzenia zakresu i podniesienia jakości

Detailed information can be found at the official websites of the Operational Programme for Human Capital:

<http://ww.kapitalludzki.gov.pl/>
www.kiw-pokl.org.pl
<http://www.kiw-pokl.org.pl/en>
www.efs.gov.pl

- **Resources from the European Economic Area Financial Mechanisms and the Norwegian Financial Mechanism**

The main source of financing of projects executed in cooperation between Poland and Norway are two funds: the European Economic Area Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism. The main areas within which the bilateral cooperation may take place under the Financial Mechanisms are determined by the following priorities: protection of the European cultural heritage, Scientific research, Implementation of the Schengen regulations, Environmental protection and Promotion of sustainable development.

Apart from measures conducted within the priority areas, cooperation also refers to many block grants. Block grants increase the availability of resources from the Financial Mechanisms to organisations that best fit the specific development problems (e.g. social integration or local development initiatives) but are not necessarily well equipped so as to independently meet the requirements related to the process of application for resources within the priority areas. Block grants that enable Polish-Norwegian cooperation include:

1. Polish-Norwegian Fund for Scientific Research

The goal of the Fund is to support Polish-Norwegian research projects in the area of environmental protection and healthcare, and to finance workshops and seminars.

2. Scholarship and Training Fund

The goal of the Fund is to support educational cooperation between Poland and

wymiany studentów i pracowników oraz zwiększania liczby bilateralnych projektów instytucji działających w sektorze edukacji. Ponadto, dofinansowanie mogą otrzymać projekty, których zadaniem jest poprawa jakości kształcenia i sposobu funkcjonowania polskich szkół wyższych, szczególnie w zakresie przygotowania polskich uczelni do przyjmowania studentów zagranicznych.

3. Fundusz Wymiany Kulturalnej

Celem tego Funduszu jest wspieranie współpracy partnerskiej w obszarze kultury pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami. Środki przeznaczone są na dofinansowanie projektów z następujących obszarów: muzyka i sztuki sceniczne, dziedzictwo kulturowe, sztuki plastyczne i wizualne, literatura i archiwa. W ramach Funduszu realizowane są wyłącznie projekty miękkie/nieinwestycyjne - tym samym Fundusz jest komplementarny w stosunku do projektów inwestycyjnych, wspieranych w ramach Priorytetu 3 Mechanizmu Finansowego EOG.

4. Fundusz dla Organizacji Pozarządowych (FOP)

W pierwszej edycji finansowania budżet FOP wynosił 37,8 milionów euro. Środki były dystrybuowane w ramach otwartych konkursów projektów organizowanych w latach 2007-2009 i były przeznaczone dla organizacji pozarządowych na realizację przedsięwzięć o charakterze niedochodowym, przyczyniających się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG, zwiększenia roli społeczeństwa obywatelskiego Polsce oraz zacieśniania współpracy pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami, czyli Norwegią, Islandią i Liechtensteinem. Fundusz obejmował 3 działania:

- Demokracja i społeczeństwo obywatelskie
- Ochrona środowiska i zrównoważony rozwój
- Równe szanse i integracja społeczna

donor countries that leads to the expansion of the scope and the increase of the quality of student and employee exchange, and the increase in the number of bilateral projects of institutions operating in the education sector. In addition, the co-financing may be granted to projects whose task is to improve the quality of education and the method of functioning of Polish higher education establishments, particularly in the field of Polish universities' preparation for the reception of foreign students.

3. Cultural Exchange Fund

The goal of this Fund is to support partner cooperation between Poland and donor countries in the area of culture. The resource are assigned to the co-financing of projects from the following areas: music and stage arts, cultural heritage, plastic and visual arts, literature and archives. Within the framework of the Fund only soft/non-investment projects are executed, and thus the Fund is complementary to investment projects supported under Priority 3 of the EEA Financial Mechanism.

4. Non-Governmental Organisation Fund (NGOF)

In the first edition of the financing the NGOF budget amounted to EUR 37.8 million. The resources were distributed by way of open calls for projects organised in the years 2007-2009, and were assigned to non-governmental organisations for the execution of non-profit ventures that contributed to the reduction of economic and social differences with the EEA, increase in the role of civic society in Poland, and strengthening of cooperation between Poland and donor countries, that is Norway, Iceland and Liechtenstein. The Fund covered three measures:

- Democracy and civic society,
- Environmental protection and sustainable development,
- Equal opportunities and social integration.

Nowa perspektywa funduszy

W perspektywie 2004-2009 nabory wniosków do wszystkich priorytetów i funduszy w ramach Mechanizmów Finansowych zostały już zakończone. Obecnie trwa realizacja zakontraktowanych projektów.

Norwegia, Islandia i Liechtenstein będą kontynuowały udzielanie pomocy finansowej Polsce, w tym wspieranie sektora pozarządowego. Na podstawie ewaluacji pierwszej rundy wdrażania Mechanizmów 2004-2009 została przygotowana propozycja II edycji Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, który będzie realizowany do 2014 roku. Obecnie trwają prace nad wytycznymi. Uruchomienie programu zaplanowano na połowę 2011 roku.

Więcej informacji na temat nowej perspektywy finansowania znajduje się na stronach:

<http://www.funduszngo.pl>
www.eeagrants.pl

Realizacja projektów w partnerstwie – poradnik

Przygotowanie i realizowanie projektów opartych na współpracy partnerskiej, choć na pewno przekłada się na bardziej efektywne i nowatorskie działania, wymaga jednak o wiele więcej wysiłku, niż realizacja projektów standardowych. Od pomysłodawców i inicjatorów projektów wymaga przede wszystkim analizy wartości dodanej wynikającej ze współpracy partnerskiej, zidentyfikowania i pozyskania odpowiednich partnerów, a w następnej kolejności sprawnego programowania działań i skutecznego zarządzania partnerstwem.

Pierwszym krokiem w budowaniu projektu jako przedsięwzięcia partnerskiego jest rozpoznanie możliwości i potencjału współpracy. Z tego będzie wynikała forma naszego wspólnego działania. Rozpoznanie możliwości i potencjalnych korzyści współpracy partnerskiej polega na zrozumieniu miejsca i zdolności własnej organizacji oraz możliwości partnerów działających w

New outlook of the funds

In the 2004-2009 outlook the calls for proposals for all priorities and funds under the Financial Mechanisms were completed. At present the contracted projects are being executed.

Norway, Iceland and Liechtenstein will continue to grant financial assistance to Poland, including the support for the non-governmental sector. On the basis of evaluation of the first term of the Mechanisms' implementation in the years 2004-2009, the second edition of the Non-Governmental Organisation Fund was prepared to be executed till 2014. Works on the guidelines are currently in progress. The programme is to be launched in the middle of 2011.

More information about the new outlook of financing can be found at the following websites:

<http://www.funduszngo.pl>
www.eeagrants.pl

Execution of projects in the form of partnership – guidebook

While translating to more effective and innovative measures, the preparation and execution of projects based on partner cooperation require much more efforts than the execution of standard projects. From the project originators and initiators it is primarily required to analyse the added value resulting from the partner cooperation, identify and obtain suitable partners, and then efficiently programme the measures and effectively manage the partnership.

The first step in the creation of project as a partnership venture is to identify cooperation possibilities and potential. This will be the basis for the form of our joint actions. The identification of possibilities and potential benefits of partner cooperation involves the understanding of the place and abilities of one's own organisation and the possibilities of partners operating in a similar area. It is worthwhile to devote a lot of time to gather as much information

podobnym obszarze. Warto poświęcić sporo czasu, aby zebrać jak najwięcej informacji na temat działalności i historii organizacji, z którymi planujemy wspólne działać. Potrzebne informacje można znaleźć między innymi w raportach rocznych organizacji, na ich stronach internetowych, robiąc wywiad wśród tych, którzy już wcześniej z daną organizacją współpracowali, oraz odwiedzając, jeśli to możliwe, organizację osobiście. Pomocnym narzędziem do oceny potencjalnych partnerów jest przedstawiony poniżej formularz, który umożliwi identyfikację potencjalnych korzyści z przyszłego partnerstwa.

Formularz oceny potencjalnych partnerów

Poniższy formularz zawiera propozycję pytań, które powinny zostać skierowane do kandydatów na partnerów, by pomóc ocenić organizację pod kątem celów i potrzeb partnerstwa. Może stanowić punkt wyjścia do dyskusji na temat ewentualnych form współpracy z przedstawicielami organizacji zarówno na szczeblu kierowniczym, jak i operacyjnym.

as possible about the activities and history of organisations which one plans to cooperate with. The necessary information can be found, for example, in annual reports of the organisations, their websites or by way of interviews with entities that have previously cooperated with a given organisation and, if possible, personal visits to the organisation. A helpful tool for the assessment of potential partners is the form presented below which enable the identification of potential benefits from the future partnership.

Form for the assessment of potential partners

The form below includes proposals of questions that should be addressed to candidates for partners in order to help assess the organisation in terms of the partnership goals and needs. It may be a starting point for discussion about potential forms of cooperation with the representatives of the organisation at both managerial and operational levels.

ORGANIZACJA JAKO POTENCJALNY CZŁONEK PARTNERSTWA

Diagnoza obecnej sytuacji
Na tym etapie należy dokonać przeglądu informacji, którymi już dysponujemy oraz wiarygodności ich źródeł.

Do zapisania: Odpowiedź na pytanie: czy posiadamy odpowiednią ilość informacji, aby podjąć decyzję?
Jeśli odpowiedź brzmi tak, można przejść do następnego etapu, czyli analizy doświadczeń i potencjału. Jeśli brakuje nam informacji, to należy zrobić listę potrzebnych danych oraz ustalić termin i sposób ich pozyskania.

Do zapisania:
Lista potrzebnych informacji
Wątpliwości i kwestie do wyjaśnienia
Do ustalenia:
Kryteria i harmonogram podjęcia decyzji dotyczącej współpracy

Analiza doświadczenia i potencjału
Analizy należy dokonać odpowiadając na poniższe pytania. Odpowiedzi powinny być 0-1 (nie/tak). Suma uzyskanych punktów pozwala na ocenę organizacji pod względem ewentualnej współpracy i powinna ułatwić podjęcie właściwej decyzji.

Czy potencjalna organizacja partnerska ma:

1. Ugruntowaną pozycję/szacunek w środowisku, w którym działa?
2. Dobrą opinię wśród przedstawicieli innych sektorów?
3. Szerokie i użyteczne kontakty, którymi zechce się podzielić z innymi partnerami?
4. Dostęp do potrzebnych informacji/zasobów /doświadczenia?
5. Umiejętności i kompetencje, które uzupełniają umiejętności i kompetencje twojej organizacji/innych organizacji partnerskich?
6. Stabilną strukturę zarządzania?
7. Stabilną i wiarygodną sytuację finansową?
8. Stabilny zespół pracowników?
9. Umiejętność radzenia sobie z przeciwnościami?

Czy pracownicy potencjalnej organizacji partnerskiej...

10. Mają doświadczenie w realizacji projektów?
11. Potrafią pozyskiwać środki i odpowiednio nimi zarządzać?
12. Posiadają umiejętności komunikacyjne i potrafią pracować w zespole?

ORGANISATION AS A POTENTIAL MEMBER OF PARTNERSHIP

Diagnosis of the current situation
At this stage one should review the information one already has and the reliability of their sources.

To be noted: Answer to the question: do we have enough information to make the decision? if the answer is yes, one may move to the next stage, that is the analysis of experiences and potential. If one lacks information, one should make a list of necessary data and set the date and manner of obtaining it.

To be noted:
List of necessary information
Doubts and issues to be clarified
To be determined:
Criteria and schedule of making the decision about cooperation

Analysis of experience and potential
The analysis should be made by answering the questions below. The answers should follow the 0-1 (no-yes) pattern. The sum of scored points enables the assessment of the organisation in view of potential cooperation and should facilitate making the right decision.

Does the potential partner organisation have:

1. Solid position/ respect in the environment it operates in?
2. Good opinion among the representatives of other sectors?
3. Wide and useful contacts it is willing to share with other partners?
4. Access to relevant information/ resources/ experience?
5. Skills and competences that supplement the skills and competences of your organisation/ other partner organisations?
6. Stable management structure?
7. Stable and reliable financial situation?
8. Stable team of employees?
9. Ability to cope with adversities?
Do the employees of potential partner organisation...
10. Are experienced in the execution of projects?
11. Are able to obtain the resources and manage them properly?
12. Have communication skills and are able to work in a team?

Kolejnym krokiem jest rozpoczęcie rozmów z reprezentantami danej organizacji. Podjęcie takich rozmów nie stanowi jeszcze deklaracji przystąpienia do partnerstwa, daje natomiast obydwu stronom szansę zdecydowania o tym, czy nawiązanie współpracy w ogóle wchodzi w grę. Jest też dobrą okazją do wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości lub potencjalnych sytuacji konfliktu interesów. W każdym wypadku najważniejsze jest, aby realistycznie ocenić to, czego partnerstwo może dokonać, i otwarcie mówić o przeszkodach i problemach, które mogą się pojawić. Trzeba pamiętać, że żaden z partnerów nie jest doskonały. Budowanie skutecznego partnerstwa musi oprzeć się na pozyskaniu organizacji, które mogą przyczynić się do osiągnięcia celów partnerstwa. Oznacza to zidentyfikowanie nie tylko tych organizacji, których cechy odpowiadają potrzebom tworzonego partnerstwa, ale także tych, które mają potencjał, by z czasem coraz lepiej dopasować się do roli partnera.

Gdy partnerzy decydują się na podjęcie konkretnych zobowiązań wobec siebie, zazwyczaj przed przystąpieniem do przygotowania projektu i aplikowania o środki, zapisują te wzajemne zobowiązania w formie porozumienia partnerskiego. Ta forma porozumienia najczęściej:

- nie niesie ze sobą sankcji prawnych;
- zostało wypracowane i uzgodnione przez wszystkie zaangażowane strony;
- w każdej chwili może być renegotjowane bądź poprawione;
- jest zawierane dobrowolnie;
- jest bezterminowe (choć czasami bardziej stosowne jest porozumienie krótkoterminowe, przedłużane kilkakrotnie, niż porozumienie bezterminowe).

Najważniejsze informacje, które powinny się znaleźć w porozumieniu partnerskim to:

1. dane teledadresowe organizacji, dane osoby do kontaktu
2. wyrażenie intencji oraz cel i zakres współpracy
3. podział zadań i odpowiedzialności mię-

The next stage is to start talks with the representatives of a given organisation. Entering into such talks does not result in the declaration of joining the partnership, but it provides both parties with the opportunity to decide whether the establishment of cooperation comes into play. It is also a good opportunity to clarify any doubts or potential conflicts of interest. In any case the key issue is to realistically assess what the partnership can achieve, and to speak openly about hindrances and problems that may occur. One needs to remember that no partner is perfect. The creation of efficient partnership must be based on the acquisition of organisations that may contribute to the achievement of the partnership's goals. It means the identification of organisations that not only have features compliant with the needs of created partnership but also have the potential to fit better and better to the role of the partner.

When partners decide to enter into specific obligations to one another, they usually write these mutual obligations down in the form of partnership agreement before starting to prepare the project and apply for the resources. This form of agreement usually:

- Does not bring any legal sanctions,
- Has been prepared and agreed upon by all interested parties,
- May be renegotiated or amended at any time,
- Does not have any time limit (although sometimes a short-term agreement renewed several times is more appropriate than an agreement without any time limit).

The key information that should be included in the partnership agreement includes:

1. Contact details of the organisation, data of contact person,
2. Expression of intention, as well as the goal and scope of cooperation,
3. Division of tasks and responsibilities between individual partners,
4. Determination of the structure of man-

- dzy poszczególnych partnerów
4. określenie struktury zarządzania, sposobu komunikacji i procesu podejmowania decyzji
  5. wskazanie sposobu i poziomu finansowania działań
  6. termin i warunki obowiązywania porozumienia
  7. inne wymagane przez specyficzne przepisy informacje

Formą porozumienia partnerskiego jest tzw. list intencyjny, który często stanowi niezbędny załącznik przy aplikowaniu o środki z programów unijnych lub mechanizmów finansowych.

Podpisanie porozumienia zamyka etap budowania partnerstwa oraz umożliwia rozpoczęcie wspólnych działań na rzecz sformułowania i realizacji konkretnego projektu.

Na późniejszym etapie konieczne może się okazać zawarcie prawnie wiążących umów, tak jak w wypadku otrzymania dofinansowania ze strony Norweskiego Mechanizmu Finansowego. W niektórych przypadkach porozumienie partnerskie okazuje się wystarczającą formą zabezpieczenia trwałości współpracy w ramach partnerstwa, również w dłuższej perspektywie.

Jak szukać partnerów do projektów międzynarodowych?

Mamy zdefiniowany obszar potencjalnych polsko - norweskich działań i ciekawy pomysł na wspólny projekt, posiadamy wiedzę o tym, z jakich źródeł go sfinansować oraz dysponujemy możliwościami kadrowymi i organizacyjnymi. Nie brakuje nam także zapału i chęci do podjęcia się realizacji międzynarodowego projektu. Do tych wszystkich elementów brakuje nam tylko jednego - partnera z zagranicy. Trzeba go zatem znaleźć.

Oto kilka sprawdzonych sposobów, jak szukać partnerów do projektów międzynarodowych:

- agement, methods of communication and decision-making process,
5. Indication of the manner and level of financing of measures,
  6. Duration and conditions for the agreement's validity,
  7. Other information required by specific regulations.

One form of the partnership agreement is the so-called letter of intent that is frequently required as an attachment while applying for resources under EU programmes or financial mechanisms.

The conclusion of the agreement closes the stage of partnership creation and enables the commencement of joint actions aimed at the formulation and execution of a specific project.

At a later stage it may be necessary to conclude legally binding agreements like in the case of obtaining the co-financing from the Norwegian Financial Mechanism. In some cases the partnership agreement proves to be sufficient form of securing the durability of cooperation as part of partnership also in the longer perspective.

How to look for partners for international projects?

We have the defined area of potential Polish-Norwegian measures and an interesting idea for a joint project, we know what sources to use to finance it, and we have the personnel and organisational capacity for it. We are also full of enthusiasm and willingness to undertake the execution of an international project. All these elements lack only one thing, that is a foreign partner. Then we have to find one.

Here are some tested methods of how to look for partners for international projects:

List intencyjny

dla Funduszu Wymiany Kulturalnej w ramach Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego

między

.....
(nazwa i adres siedziby Wnioskodawcy/
jednostki kierującej Wnioskodawcą)

a

.....
(nazwa i adres siedziby Partnera/
jednostki kierującej Partnera)

Artykuł 1

Przedmiotem partnerstwa pomiędzy wymienionymi wyżej podmiotami jest realizacja projektu pt.

.....
....., który będzie realizowany w ..... (należy podać
miejsce/miejsca realizacji projektu) w okresie ..... (należy
wskazać termin realizacji projektu).

Artykuł 2

Współpraca Partnerów w realizacji projektu będzie polegać na ..... (należy
podać ogólne zasady współpracy i obszary działania).

Artykuł 3

Podział obowiązków pomiędzy Partnerami przedstawia się następująco (należy określić
podział obowiązków między Partnerami w związku z realizacją projektu i zarządzaniem, w
tym zarządzaniem finansowym oraz przepływ środków finansowych między Partnerami):

Wnioskodawca / jednostka kierująca Wnioskodawcą

1..... 2..... 3.....

Partner

1..... 2..... 3.....

Pozostali Partnerzy /

1..... 2..... 3.....

Artykuł 4

Strony zobowiązują się do zawarcia umowy partnerskiej w razie otrzymania
dofinansowania z Funduszu Wymiany Kulturalnej Mechanizmu Finansowego EOG oraz
Norweskiego Mechanizmu Finansowego i dostarczenie jej do Operatora przed podpisaniem
umowy finansowej

Postanowienia końcowe

1. Niniejszy list intencyjny został sporządzony w dwóch (lub więcej jeśli więcej stron), jednobrzmiących egzemplarzach, w języku polskim i angielskim.
2. Postanowienia niniejszego listu intencyjnego wchodzi w życie z dniem podpisania.

(podpis i pieczęć Partnera/
jednostki kierującej Partnera)

(podpis i pieczęć Wnioskodawcy/
jednostki kierującej Wnioskodawcą)

(miejscowość, data)

miejscowość, data)

Letter of Intent

for the Cultural Exchange Fund under the EEA Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism

between

.....
(name and address of the Applicant/
management unit of the Applicant)

and

.....
(name and address of the Partner/
management unit of the Partner)

Article 1

The subject of the partnership between the above-mentioned entities is the execution of project entitled .....
..... to be executed in ..... (provide the place/
places of project execution) in the period of ..... (provide the
dates of project execution).

Article 2

The cooperation of Partners to the project execution will involve .....
(provide the general principles of cooperation and areas of operation).

Article 3

The division of obligations between the Partners is as follows (specify the division of obligations between the Partners in relation to the project execution and management, including the financial management and the flow of financial resources between the Partners):

Applicant/ management unit of the Applicant:

1....., 2....., 3.....

Partner

1....., 2....., 3.....

Other Partners/

1....., 2....., 3.....

Article 4

The Parties shall enter into the partnership agreement if they receive the co-financing from the Cultural Exchange Fund of the EEA Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism, and present it to the Operator before signing the financial agreement.

Final provisions

1. This letter of intent has been drafted in two (or more, if there are more parties) identical copies in Polish and English.

2. The provisions of this letter of intent come into force on the day of signing.

(signature and stamp of the Partner/
management unit of the Partner)

(place, date)

(signature and stamp of the Applicant/
management unit of the Applicant)

(place, date)

1. Wykorzystanie własnych kontaktów międzynarodowych. Istniejące już kontakty to często najprostszy sposób zainicjowania kolejnej współpracy. Kontakty z innymi krajami mogą być efektem poprzednich realizowanych przez organizację projektów lub wynikać z indywidualnych znajomości członków organizacji. Należy pamiętać o tym, że przy inicjowaniu kontaktów międzynarodowych ten potencjał indywidualnych kontaktów to często najskuteczniejsze koło zamachowe dzięki, któremu udaje się uruchomić potencjał instytucjonalny.
  2. Korzystanie z baz poszukiwania partnerów. Bazy partnerów to narzędzia niezwykle pomocne przy poszukiwaniu partnerów do wspólnych projektów. Takie bazy są tworzone w ramach konkretnych programów i funduszy, także linków do nich najlepiej szukać na oficjalnych stronach internetowych programów unijnych i międzynarodowych. Z baz można korzystać w dwojaki sposób - można zarówno zarejestrować swoją instytucję (wraz z krótkim opisem planowanego projektu, jego formuły, czasu trwania itp.), jak i przejrzeć wpisane w bazę instytucje, które zgłaszają chęć nawiązania współpracy.
  3. Przeglądanie baz projektów zrealizowanych. Wartościowym źródłem, które może posłużyć do nawiązania międzynarodowych kontaktów są bazy projektów już zrealizowanych. Znajdują się one podobnie jak bazy poszukiwania partnerów na oficjalnych stronach programów unijnych i międzynarodowych. Takie bazy oprócz tego, że pomagają znaleźć partnera do projektu, mogą też stanowić doskonałą inspirację i źródło pomysłów na kolejne projekty.
  4. Szukanie informacji poprzez strony internetowe. W zależności od rodzaju instytucji czy charakteru działań można zdobywać dane o potencjalnych partnerach przeglądając bezpośrednio strony internetowe danych organizacji czy instytucji. Pomocnym źródłem informacji są także oficjalne strony instytucji państwowych, ambasad czy strony konkretnych miast partnerskich.
  5. Uczestnictwo w spotkaniach i konferencjach międzynarodowych. Cennym źródłem zdobywania wiedzy o potencjalnych partnerach jest udział w organizowanych przez Punkty
1. Utilisation of one's own international contacts. Existing contacts usually provide one with the simplest way to initiate another cooperation. Contacts with other countries may result from the projects previously executed by the organisation or stem from individual acquaintances of the organisation members. One has to remember that, while initiating international contacts, this potential of individual contacts is often the most effective driving force that enables the launch of institutional potential.
  2. Usage of databases for searching for partners. Partner databases are very useful tools for searching for partners for joint projects. Such databases are designed as part of specific programmes and funds, so it is best to look for links to them on the official websites of the EU and international programmes. Databases can be used in two ways: one can register one's own institution (with a short description of the planned project, its formula, duration, etc.) or review institutions that have been entered there and are willing to start cooperation.
  3. Review of databases of executed projects. A valuable source that may be used for starting international contacts is comprised of databases of projects that have already been completed. Similarly to the databases for searching for partners, they are placed on the official websites of EU and international programmes. Apart from the assistance with finding a project partner, such databases may be an excellent source of inspiration and ideas for other projects.
  4. Search for information via Internet websites. Depending on the type of institution or the nature of measures, one can find data about potential partners by reviewing directly the websites of specific organisations and institutions. Another helpful source of information comes from the official websites of state institutions, embassies and specific partner cities.
  5. Participation in international meetings and conferences. Another valuable source

Kontaktowe czy Instytucje Wdrażające dane programy unijne spotkaniach i warsztatach. Spotkania te mogą być poświęcone różnej tematyce, ale bardzo często są one skierowane właśnie na cel zainicjowania partnerstw pomiędzy przyszłymi realizatorami projektów. Także nieocenionym źródłem potencjalnych kontaktów są różne konferencje tematyczne, czy seminaria, organizowane np. przy okazji realizacji konkretnych międzynarodowych projektów.

Przykładowe bazy poszukiwania partnerów do projektów międzynarodowych:

- <http://www.eurodesk.org/edesk>
- <http://www.e-learning.org.pl>
- <http://www.globalgateway.org.uk>
- <http://www2.siu.no/EOSpart.nsf/start>
- <http://en.www.mcu.es/sociopcc/sociopccLoadSearchForm.do?layout=sociopcc&cache=init&language=en>
- <http://baroja.mcu.es/pcc/ingles/busqueda.asp>
- <http://www.culturenet.hr/default.aspx?id=74>
- <http://partners.culture.info>
- http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/
- <http://cupid.culture.info>

Jak szukać partnerów z Norwegii do wspólnych projektów?

Przy szukaniu norweskich partnerów do projektów można wykorzystać wszystkie zaproponowane powyżej sposoby i źródła pozyskiwania informacji. Podstawowym źródłem informacji jest oficjalna strona Królestwa Norwegii w Polsce www.amb-norwegia.pl. Jedną z metod znalezienia partnera wspólnego projektu za jej pośrednictwem jest wysłanie znajdującego się na stronie formularza (wypełnianego w języku angielskim) na adres gra@mfa.no. Możliwość rozwijania współpracy polsko-norweskiej na szeroką skalę stworzyły jednak dopiero Mechanizm EOG oraz Norweski Mechanizm Finansowy. Na oficjalnej stronie programów www.eeagrants.org została uruchomiona wyszukiwarka, dzięki której można dotrzeć do całej gamy potencjalnych partnerów, z wszystkich sektorów (publicznego, pozarządowego i prywat-

of knowledge about potential partners is participation in meetings and workshops organised by Contact Points or Implementing Authorities of the given EU programmes. Such meetings may be devoted to various themes, but they are frequently oriented at the initiation of partnerships between future project executors. Invaluable source of potential contacts also involves various thematic conferences or seminars organised, for example, on the occasion of the execution of specific international projects.

Sample databases for searching for partners for international projects:

- <http://www.eurodesk.org/edesk>
- <http://www.e-learning.org.pl/>
- <http://www.globalgateway.org.uk/>
- <http://www2.siu.no/EOSpart.nsf/start>
- <http://en.www.mcu.es/sociopcc/sociopccLoadSearchForm.do?layout=sociopcc&cache=init&language=en>
- <http://baroja.mcu.es/pcc/ingles/busqueda.asp>
- <http://www.culturenet.hr/default.aspx?id=74>
- <http://partners.culture.info>
- http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/
- <http://cupid.culture.info>

How to look for partners from Norway for joint projects?

While searching for Norwegian partners for projects, one may take advantage of all of the above-mentioned methods and sources of information. The main source of information is the official Polish website of the Kingdom of Norway at www.amb-norwegia.pl. One of the methods for searching for a partner for a joint project with the use of this website is to send the form available there (to be completed in English) to the address: gra@mfa.no. The possibility to develop Polish-Norwegian cooperation at a broad scale has been created only by the EEA Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism. The official website of the programmes (www.eeagrants.org)

nego) i obszarów (m. in. ochrony środowiska, dziedzictwa kulturowego, edukacji, zdrowia, itp.). Wszyscy zainteresowani współpracą z norweskim sektorem pozarządowym mogą skorzystać z bazy danych organizacji pozarządowych, która znajduje się na portalu www.ngonorway.org. Specjalna aplikacja elektroniczna ułatwia szukanie partnera z określonego obszaru działania. Opis organizacji zawiera dane kontaktowe oraz podstawowe informacje na temat jej działalności. Obecnie w bazie jest zarejestrowanych ponad 500 norweskich organizacji chętnych do podjęcia współpracy. Podział ilościowy ze względu na obszar działania wygląda następująco:

launched the search engine which enables one to reach a whole range of potential partners from all sectors (public, non-governmental and private) and areas (e.g. environmental protection, cultural heritage, education, health, etc). All those interested in cooperation with the Norwegian non-governmental sector can use the database of non-governmental organisations available at www.ngonorway.org. Special electronic application enables the search for a partner from specific areas of operation. The organisation's description contains contact details and basic information about its activity. Currently, the database has over 500 registered

Obszar/Area	Liczba organizacji zarejestrowanych w bazie/Number of organisations registered in the database
Ochrona środowiska i zrównoważony rozwój/Environmental protection and sustainable development	54
Demokracja i społeczeństwo obywatelskie/Democracy and civic society	58
Mniejszości narodowe i inkluzja społeczna/National minorities and social inclusion	51
Rozwój lokalny i regionalny/Local and regional development	48
Równe szanse i przeciwdziałanie rasizmowi/Equal chances and counteracting against racism	44
Rozwój zasobów ludzkich/Development of human resources	37
Budowanie potencjału NGOs/Creation of the potential of NGOs	39
Dzieci i młodzież/Children and young people	64
Prawa człowieka/Human rights	41
Kultura/Culture	49
Zdrowie/Health	42
Równość płci/Gender equality	31

W ramach wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w Polsce, także polskie instytucje stworzyły bazy poszukiwania partnerów. Jedną z takich baz uruchomiło Ministerstwo Kultury, jako Operator Funduszu Wymiany Kulturalnej. Do bazy mogą wpisywać się wszystkie zainteresowane nawiązaniem współpracy instytucje z Polski i z państw-darczyńców: Norwegii, Islandii i Lichtensteinu. Po wypełnieniu ankiet w języku angielskim i polskim podane informacje zostaną opublikowane, przez co będą one dostępne dla potencjalnych partnerów. Strona znajduje się pod adresem www.fwk.mkidn.gov.pl pod zakładką „znajdowanie partnerów”.

Przykłady innych stron pomocnych przy szukaniu partnerów w Norwegii:

www.kulturnett.no/english/

[www.regjeringen.no/en/sub/](http://www.regjeringen.no/en/sub/Europaportalen/EEA-Grants/Finding-partners-in-Norway.html?id=409840)

Europaportalen/EEA-Grants/Finding-partners-in-Norway.html?id=409840

www.culture.info

www.labforculture.org

www.cultureactioneurope.org

Jak szukać partnerów z Polski do wspólnych projektów?

W szukaniu polskich partnerów do projektów międzynarodowych należy postępować podobnie jak w przypadku szukania partnerów z Norwegii. Podstawowym źródłem informacji jest oficjalna strona Polski www.poland.gov.pl. Można również skorzystać z baz danych dostępnych na stronie www.eeagrants.org, gromadzą one informacje o partnerach z wszystkich krajów zaangażowanych we wdrażanie Mechanizmów Finansowych. Przy szukaniu partnera z sektora pozarządowego podstawowym narzędziem jest strona www.ngo.pl (<http://english.ngo.pl> - wersja w języku angielskim), która gromadzi informacje o polskich organizacjach pozarządowych. Znajduje się na niej baza danych, która oprócz informacji o organizacjach dostarcza wiadomości o różnego rodzaju inicjatywach obywatelskich oraz instytucjach szczebla rządowego i samorządowego. Obecnie w bazie znajdują

Norwegian organisations willing to enter into cooperation. The quantity division by the area of activity is as follows:

As part of the implementation of the EEA Financial Mechanism and the Norwegian Mechanism in Poland, the Polish institutions have also created a database for the partner search. One of such databases has been launched by the Ministry of Culture as the Operator of the Cultural Exchange Fund. The database includes all institutions from Poland and donor countries: Norway, Iceland and Liechtenstein that are interested in entering into cooperation. After completing surveys in English and Polish, the information provided will be published and thus made available to potential partners. The website is available at www.fwk.mkidn.gov.pl in the “Finding partnerships” tab.

Examples of other websites helpful while searching for partners in Norway:

www.kulturnett.no/english/

[www.regjeringen.no/en/sub/](http://www.regjeringen.no/en/sub/Europaportalen/EEA-Grants/Finding-partners-in-Norway.html?id=409840)

Europaportalen/EEA-Grants/Finding-partners-in-Norway.html?id=409840

www.culture.info

www.labforculture.org

www.cultureactioneurope.org

How to look for partners from Poland for joint projects?

While searching for Polish partners for international projects, one should act similarly as in the case of searching for partners from Norway. The basic source of information is Poland’s official website at <http://www.poland.gov.pl>. One can also use the databases available at www.eeagrants.org which gather information about partners from all countries involved in the implementation of Financial Mechanisms. While searching for a partner from the non-governmental sector, the basic tool to be used is the website at www.ngo.pl (<http://english.ngo.pl> - English version) which gathers information about Polish non-governmental organisations. The website contains the database that, apart from information about organisations, provides news about

się informacje na temat ponad 150 tys. różnych organizacji i instytucji. Oprócz danych adresowych są tam informacje opisujące historię, misję, prowadzone działania, strukturę organizacyjną, skład osobowy i wiele innych. Aby ułatwić korzystanie ze zgromadzonych zasobów, zawartość bazy danych została podzielona na obszary tematyczne. Na stronie znajduje się również zakładka Partner for Project, gdzie nie tylko pojawiają się ogłoszenia od organizacji, które poszukują partnerów do projektów, ale można także umieścić swój pomysł na projekt. Dla organizacji, która byłaby zainteresowana realizacją projektu z organizacją z Krakowa, cennym źródłem informacji oraz sposobem na znalezienie partnera w tym mieście jest nowa strona www.ngo.krakow.pl.

Pomocnym narzędziem w nawiązywaniu kontaktów z partnerami z Polski jest baza pn. TOOLKIT, która umożliwia poszukiwanie partnerów zainteresowanych wspólną realizacją przedsięwzięć w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Instytucja/organizacja, która chce się znaleźć w bazie lub za jej pośrednictwem wyszukać przyszłych partnerów, wypełnia formularz, zamieszczając w nim swoje podstawowe dane identyfikacyjne. Baza jest dostępna w języku angielskim i można ją znaleźć pod adresem www.transnational-toolkit.eu.

Praktyczne porady

Po wyszukaniu w bazie organizacji, która odpowiada zakresem działań charakterowi naszego projektu, dzięki danym teleadresowym należy nawiązać z nią bezpośredni kontakt. Aby zainicjowany kontakt przerosł w skuteczną i owocną w rezultaty współpracę, warto zastosować się do następujących wskazówek:

1. Należy dostarczyć potencjalnemu partnerowi szczegółowy opis planowanego projektu (1-3 strony). Opis powinien zawierać m.in. wskazanie celu głównego oraz celów szczegółowych projektu, planowane do osiągnięcia rezultaty oraz działania, które będą wdrażane.
2. Należy określić wymagania i oczekiwania w stosunku partnera, wraz z opisem jego

various civic initiatives and government and self-government institutions. At present, the database provides information about over 150,000 various organisations and institutions. Apart from contact details, it includes information about the history, mission, conducted measures, organisational structure, staff and many other features. In order to facilitate the usage of gathered resources, the contents of the database is divided into thematic areas. The website also has the Partner for Project tab where announcements from organisations that look for partners for projects are placed, and one can place one's own idea for a project. Organisations that are interested in the execution of a project with an organisation from Kraków may find the www.ngo.krakow.pl website as a valuable source of information and a method for finding a partner in this city.

A helpful tool for establishing contacts with partners from Poland is the TOOLKIT database which enables the search for partners interested in the joint execution of ventures under the European Social Fund. An institution/organisation that wants to be included in the database or search for future partners via the database should complete the form providing its basic identification data. The database is available in English at www.transnational-toolkit.eu.

Practical advice

After searching the database for an organisation whose scope of activity fits the nature of our project, one should make direct contact with it thanks to the contact details provided. For the initiated contact to turn into effective cooperation with fruitful results, it is worth following the guidelines below:

1. One should provide the potential partner with detailed description of the planned project (1-3 pages). The description should include, among other things, the indication of the main goal and specific goals of the project, planned results and measures that will be implemented.
2. One should specify the requirements and expectations with regard to the partner to-

roli, charakteru udziału w zadaniach oraz sprecyzować zakresy odpowiedzialności za wykonywane czynności.

3. Należy również dostarczyć opis własnej organizacji, w którym warto wskazać doświadczenie w realizacji projektów oraz potencjał organizacyjny i kadrowy.

Przy kształtowaniu współpracy z partnerami zagranicznymi warto pamiętać o kilku kwestiach:

1. Najlepiej szukać potencjalnych partnerów w regionach i krajach, z którymi nasza miejscowość czy region już współpracuje. Jeśli wcześniej realizowano inicjatywy, projekty, wizyty studyjne czy też wymiany, warto dowiedzieć się o ich przebiegu i efektach.
2. Należy zacząć od poznania uwarunkowań i oczekiwań potencjalnych partnerów oraz postarać się, by oni też poznali nasze.
3. Trzeba kierować się długofalowymi korzyściami i nie nastawiać się na szybkie efekty. Efekty i korzyści przyjdą w dłuższej perspektywie.
4. Uruchamiając współpracę, warto się skupić na konkretnym przedsięwzięciu, które może stanowić podstawę do rozwijania dalszych kontaktów.
5. Nie należy skupiać współpracy międzynarodowej wokół jednej czy kilku osób, ale szukać możliwości zaangażowania jak największej liczby osób i partnerów z naszego otoczenia.
6. Warto pamiętać, że nie ma jednej najlepszej czy też najbardziej wskazanej metody rozwijania współpracy międzynarodowej.

Partnerstwo w projektach jest podejściem opartym na współpracy, a nie na konkurencji. Wymaga ono od poszczególnych organizacji dodatkowego wysiłku i zaangażowania, które należy uwzględnić na wszystkich etapach realizacji projektów. Partnerska współpraca nie jest łatwa, szybka ani tania, ale z dużą dozą dobrej woli, sprawnego zarządzania i odrobiną determinacji, możemy osiągnąć znacznie więcej, niż działając pojedynczo.

gether with the description of their role, nature of participation in tasks, and the scope of responsibility for performed actions.

3. One should also provide the description of one's own organisation which should indicate its experience in the execution of projects and its organisational and personnel potential.

While shaping the cooperation with foreign partners, it is worth remembering about several issues:

1. It is best to look for potential partners in regions and countries with which our city or region is already cooperating. If any initiatives, projects, study visits or exchanges have been previously executed, it is worth learning about their progress and effects.
2. One should start with learning the conditions and expectations of potential partners and try to present them with yours.
3. One should be guided by long-term benefits and not expect fast effects. Effects and benefits will follow in the longer perspective.
4. While launching cooperation, it is worth focusing on the specific venture that may be the basis for the development of further contacts.
5. One should not concentrate international cooperation around one or several persons; it is better to look for the possibility of involving as many people and partners from our surroundings as possible.
6. It is worth remembering that there is no single or most advisable method for developing international cooperation.

Partnership in projects is an approach based on cooperation and not competition. It requires additional effort and commitment from individual organisations that should be taken into account at all stages of project execution. Partnership cooperation is not easy, fast or cheap, but - with a lot of good will, efficient management and a pinch of determination - we may achieve much more than acting independently.

ROZDZIAŁ VI Dobre praktyki:

Przykłady projektów realizowanych we współpracy polsko-norweskiej

Różne bazy danych partnerów są nieocenionym źródłem danych o potencjalnych partnerach do projektów międzynarodowych. Podobną funkcję pełnią tzw. atlasy dobrych praktyk i bazy projektów zrealizowanych. Zawierają one szczegółowy opis przedsięwzięć już zakończonych. Oprócz wiedzy o projekcie i organizacji, otrzymujemy jeszcze dodatkowo inspirację do własnych działań oraz komunikat, że *współpraca międzynarodowa jest możliwa i skoro inni to robią, to mnie też się może udać*. To się naprawdę udaje! Poniżej znajduje się opis kilku realizowanych polsko-norweskich projektów. Niech posłużą za inspirację i zachętę do przyszłych wspólnych przedsięwzięć.

Projekt pn. „Rewitalizacja Zabytkowego Zespołu Dworskiego w Krasnogrudzie”

Celem projektu jest renowacja oraz rewitalizacja zabytkowego zespołu dworskiego w Krasnogrudzie z przeznaczeniem na siedzibę Międzynarodowe Centrum Dialogu, którego zadaniem będzie zachowanie i promocja dziedzictwa kulturowego Podlasia jako regionu inicjującego transgraniczne porozumienie i współpracę. Centrum będzie tworzył kompleks edukacyjny z salami wykładowymi, dużą biblioteką, muzeum, salą do kameralnych koncertów oraz hotelem z salami konferencyjnymi. Powstanie też wydawnictwo. Projekt jest realizowany przez polską Fundację Pogranicze (Borderland Foundation) we współpracy z norweskim Instytutem Badań Dziedzictwa Kulturowego? (Norwegian Institute for Cultural Heritage Research (NIKU)). Więcej informacji: www.pogranicze.sejny.pl

Projekt pn. „Zarządzanie miejscami wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w Polsce i Norwegii”

Projekt jest realizowany przez polskie Międzynarodowe Centrum Kultury w partnerskiej współpracy z Dyrekcją Ochrony Dzie-

CHAPTER VI Good practices:

Examples of projects executed as part of Polish-Norwegian cooperation

Various databases of partners are invaluable sources of data about potential partners for international projects. Similar function is performed by the so-called atlases of good practices and databases of executed projects. They contain detailed descriptions of ventures that have already been completed. Apart from knowledge about the project and the organisation, we additionally receive inspiration for our own measures and communication that international cooperation is possible and, since others are doing it, I can do it too. This really works! Several executed Polish-Norwegian projects are described below. Let them serve as inspiration and encouragement for future joint ventures.

‘Revitalisation of the Historical Manor House Complex in Krasnogruda’ project

The goal of the project is to renovate and revitalise the historical manor house complex in Krasnogruda for the purposes of the International Centre of Dialogue whose task will be to promote cultural heritage of Podlasie as a region initiating transnational agreement and cooperation. The Centre will accommodate an educational complex with lecture halls, large library, museum, chamber concert hall and hotel with conference rooms. A publishing house will also be established. The project is executed by the Polish Borderland Foundation in cooperation with the Norwegian Institute for Cultural Heritage Research (NIKU). More information at: www.pogranicze.sejny.pl.

‘Management of UNESCO World Heritage Sites in Poland and Norway’ project

The project is executed by the International Cultural Centre in partnership cooperation with the Directorate for Cultural Heritage in Oslo. The project is to establish the platform for the exchange of ex-

dzictwa Kulturowego w Oslo. Projekt ma na celu stworzenie platformy wymiany doświadczeń w dziedzinie zarządzania miejscami wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w Polsce i Norwegii. Jest adresowany zarówno do polskich i norweskich ekspertów w dziedzinie zarządzania dziedzictwem kulturowym, jak i do podmiotów oraz osób bezpośrednio zaangażowanych w zarządzanie i gospodarowanie zabytkowym zasobem (instytucje kultury, instytucje konserwatorsko-badawcze, organizacje pozarządowe, lokalna administracja itp.) w wybranych miejscach i obiektach światowego dziedzictwa UNESCO w Norwegii (kościół w Urnes; Bryggen; Archipelag Vega) i w regionie Małopolska w Polsce (Kraków; Wieliczka; Kalwaria Zebrzydowska i Lanckorona; wybrane wpisane na listę UNESCO drewniane kościoły w Małopolsce). Projekt składa się z części eksperckiej, w ramach której zostaną przygotowane i zaprezentowane opracowania porównawcze dotyczące funkcjonowania systemu ochrony zabytków w obu krajach i jego wdrażania oraz części praktycznej - wymiany informacji i doświadczeń pomiędzy podmiotami i instytucjami zarządzającymi miejscami i obiektami dziedzictwa odbywającej się podczas konferencji i seminariów objazdowych połączonych z warsztatami (2 konferencje, 2 seminaria objazdowe połączone z warsztatami). Rezultaty wymiany doświadczeń i dyskusji zostaną opublikowane pod koniec projektu oraz zaprezentowane w formie wystawy planszowej. Podjęte zostaną takie tematy szczegółowe jak: zrównoważone zarządzanie miejscami i obiektami wpisanymi na listę UNESCO i ich obszarami ochronnymi; współpraca pomiędzy miejscami wpisanymi na listę UNESCO oraz poszczególnymi poziomami administracji publicznej; tworzenie programów ochrony i zarządzania oraz sprawozdań okresowych; turystyka w obiektach wpisanych na listę UNESCO i ich promocja wśród różnych grup docelowych; angażowanie lokalnych społeczności w ochronę i zarządzanie zabytkowymi zasobami. Więcej informacji: www.mck.krakow.pl

periences in the field of the management of UNESCO World Heritage Sites in Poland and Norway. It is addressed to both Polish and Norwegian experts on cultural management, and entities and people directly involved in the management of historical resources (cultural institutions, conservatory and research institutions, non-governmental organisations, local administration, etc.) in the selected sites and buildings entered on the UNESCO World Heritage List in Norway (church in Urnes; Bryggen; Vega Archipelago) and in the Małopolska region, Poland (Kraków; Wieliczka; Kalwaria Zebrzydowska and Lanckorona; wooden churches in Małopolska entered on the UNESCO list). The project consists of the expert part where comparative studies on the functioning and implementation of the heritage protection system in both countries are prepared and presented, and the practical part involving the exchange of information and experiences between entities and institutions managing the heritage sites and buildings during conferences and travelling seminars combined with workshops (2 conferences, 2 travelling seminars combined with workshops). The results of the exchange of experiences and discussions will be published at the completion of the project and presented as chart exhibition. Specific themes will include sustainable management of sites and buildings entered on the UNESCO list and their protection areas; cooperation between sites entered on the UNESCO list and separate levels of public administration; creation of programmes for protection and management, and periodical reports; tourism at the sites entered on the UNESCO list and their promotion among various target groups; involvement of local communities in the protection and management of historical resources. More information at: www.mck.krakow.pl.

Projekt pn. „Propagowanie czystego biznesu w Polsce“

Projekt jest realizowany przez polską z fundację Partnerstwo dla Środowiska w partnerskiej współpracy z norweską organizacją Green Business Norway. Celem realizowanego w latach 2007-2010 przedsięwzięcia jest promowanie i wprowadzanie w życie zasad zrównoważonego rozwoju wśród polskich przedsiębiorców. Projekt pomaga firmom, w szczególności małym i średnim, bardziej efektywnie wykorzystywać i zarządzać zasobami naturalnymi. Przedsiębiorstwa, które biorą udział w projekcie mają możliwość ograniczenia swojego negatywnego oddziaływania na środowisko poprzez zmniejszenie zużycia energii, wody, surowców, ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów i emisji. Osiągane efekty środowiskowe przekładają się na korzyści ekonomiczne. Przy wdrażaniu projektu wykorzystywane jest interaktywne narzędzie internetowe „Menadżer Środowiska”, które zostało opracowane w latach 2004-2006 w ramach projektu współfinansowanego ze środków programu UE Life Environment.

Szacuje się, że przeprowadzone działania naprawcze przyczynią się do:

- obniżenia zużycia energii (średnio o 10%),
- wody (20%) lub
- materiałów (5%) oraz
- zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów i emisji (średnio o 10%).

Aby ułatwić przedsiębiorcom wdrażanie inwestycji proekologicznych, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska podpisała porozumienie z Bankiem Ochrony Środowiska S.A., którego celem jest stworzenie realnych podstaw finansowania praktycznych rozwiązań służących ochronie środowiska. Więcej informacji: www.fpds.pl

Projekt pn. „Re-kreacje: Ibsen. Międzynarodowy projekt teatralny“

Projekt realizowany przez krakowskie Stowarzyszenie Teatr Nowy oraz norweskiego partnera - Visjoner Teater. Projekt dotyczy polsko-norweskiej współpracy w dziedzinie

‘Promotion of Clean Business in Poland’ project

This project is executed by the Polish Partnership for the Environment foundation in cooperation with the Green Business Norway organisation. The goal of the venture executed in the years 2007-2010 is the promote and enforce the principles of sustainable development among Polish entrepreneurs. The project helps companies, particularly small and medium-size ones, to more effectively use and manage natural resources. The enterprises that take part in the project can limit their negative impact on the environment by the reduction of energy, water and resources consumption, and the quantity of generated waste and emissions. The achieved environmental effects bring economic benefits. While implementing the project, the “Environment Manager” interactive Internet tool, devised in the years 2004-2006 as part of the project co-financed from the EU Life Environment programme, is used.

It is estimated that the conducted repair measures will contribute to:

- Reduction of energy consumption (on average by 10%),
- Water (20%) or
- Materials (5%), and
- Reduction of the quantity of generated waste and emissions (on average by 10%).

In order to enable the entrepreneurs to implement ecological investments the Partnership for the Environment Foundation signed an agreement with Bank Ochrony Środowiska S.A. to create real foundations for the financing of practical solutions dedicated to environmental protection. More information at: www.fpds.pl.

‘Re-creations: Ibsen. International theatre project’

The project is executed by the Kraków’s Teatr Nowy Association and the Visjoner Teater from Norway. The project involves the Polish-Norwegian cooperation in the field of

teatru i dramatu. Realizacja zakłada działania artystyczne, edukacyjne i organizacyjne w Polsce (Teatr Nowy, Uniwersytet Jagielloński, PWST w Krakowie) i Norwegii (współpraca z norweskim partnerem). Podstawowym celem projektu jest kompleksowa analiza twórczości dramatycznej Henryka Ibsena, widzianej przez pryzmat wpływu jaki wywarła na współczesne strategie pisania dla teatru. Ibsen jest zatem nie tylko tematem przewodnim projektu, ale przede wszystkim punktem wyjścia do obserwowania przemian jakim ulega współczesny dramat i teatr. Dlatego też w ramach projektu zarówno polskie jak i norweskie inscenizacje dramatów Ibsenowskich (Mały Eyolf, Dom Lalki) zostaną zestawione ze współczesnymi tekstami autorów, którzy bezpośrednio do twórczości Norwega się odnoszą (Dea Loher, Jon Fosse). Szczególnie istotna jest możliwość współpracy międzynarodowej i wymiana doświadczeń między polskimi i norweskimi artystami. Współpraca młodych polskich artystów (Maria Spiss, Iga Gancarczyk, Magda Stojowska, Maciej Podstawny) z uznanymi i doświadczonymi norweskimi artystami (Juni Dahr, Jon Fosse, Jon Tombre) powinna wpłynąć pozytywnie na promocję norweskiego teatru w Polsce i polskiego w Norwegii, stając się początkiem zarówno instytucjonalnej jak i pozainstytucjonalnej współpracy w dziedzinie teatru. Stanowiąc ma również impuls dla nowej fali wzajemnego zainteresowania teatrem i dramatem obydwu krajów. Innowacyjny charakter projektu, polegający na próbach pozakanonicznej interpretacji twórczości Henryka Ibsena powinien wpłynąć na wzrost zainteresowania jego twórczością w Polsce. Więcej informacji: www.teatrnowy.com.pl

Projekt pn. „Aspiryna Blues: Przekład współczesnej polskiej piosenki poetyckiej”

Projekt realizowany przez Fundację Okularnicy imienia Agnieszki Osieckiej wspólnie z partnerami: Josefine Visescene (Norwegia), Kammerphilharmonie (Norwegia), Fundacja ArteDuct (Polska), Stowarzyszenie Miód - Materia (Polska).

Celem projektu jest przetłumaczenie na język norweski i aranżacja muzyczna trzy-

teatre and drama. The execution envisages artistic, educational and organisation measures in Poland (Teatr Nowy, Jagiellonian University, State Drama School in Cracow) and Norway (cooperation with the Norwegian partner). The main goal of the project is the comprehensive analysis of the dramatic works of Henrik Ibsen through the prism of its impact on the contemporary strategies of writing for the theatre. Ibsen is, therefore, not only the main theme of the project but also the starting point for the observance of changes affecting contemporary drama and theatre. That is why the project envisages the juxtaposition of Polish and Norwegian stagings of Ibsen's dramas (Little Eyolf, A Doll's House) with contemporary texts of authors who directly refer to the Norwegian's output (Dea Loher, Jon Fosse). What is particularly vital is the possibility of international cooperation and exchange of experiences between Polish and Norwegian artists. The cooperation of young Polish artists (Maria Spiss, Iga Gancarczyk, Magda Stojowska, Maciej Podstawny) with renowned and experienced Norwegian artists (Juni Dahr, Jon Fosse, Jon Tombre) should positively influence the promotion of the Norwegian theatre in Poland and the Polish theatre in Norway that would start both institutional and non-institutional cooperation in the field of theatre. It is also be provide impulse for the new wave of mutual interest in theatre and drama of both countries. The innovative nature of the project, including attempts at non-canon interpretations of Henrik Ibsen's works, should result in greater interest in his works in Poland. More information at: www.teatrnowy.com.pl.

‘Aspirin Blues: Translation of Contemporary Polish Poetic Song’ project

The project executed by Agnieszka Osiecka's Okularnicy Foundation together with the following partners: Josefine Visescene (Norway), Kammerphilharmonie (Norway), ArteDuct Foundation (Poland) and Honey - Matter Association (Poland).

The goal of the project is to translate thirty popular Polish pieces of music - authored

dziestu popularnych polskich utworów, autorstwa przede wszystkim Agnieszki Osieckiej oraz kilku innych artystów takich jak Marek Grechuta, Jacek Kaczmarski, Jonasz Kofta czy kompozycji Zygmunta Koniecznego. Są to utwory, które są w Norwegii nieznane. W ramach projektu zaplanowano m.in. : II tournée w Polsce i Norwegii (W koncertach wezmą udział zarówno polscy jak i norwescy artyści: soliści i muzycy, co stanowić będzie pozytywne doświadczenie dla samych artystów, jak też odbiorców, którzy będą mieli okazję podziwiać umiejętności wykonawców odmiennych narodowości), seminaria połączone z masterclasses - warsztatami dotyczącymi umiejętności śpiewania i interpretacji piosenki poetyckiej (seminaria zostaną zorganizowane w Polsce i w Norwegii), wydanie płyty CD, która będzie dźwiękowym zapisem wybranych koncertów i stanowić będzie podsumowanie i uwiecznienie całości projektu.

Projekt pn. „Promocja norweskiej literatury dziecięcej w Polsce”

Projekt był realizowany przez Fundację Inicjatyw Społecznie Odpowiedzialnych wspólnie z partnerami: Norweskim Instytutem Książki Dziecięcej (NBI) oraz Nadbałtyckim Centrum Kultury (NCK). Głównym celem projektu to promocja norweskiej literatury dziecięcej w Polsce, w tym przede wszystkim ukazanie literatury wyjaśniającej trudne tematy, np. śmierć najbliższych. Przybliżenie norweskiej literatury dziecięcej pokazało inny model wychowawczy oraz szersze spojrzenie na sposób przekazu dzieciom trudnych tematów. Projekt był realizowany przez 15 miesięcy na terenie Polski oraz Norwegii. W ramach działań zostały wydane dwie książki, które przekazano bibliotekom publicznym oraz organizacjom odpowiedzialnym za wychowywanie najmłodszych. Najważniejszy efekt realizacji projektu to przybliżenie kultury norweskiej poprzez książki dla najmłodszych, pobudzenie w nich ciekawości świata oraz wymiana dobrych doświadczeń w dziedzinie stymulowania dzieci do czytania. Więcej informacji: www.fiso.org.pl

mainly by Agnieszka Osiecka and several other artists like Marek Grechuta, Jacek Kaczmarski, Jonasz Kofta and composed by Zygmunt Konieczny - into Norwegian and prepare their musical arrangement. These pieces are totally unknown in Norway. The project involves, for example, II tour in Poland and Norway (the concerts will feature both Polish and Norwegian artists: soloists and musicians, which will provide positive experiences for both artists themselves and spectators who will be able to admire the skills of performers of different nationalities), seminars combined with masterclasses, that is workshops on the skills of singing and interpretation of poetic song (seminars will be organised in Poland and Norway), launch of a CD with sound recording of selected concerts that will sum up and immortalise the entire project.

‘Promotion of Norwegian children’s literature in Poland’ project

The project was executed by the Foundation of Socially Responsible Initiatives together with the following partners: Norwegian Institute for Children’s Books (NBI) and the Baltic Sea Culture Centre (NCK). The main goal of the project is to promote the Norwegian children’s literature in Poland, in particular to present literature explaining difficult topics like the death in the family. The presentation of the Norwegian children’s literature showed a different upbringing model and broader insight into the way of acquainting children with difficult topics. The project was executed for 15 months in Poland and Norway. The measures included the publication of two books that were transferred to public libraries and organisations responsible for upbringing of children. The most important effects of the project execution are the presentation of Norwegian culture through books for children, raising their interest in the world and exchange of good experiences in the field of encouraging children to read. More information at: www.fiso.org.pl.

Dodatkowe inspiracje

Informacje o innych zrealizowanych projektach można znaleźć m.in. w następujących bazach oraz atlasach dobrych praktyk:

- Baza projektów realizowanych w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego
http://www.eog.gov.pl/dzialania_promocyjne/wyszukiwarka/Strony/default.aspx
- Atlasy dobrych praktyk - projekty zrealizowane w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego
<http://www.eog.gov.pl/Aktualnosci/Documents/58c6be2e5b8b45a2b4c61a40fae23c92MechanizmyRozwojuPolski.pdf>
http://www.eog.gov.pl/Aktualnosci/Documents/informator_pl_ang_www.pdf
- Projekty zrealizowane w ramach Funduszu Wymiany Kulturalnej
<http://www.fwk.mkidn.gov.pl/assets/pliki/BIULETYN%20FWK%20lipiec.pdf>
<http://www.fwk.mkidn.gov.pl/assets/pliki/BIULETYN%20FWK%20listopad.pdf>
<http://www.fwk.mkidn.gov.pl/assets/pliki/BIULETYN%20II%20czerwiec%202010.pdf>
- Projekty zrealizowane w ramach Funduszu Organizacji Pozarządowych
<http://www.funduszngo.pl/pl/demokracja/galeria.html>
- Projekty zrealizowane w ramach programu Młodzież w Działaniu
<http://www.mlodziej.org.pl/s/p/artykuly/7/7/1.Projekty.pdf>
- Projekty zrealizowane w ramach Programu Uczenie się przez całe życie:
http://waloryzacja.llp.org.pl/sites/waloryzacja.llp.org.pl/files/Kreatywnosc_i_Inowacje.pdf
http://frse.org.pl/files/zeszyt%202_1.pdf

Additional inspirations

Information about other executed projects can be found, for example, at the following databases and atlases of good practices:

- Database of projects executed under the EEA Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism
http://www.eog.gov.pl/dzialania_promocyjne/wyszukiwarka/Strony/default.aspx
- Atlases of good practices - projects executed under the EEA Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism
<http://www.eog.gov.pl/Aktualnosci/Documents/58c6be2e5b8b45a2b4c61a40fae23c92MechanizmyRozwojuPolski.pdf>
http://www.eog.gov.pl/Aktualnosci/Documents/informator_pl_ang_www.pdf
- Projects executed under the Cultural Exchange Fund
<http://www.fwk.mkidn.gov.pl/assets/pliki/BIULETYN%20FWK%20lipiec.pdf>
<http://www.fwk.mkidn.gov.pl/assets/pliki/BIULETYN%20FWK%20listopad.pdf>
<http://www.fwk.mkidn.gov.pl/assets/pliki/BIULETYN%20II%20czerwiec%202010.pdf>
- Projects executed under the Non-Governmental Organisation Fund
<http://www.funduszngo.pl/pl/demokracja/galeria.html>
- Projects executed under the Youth in Action programme
<http://www.mlodziej.org.pl/s/p/artykuly/7/7/1.Projekty.pdf>
- Projects executed under the Lifelong Learning Programme
http://waloryzacja.llp.org.pl/sites/waloryzacja.llp.org.pl/files/Kreatywnosc_i_Inowacje.pdf
http://frse.org.pl/files/zeszyt%202_1.pdf

<http://waloryzacja.llp.org.pl/przyklady-dobrej-praktyki/>
http://waloryzacja.llp.org.pl/sites/waloryzacja.llp.org.pl/files/przyklady_dobrej_praktyki_2010_www.pdf

- Projekty zrealizowane w ramach Programu Kultura 2007-2013
http://ec.europa.eu/culture/pub/pdf/inmotion_en.pdf
http://ec.europa.eu/culture/pub/pdf/cult_prog_2009_en.pdf

<http://waloryzacja.llp.org.pl/przyklady-dobrej-praktyki/>
http://waloryzacja.llp.org.pl/sites/waloryzacja.llp.org.pl/files/przyklady_dobrej_praktyki_2010_www.pdf

- Projects executed under the Culture Programme 2007-2013
http://ec.europa.eu/culture/pub/pdf/inmotion_en.pdf
http://ec.europa.eu/culture/pub/pdf/cult_prog_2009_en.pdf

ROZDZIAŁ VII

Zasady Norweskiego Mechanizmu Finansowego

Jednym z głównych źródeł finansowania projektów realizowanych we współpracy między Polską a Norwegią jest Norweski Mechanizm Finansowy.

Norweski Mechanizm Finansowy to obok Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego jeden z dwóch instrumentów finansowych ustanowionych na mocy umowy pomiędzy Wspólnotą Europejską a 3 krajami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) - Norwegią, Islandią i Lichtensteinem. Oba Mechanizmy stanowią źródło bezzwrotnej pomocy zagranicznej, która jest przeznaczona dla najmniej zamożnych krajów należących do Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Oprócz Hiszpanii, Grecji i Portugalii zaliczają się do nich nowi członkowie UE, w tym także Polska. W zamian za ofiarowaną pomoc państwa - darczyńcy korzystają z dostępu do rynku wewnętrznego Unii Europejskiej, mimo, że nie są jej członkami. Całkowita kwota wsparcia w ramach obu instrumentów na lata 2004-2009 wynosiła 1,239 mld. euro. Poprzez Mechanizm Finansowy EOG Islandia, Liechtenstein i Norwegia udostępniły kwotę 672 milionów euro w pięcioletniej perspektywie finansowej, przy czym największą pomoc - w wysokości sięgającej około 95% całej kwoty - dostarczyła Norwegia. W przypadku Norweskiego Mechanizmu Finansowego jedynym darczyńcą jest Królestwo Norwegii, które przekazało 567 milionów euro na pomoc dla 10 członków UE z 2004 r. oraz 68 milionów euro w postaci programów bilateralnych dla Bułgarii i Rumunii.

Norweski Mechanizm Finansowy (Perspektywa 2004-2009)

Norweski Mechanizm Finansowy został ustanowiony na mocy umowy z 14 października 2003 roku pomiędzy Królestwem Norwegii i Wspólnotą Europejską. Norweskim Mechanizmem Finansowym zarządza Norweskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, które ostatecznie podejmuje decyzję o przyznaniu pomocy finansowej. Norweskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych jest wspierane przez Biuro Mechanizmów Finansowych (BMF). BMF jest odpowiedzialne za wdrażanie Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz pełni funkcję punktu kontaktowego.

CHAPTER VII

Principles of the Norwegian Financial Mechanism

One of the main sources of financing of projects executed in cooperation between Poland and Norway is the Norwegian Financial Mechanism.

The Norwegian Financial Mechanism is one of two financial mechanisms, next to the European Economic Area Financial Mechanism, established pursuant to the contract between the European Community and 3 countries of the European Free Trade Association (EFTA), that is Norway, Iceland and Liechtenstein. Both Mechanisms are the source of non-reimbursable foreign aid dedicated to less wealthy countries belonging to the European Economic Area. Apart from Spain, Greece and Portugal, they include new EU member states, that is also Poland. In return for the offered aid the donor countries take advantage of access to the internal market of the European Union although they are not its members. Total sum of support granted under both instruments in the years 2004-2009 amounted to EUR 1.239. Through the EEA Financial Mechanism Iceland, Liechtenstein and Norway made the sum of EUR 672 million available in the five-year financial outlook, where the greatest aid reaching about 95% of the entire sum was provided by Norway. In case of the Norwegian Financial Mechanism the only donor is the Kingdom of Norway which transferred EUR 567 million to aid 10 EU member states from 2004 and EUR 68 million in the form of bilateral programmes for Bulgaria and Romania.

Norwegian Financial Mechanism (Outlook 2004-2009)

The Norwegian Financial Mechanism was established by the contract of the 14th of October 2003 between the Kingdom of Norway and the European Community. The Norwegian Financial Mechanism is managed by the Norwegian Ministry of Foreign Affairs which makes the ultimate decision about granting financial aid. The Norwegian Ministry of Foreign Affairs is supported by the Financial Mechanism Office (FMO). The FMO is responsible for the implementation of the Norwegian Financial Mechanism and performs the function of the contact point.

Cele Norweskiego Mechanizmu Finansowego

Głównym celem NMF jest wyrównywanie poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego, przy uwzględnieniu aspektów horyzontalnych, takich jak.: zrównoważony rozwój, integrujący wymiar środowiskowy, ekonomiczny i społeczny, równość szans kobiet i mężczyzn, dobre zarządzanie, które określa udział szerokiej grupy partnerów w procesie podejmowania decyzji, podejmowanie decyzji zgodnie z prawem oraz przejrzystymi zasadami, współpracę wielostronną.

Obszary priorytetowe

Środki finansowe przekazywane przez Norweski Mechanizm Finansowy w latach 2004-2009 były przeznaczone dla tych samych obszarów, co środki przekazywane przez Mechanizm Finansowy EOG. Obejmowały 6 następujących priorytetów:

Goals of the Norwegian Financial Mechanism
The main goal of the NFM is to ensure equal level of economic and social development within the European Economic Area with consideration given to such horizontal aspects as sustainable development, integrating environmental, economic and social dimension, equality of chances for women and men, good governance that determines the participation of a wide group of partners in the decision-making process, making decision in accordance with the law, transparent principles and multilateral cooperation.

Priority areas

The financial resources transferred by the Norwegian Financial Mechanism in the years 2004-2009 were assigned for the same areas that the resources granted under the EEA Financial Mechanism. They covered the following six priorities:

- Priorytet 1. Ochrona środowiska, w tym środowiska ludzkiego, poprzez między innymi redukcję zanieczyszczeń i promowanie odnawialnych źródeł energii
- Priorytet 2. Promowanie zrównoważonego rozwoju poprzez lepsze wykorzystanie i zarządzanie zasobami
- Priorytet 3. Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym transport publiczny i odnowa miast
- Priorytet 4. Rozwój zasobów ludzkich poprzez m.in. promowanie wykształcenia i szkoleń, wzmacnianie w samorządzie i jego instytucjach potencjału z zakresu administracji lub służby publicznej, a także wspierających go procesów demokratycznych
- Priorytet 5. Opieka zdrowotna i opieka nad dzieckiem
- Priorytet 6. Dotacje na badania naukowe projektów badawczych ze wszystkich dziedzin dyscyplin naukowych realizowanych w ramach Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

- Priority 1. Environmental protection, including the human environment, through e.g. reduction of pollution and promotion of renewable energy sources
- Priority 2. Promotion of sustainable development by better usage and management of resources
- Priority 3. Protection of the European cultural heritage, including public transport and regeneration of cities
- Priority 4. Development of human resources, for example via the promotion of education and training, strengthening of the potential in the area of public administration and services among self-governments and its institutions, and the supporting democratic processes
- Priority 5. Healthcare and child care
- Priority 6. Grants for scientific studies as part of research projects in all scientific fields and disciplines executed under the EEA Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism

Dodatkowo, w ramach NMF ustalono pierwszeństwo dla projektów w obszarach:

- wdrażanie przepisów z Schengen, wspieranie Narodowych Planów Działania z Schengen, jak również wzmocnienie sądownictwa,
- ochrona środowiska, z naciskiem m.in. na umacnianie administracyjnych zdolności wprowadzania w życie odpowiednich przepisów i inwestycji w infrastrukturę i technologię, z pierwszeństwem dla gospodarki odpadami komunalnymi,
- polityka regionalna i działania przygraniczne,
- pomoc techniczna przy wdrażaniu *acquis communautaire*.

Typy projektów

Norweski Mechanizm Finansowy umożliwia pozyskanie dofinansowania na realizację zadań w postaci:

- pojedynczych projektów
- grup projektów tzw. programów
- grantów blokowych

Wysokość dofinansowania projektów

Beneficjenci mogli się ubiegać o dofinansowanie projektu w podstawowej wysokości do 60% całkowitych kosztów kwalifikowanych projektu. Organizacje pozarządowe oraz beneficjenci niektórych grantów blokowych mogli natomiast uzyskać dofinansowanie do 90% całkowitych kosztów kwalifikowanych. W takim przypadku pozostałe 10% środków było zapewniane przez beneficjenta jako tzw. wkład własny do projektu.

Beneficjenci

Projektodawcami mogły być wszystkie instytucje sektora publicznego i prywatnego, a także organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną i zarejestrowane w Państwie-Beneficjencie oraz działające w interesie publicznym m.in. władze krajowe, regionalne i lokalne, instytucje edukacyjne/badawcze, organizacje środowiskowe, organizacje wolontarystyczne i organizacje społeczności lokalnych, a także partnerstwa publiczno-prywatne.

In addition, the NFM set the priority of projects in the following areas:

- Implementation of the Schengen regulations, support for the National Action Plans from Schengen, as well as strengthening the judiciary,
- Environmental protection with special emphasis given, for example, to the strengthening of administrative abilities of enforcing proper regulations and investments in the infrastructure and technology with priority given to the communal waste management,
- Regional policy and cross-border measures,
- Technical aid while implementing *acquis communautaire*.

Types of projects

The Norwegian Financial Mechanism offers the co-financing for the execution of tasks in the form of:

- Individual projects,
- Groups of projects of the so-called programmes,
- Block grants.

Size of project co-financing

The beneficiaries could apply for the project co-financing with the basic rate of 60% of total eligible costs of the project. Non-governmental organisations and beneficiaries of some block grants could obtain the co-financing amounting up to 90% of total eligible costs. In such cases the remaining 10% was provided by the beneficiary as the so-called own contribution to the project.

Beneficiaries

Projects could be submitted by all institutions of public and private sectors, as well as non-governmental organisations with legal personality registered in the Beneficiary Country and operating in the public interest, e.g. national, regional and local authorities, educational/research institutions, environmental organisations, volunteer work organisations and local community organisations, as well as public-private partnerships.

Wdrażanie Norweskiego Mechanizmu Finansowego w Polsce

Polska jest największym beneficjentem pomocy z wszystkich krajów korzystających z norweskiego wsparcia. Łączna indykatywna alokacja dla Polski w latach 2004-2009 na realizację przedsięwzięć z Mechanizmów Finansowych wynosi 559 mln euro. Kwota ta, po pomniejszeniu o koszty zarządzania, które ponoszą instytucje państw-darczyńców: Biuro Mechanizmów Finansowych, Komitet Mechanizmu Finansowego oraz norweskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, wynosi docelowo **533,51 mln euro**.

W Polsce wykorzystanie wsparcia pochodzącego z Mechanizmów Finansowych ma charakter komplementarny w stosunku do działań realizowanych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności Unii Europejskiej. Ze względu na rodzaj i zakres grantów z Mechanizmów Finansowych, pomoc ta pozostaje ważnym instrumentem wspomagającym rozwój kraju, szczególnie w wymiarze lokalnym i regionalnym.

System zarządzania Mechanizmami w Polsce

W Polsce Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego zostały objęte jednolitym systemem zarządzania i wdrażania. Wdrażanie obu Mechanizmów Finansowych w Polsce odbywa się na podstawie **Programu Operacyjnego**, przy uwzględnieniu wytycznych przygotowanych przez państwa-darczyńców. Funkcje Instytucji Pośredniczących dla poszczególnych priorytetów pełnią poszczególne Ministerstwa związane tematycznie z obszarami wsparcia m.in.: Ministerstwo Ochrony Środowiska, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Procedura aplikacyjna

Po ogłoszeniu konkursu przez daną Instytucję Pośredniczącą, wnioskodawca składa do niej kompletną dokumentację aplikacyjną, która zawiera wniosek o dofinansowanie oraz od-

Implementation of the Norwegian Financial Mechanism in Poland

Poland is the greatest beneficiary of aid among all countries receiving the Norwegian support. Total indicative allocation for Poland in the years 2004-2009 for the execution of ventures under the Financial Mechanisms amounts to EUR 559 million. After deducting the management costs incurred by the institutions of the donor countries, that is the Financial Mechanism Office, the Committee of the Financial Mechanism and the Norwegian Ministry of Foreign Affairs, this sum eventually amounts to **EUR 533.51 million**.

The usage of support from the Financial Mechanisms in Poland is complementary to the measures executed with the structural funds and the Cohesion Fund of the European Union. Due to the type of scope of grants from the Financial Mechanisms this aid remains an important instrument supporting the development of the country, particularly in the local and regional dimension.

System of the Mechanisms' management in Poland

In Poland the Norwegian Financial Mechanism and the European Economic Area Financial Mechanism have been covered with uniform system of management and implementation. The implementation of both Financial Mechanisms in Poland follows the **Operational Programme** with the observance of guidelines prepared by donor countries. The functions of Intermediary Authorities for individual priorities are performed by relevant Ministries thematically connected with the areas of support: Ministry of the Environment, Ministry of Culture and National Heritage, Ministry of Health, Ministry of Labour and Social Policy and Ministry of Internal Affairs and Administration.

Application procedure

When the given Intermediary Authority announces the call for proposals, the applicant submits complete application documentation containing the application for the co-financing and relevant attachments. The list

powiednie załączniki. Lista wymaganych załączników do wniosku zależy od charakteru projektu, ale najczęściej składają się na nią:

- studium wykonalności - przy projektach inwestycyjnych,
- matryca logiczna wskaźników,
- plan finansowy,
- analiza ekonomiczna (może być częścią studium wykonalności),
- analiza finansowa (może być częścią studium wykonalności),
- szczegółowa analiza źródeł finansowania,
- analiza ryzyka (może być częścią studium wykonalności),
- wykaz planowanego wkładu rzeczowego,
- poświadczenie o współfinansowaniu,
- komplet odpowiednich pozwoleń i decyzji,
- pozytywna opinia Wydział Ochrony Środowiska (jeśli wymaga tego inwestycja),
- audyt energetyczny (jeśli wymaga tego inwestycja),
- mapa oraz plan sytuacyjny.

Wszystkie nabory w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2004-2009 oraz Norweskigo Mechanizmu Finansowego 2004-2009 są już zakończone - na dofinansowanie pojedynczych projektów nabory zakończono w 2008 roku. W sumie w perspektywie finansowania na lata 2004-2009 z NMF odbyły się trzy nabory wniosków na dofinansowanie pojedynczych projektów i programów.

Wsparcie dla współpracy bilateralnej

Jednym z celów wdrażania Mechanizmów Finansowych w państwach-beneficjentach jest wspieranie współpracy bilateralnej pomiędzy darczyńcami a odbiorcami pomocy. W jej ramach odbywa się budowanie kompetencji, transfer wiedzy i technologii, a także nawiązywanie cennych kontaktów osobistych i zwiększanie zrozumienia dla różnic kulturowych. Podmioty z państw-darczyńców mogły aplikować do Mechanizmów na zasadach partnerstwa z wnioskodawcami z krajów-beneficjentów.

Głównymi obszarami współpracy dwustronnej w ramach Mechanizmów Finansowych są priority:

of required attachments to the application depends on the nature of the project, but it usually includes:

- Feasibility study - for investment projects,
- Logical matrix of indicators,
- Financial plan,
- Economic analysis (it may be a part of the feasibility study),
- Financial analysis (it may be a part of the feasibility study),
- Detailed analysis of the sources of financing,
- Risk analysis (it may be a part of the feasibility study),
- List of planned in-kind contribution,
- Statement of the co-financing,
- Set of relevant permits and decisions,
- Positive opinion of the Environmental Protection Department (if the investment requires such opinion),
- Energy efficiency audit (if the investment requires such audit),
- Map and situation plan.

All calls for proposals under the EEA Financial Mechanism for 2004-2009 and the Norwegian Financial Mechanism for 2004-2009 have been completed. The calls concerning the co-financing of individual projects were completed in 2008. There were altogether three calls for proposals for the co-financing of individual projects and programmes within the financing outlook for the years 2004-2009.

Support for bilateral cooperation

One of the goals of the implementation of Financial Mechanisms in the beneficiary countries is the support for bilateral cooperation between donors and recipients of aid. It involves the creation of competences, transfer of knowledge and technologies, as well as establishment of valuable personal contacts and increased understanding for cultural differences. The entities from donor countries could apply for the Mechanisms' support by way of partnership with the applicants from the beneficiary countries. The

- ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego
- badania naukowe
- wdrażanie przepisów z Schengen
- ochrona środowiska
- promowanie zrównoważonego rozwoju

Pomoc z Mechanizmów Finansowych jest ważnym instrumentem wzmacniającym stosunki dwustronne Polski z Norwegią. Spośród wszystkich krajów-beneficjentów Mechanizmów Finansowych, Polska jest państwem o największej liczbie projektów realizowanych w partnerstwie międzynarodowym. W czasie trzech przeprowadzonych w Polsce naborów złożono łącznie ponad 300 wniosków z partnerami z zagranicy.

Norweski Mechanizm Finansowy a budowanie społeczeństwa obywatelskiego

Raport Biura Mechanizmów Finansowych pn. *Evaluation EEA/EOG - NGO funds* potwierdza fakt, że ustanowione przez kraje EFTA Mechanizmy Finansowe zapewniły niezastąpione wsparcie dla społeczeństwa obywatelskiego w Europie Centralnej i Południowej, w szczególności w obszarze poparcia dla sektora i inkluzji społecznej. Mechanizmy Finansowe EOG i Norweski stanowią pierwszoplanowe wsparcie finansowe dla społeczeństwa obywatelskiego w Europie Środkowej i Południowej.

Ewaluacja wykazała, że fundusze te stanowią efektywne, dobrze administrowane, znaczące i widoczne wsparcie dla trwającego rozwoju sektora NGO w Europie Środkowej i Południowej. Ewaluacja pokazała ponadto, że fundusze dla NGO (Fundusz dla Organizacji Pozarządowych) wykazują się innowacyjnością, odnosząc się w swojej aktywności do kwestii braku równości i wychodząc naprzeciw potrzebom społeczności lokalnych. Fundusze przyczyniły się także znacząco do wzmocnienia kompetencji i możliwości organizacji pozarządowych, w tym zwiększenia udziału wolontariatu, budowania koalicji, zmiany nastawienia i postaw oraz tzw. „advocacy”. Prawie 44% całkowitej alokacji

main areas of bilateral cooperation under the Financial Mechanisms are the following priorities:

- protection of the European cultural heritage
- scientific research
- implementation of the Schengen regulations
- environmental protection
- promotion of sustainable development

The aid from the Financial Mechanisms is an important instruments strengthening the bilateral relations between Poland and Norway. Among all beneficiary countries of the Financial Mechanisms, Poland is the country with the greatest number of projects executed in international partnership. In the course of three calls for proposals conducted in Poland the total of over 300 applications with foreign partners was submitted.

Norwegian Financial Mechanism and building of the civic society

The Evaluation EEA/EOG - NGO funds report of the Financial Mechanism Office confirms that the Financial Mechanism established by the EFTA countries provided indispensable support for the civic society in Central and Southern Europe, in particular in the areas of support for the sector and the social inclusion. The EEA and Norwegian Financial Mechanisms offer primary financial support for the civic society in Central and Southern Europe.

The evaluation showed that these funds constituted effective, well-administered, considerable and visible support for the continued development of the NGO sector in Central and Southern Europe. The evaluation also indicated that the funds for NGOs (Non-Governmental Organisation Fund) displayed innovativeness referring to the issue of inequality in their activities and meeting the needs of local communities. The funds considerably contributed to the increase in competences and capabilities of non-governmental organisations, including greater share of volunteer work, creation of coalitions, changes in approaches and attitudes, and the so-called ‘advocacy’. Nearly 44% of total allocation was granted to Poland,

przypadło Polsce, podczas gdy sektory NGO w Republice Czeskiej, Rumuni, Słowacji, Łotwie, na Węgrzech i Litwie w ramach funduszy dla NGO otrzymały pomiędzy 5 mln a 10 mln euro. W Bułgarii, Estonii, Portugalii, Słowenii i na Cyprze funduszom NGO przyznano pomiędzy 1.5 mln a 2.3 mln euro.

Z spośród ponad 1900 projektów NGO, większość wspierała rozwój zasobów ludzkich, połowa odnosiła się do takich zagadnień jak demokracja, prawa człowieka, dyskryminacja lub inkluzja grup marginalizowanych. Pozostałe koncentrowały się na obywatelskich inicjatywach środowiskowych, bądź z obszaru zdrowia i opieki nad dzieckiem, czy też dziedzictwa kulturowego.

Wykorzystanie funduszy ze względu na obszary/zakresy interwencji wygląda następująco:

Obszar/Zakres Area/ Scope	Kwota Sum	Ilość projektów No. of projects
Demokracja, prawa człowieka, włączenie społeczne i polityka regionalna/ Democracy, human rights, social inclusion and regional policy	€40.9 mln	1083
Ochrona środowiska i zrównoważony rozwój/ Environmental protection and sustainable development	€27.5 mln	574
Zdrowie i opieka nad dzieckiem/ Healthcare and child care	€7.5 mln	146
Ochrona europejskiego dziedzictwa kulturowego/ Protection of the European cultural heritage	€4.1 mln	116

Nowa perspektywa Mechanizmów Finansowych 2009-2014

Pozytywny wynik ewaluacji, efektywne wykorzystanie oferowanej pomocy finansowej oraz wnioski z doświadczeń zdobytych podczas wdrażania Mechanizmów Finansowych 2004-2009 w Państwach-Beneficjentach doprowadziły do podjęcia decyzji o kontynuacji wsparcia. 28 lipca 2010 roku podpisano

while the NGO sectors in the Czech Republic, Romania, Slovakia, Latvia, Hungary and Lithuania received from EUR 5 million to EUR 10 million as part of funds for NGOs. In Bulgaria, Estonia, Portugal, Slovenia and Cyprus the NGO funds received between EUR 1.5 million and EUR 2.3 million.

The majority of over 1,900 NGO projects supported the development of human resources, while half of them dealt with such issues as democracy, human rights, discrimination or inclusion of marginalised groups. The remaining projects focused on civic community initiatives, healthcare and child care, and cultural heritage.

The utilisation of funds by areas/ scopes of intervention was as follows:

New outlook for the Financial Mechanisms 2009-2014

The positive result of the evaluation, the effective utilisation of offered financial aid and conclusions from experiences gained during the implementation of the Financial Mechanisms 2004-2009 in the Beneficiary Countries were followed by the decision to continue the support. On the 28th of July

porozumienie pomiędzy państwami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu: Islandią, Liechtensteinem i Norwegią oraz Unią Europejską w sprawie uruchomienia nowej perspektywy Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Z kwoty 1,788 mld euro, przeznaczonej na zmniejszanie różnic ekonomicznych i społecznych w ramach EOG, w latach 2009-2014 do Polski trafi **578 mln euro**. W ramach nowej perspektywy szczególny nacisk został położony na wsparcie technologii wychwytywania i składowania CO₂ (CCS), innowacyjnego przemysłu przyjaznego środowisku, ochrony środowiska oraz badań naukowych i stypendiów. Dofinansowanie otrzymają także projekty z zakresu rozwoju zasobów ludzkich, wymiaru sprawiedliwości, Funduszu decent work i promocji trójstronnej współpracy, a także społeczeństwa obywatelskiego i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Mechanizmy Finansowe 2009-2014 zostaną uruchomione w **połowie 2011 roku**.

Nowa perspektywa Mechanizmów Finansowych to nie tylko dobra informacja dla tych wszystkich, którzy planowali kontynuację i pogłębienie rozpoczętej w poprzedniej perspektywie współpracy polsko-norweskiej. To także, a może przede wszystkim dobra informacja dla wszystkich, którzy takiej współpracy jeszcze nie podjęli. Nowa perspektywa daje taką możliwość. To od polskich Beneficjentów głównie zależy, czy w pełni wykorzystają oferowaną przez Norwegów szansę i przyjmą zaproszenie do realizacji wspólnych projektów, przyczyniając się tym samym do budowania i pogłębiania współpracy pomiędzy tymi dwoma krajami.

2010 the agreement was signed between the European Free Trade Association countries: Iceland, Liechtenstein and Norway, and the European Union on the launch of the new outlook of the European Economic Area Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism.

EUR 578 million out of EUR 1.788 billion assigned for the reduction of economic and social differences within the EEA in the years 2009-2014 will be transferred to Poland. The new outlook will particularly emphasise the support for the CO₂ Capture and Storage (CCS) technologies, innovative and environmentally-friendly industry, environmental protection, scientific research and scholarships. The co-financing will also be granted to projects in the area of the development of human resources, the judiciary, the decent work fund and promotion of trilateral cooperation, as well as civic society and protection of cultural heritage.

The Financial Mechanisms 2009-2014 will be launched in **mid 2011**.

The new outlook of the Financial Mechanisms means not only good news for all those who planned to continue and deepen the Polish-Norwegian cooperation started within the previous outlook. It is also, or maybe primarily, good news to all those who have not started such cooperation. The new outlook offers such opportunities. It is up to the Polish Beneficiaries to fully take up the opportunity offered by the Norwegians and accept the invitation to execute joint projects, and thus to contribute to the building and strengthening of cooperation between these two countries.

WNIOSKI

Współpraca polsko - norweska się opłaca! Na tej współpracy zyskuje pojedynczy człowiek, zyskują poszczególne organizacje, zyskuje cały sektor pozarządowy i całe społeczeństwo.

Obecnie wspólne działania polsko - norweskie są podejmowane w wielu obszarach i przez wiele różnych instytucji, zarówno publicznych jak i prywatnych. Dla wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego ważne jest, by w tych działaniach aktywnie uczestniczyły także organizacje trzeciego sektora. Polskie i norweskie organizacje pozarządowe, mimo odmiennego społeczno-gospodarczego kontekstu funkcjonowania działają w podobnych obszarach i stoją przed tymi samymi, co cała Europa, wyzwaniami społecznymi, do których należą: wykluczenie społeczne, ubóstwo, problem starzejącego się społeczeństwa, ochrony środowiska, zmian klimatycznych, budowanie świadomości ekologicznej, walka z dyskryminacją.

Istnieje wiele programów unijnych i innych funduszy, które przewidują wsparcie projektów realizowanych w partnerstwach międzynarodowych. Szerokie możliwości sfinansowania polsko-norweskiej współpracy oferuje m.in. nowa perspektywa Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Wśród priorytetów, zaplanowanych w nowej perspektywie finansowania, znajdują się m.in. następujące obszary:

- ochrona środowiska i innowacje ekologiczne
- dzieci i zagrożona młodzież
- integracja społeczna i wyrównywanie szans
- gender mainstreaming i promocja godzenia życia zawodowego z pracą
- przemoc ze względu na płeć
- zdrowie publiczne
- imigranci
- badania naukowe i stypendia
- ochrona dziedzictwa kulturowego

CONCLUSIONS

Polish-Norwegian cooperation pays off! This cooperation is beneficial to individuals, separate organisations, the whole non-governmental sector and the entire society.

Today joint Polish-Norwegian measures are undertaken in many areas by many various institutions, both public and private. In order to strengthen civic society it is important that the third sector organisations actively participate in these measures. Despite different social and economic context of functioning, Polish and Norwegian non-governmental organisations operate in similar areas and face the same social challenges as the entire Europe, that is social exclusion, poverty, the problem of ageing society, environmental protection, climatic changes, building of ecological awareness and fight against discrimination.

There are many EU programmes and other funds that envisage support for projects executed in the form of international partnerships. Broad opportunities of financing the Polish-Norwegian cooperation are provided, for example, by the new outlook of the European Economic Area Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism. The priorities planned for the new financing outlook include, for example, the following areas:

- Environmental protection and ecological innovations,
- Children and threatened youth,
- Social integration and equal chances,
- Gender mainstreaming and promotion of combining occupational and family life,
- Violence because of one's gender,
- Public health,
- Immigrants,
- Scientific research and scholarships,
- Protection of cultural heritage,
- Promotion of cultural diversity,
- Support for non-governmental organisations,
- Funds for transparency and trilateral dialogue,

- promocja różnorodności kulturowej
- wsparcie organizacji pozarządowych
- fundusze dla przejrzystości i dialogu trójstronnego
- współpraca między instytucjami publicznymi a lokalnymi
- współpraca transgraniczna
- wzmacnianie potencjału sektora sądownictwa
- wdrażanie przepisów z Schengen

Wachlarz możliwych do zrealizowania wspólnych przedsięwzięć polsko - norweskich jest szeroki i wskazuje na kierunki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, bowiem na zaproponowane w nowej perspektywie priorytety można spoglądać z dwóch perspektyw.

Z jednej strony są informacją, jakie przedsięwzięcia mogą liczyć na realne wsparcie finansowe i w których obszarach można planować realizację wspólnych polsko-norweskich projektów. Z drugiej strony, odzwierciedlają aktualne trendy i wyzwania, które stają przed społeczeństwami współczesnej Europy i stanowią punkt odniesienia do budowania wieloletniej platformy współpracy i tworzenia strategii dla rozwoju nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i Norwegii.

Współpraca międzynarodowa oznacza dla organizacji, które się jej podejmują zupełnie nowy wymiar działalności i nowe wyzwania, dając w zamian niespotykaną w realizacji standardowych projektów możliwość spojrzenia na samych siebie z zupełnie nowej perspektywy. Najlepiej, aby motywacja do podjęcia takiej współpracy wynikała właśnie z chęci sprostania nowym celom oraz wyzwaniom. Często jednak w rzeczywistości dzieje się inaczej i początkową motywacją do podjęcia działań międzynarodowych staje się wymóg posiadania partnera zagranicznego przy staraniu się o fundusze. Nie jest to niczym nagannym, a doświadczenie pokazuje, że często projekty międzynarodowe, które pierwotnie powstawały pod „wymogi programowe” przeradzały się w wieloletnią i owocną współpracę.

- Cooperation between public and local institutions,
- Cross-border cooperation,
- Strengthening of the potential of the judiciary sector,
- Implementation of the Schengen regulations.

The scope of joint Polish-Norwegian ventures that can be executed is wide, and points to the directions of civic society development, as the priorities suggested for the new outlook can be seen from two perspectives. On the one hand, they provide information what ventures can count on the actual financial support and in which areas one can plan the execution of joint Polish-Norwegian projects. On the other hand, they reflect the current tendencies and challenges facing societies of contemporary Europe, and constitute the reference point for building a long-term platform of cooperation and creating the strategy for the development of modern civic society in Poland and Norway.

For the organisations which enter into international cooperation it means a whole new dimension of activity and new challenges offering the possibility of looking at themselves from a totally new perspective which was not possible while executing standard projects. It is best for the motivation for undertaking such cooperation to stem exactly from the will to meet new goals and challenges. However, it frequently is otherwise, and the initial motivation for undertaking international measures is the requirement of having a foreign partner in order to apply for funds. It is not blameworthy, and experience shows that international projects that were initially designed to meet “programme requirements” have frequently turned into long-term and fruitful cooperation.

What do we gain from international partnership? International cooperation allows for the exchange of knowledge and experiences, as well as acquisition or development

Co zyskujemy na partnerstwie międzynarodowym? Współpraca międzynarodowa pozwala na wymianę wiedzy i doświadczeń oraz na zdobycie lub wypracowanie innowacyjnych rozwiązań, które powstają poprzez osadzenie problemów w szerszym kontekście. Daje również szansę na porównanie perspektyw, które często owocuje zmianą podejścia do rozmaitych kwestii oraz większą skutecznością w działaniu. Na partnerstwie zyskuje także jakość pracy poszczególnych organizacji, dzięki wzajemnej mobilizacji i monitorowaniu zadań. Wartością dodaną każdego przedsięwzięcia międzynarodowego jest możliwość poznania dorobku kulturowego i naukowego poszczególnych krajów. Na wspólnych działaniach zyskują nie tylko organizacje, ale także bezpośredni odbiorcy usług.

Warto zatem podjąć to wyzwanie i skorzystać z możliwości polsko-norweskiej współpracy przy realizacji wspólnych międzynarodowych projektów.

of innovative solutions that are created by placing the problems in broader context. It also offers the opportunity to compare the perspectives, which frequently results in the change of approach to various issues and greater efficiency of action. Partnership is also conducive to the quality of work of individual organisations thanks to the mutual mobilisation and monitoring of tasks. The added value of each international venture is the possibility to become acquainted with the cultural and scientific output of different countries. Joint measures are beneficial not only to organisation but also to the direct recipients of services.

It is, therefore, worth taking up the challenge and utilising the opportunities provided by the Polish-Norwegian cooperation in the execution of joint international projects.

SŁOWNICZEK

Dyskryminacja

Zachowanie polegające na traktowaniu danej osoby czy grupy mniej przychylnie, niż innej w porównywalnej sytuacji ze względu na jakąś cechę np. płeć, tożsamość seksualną, niepełnosprawność, religię, przekonania, wiek czy pochodzenie etniczne lub rasowe. Dyskryminacja występuje również w przypadku, gdy pozornie neutralne warunki, kryteria lub praktyki stosowane są na równi wobec wszystkich, lecz w sposób szczególnie dotyczą konkretną grupę społeczną.

Gender mainstreaming

Strategia gender mainstreaming (GM) oznacza włączanie problematyki płci kulturowej (gender w odróżnieniu od sex - płci biologicznej) o głównego nurtu polityki. GM polega na analizowaniu tego, w jaki sposób decyzje podejmowane na gruncie społecznym, ekonomicznym i politycznym wpływają na zaspakajanie potrzeb osób obojga płci.

Kapitał społeczny

Zbiór zasobów, związanych z posiadaniem przez jednostkę określonych sieci relacji z innymi, opartych na wzajemnych długotrwałych kontaktach i zależnościach czy też przynależności do tej samej grupy; wzmacnia efektywność działań i odnosi się do zaufania społecznego.

Spółeczeństwo obywatelskie

Spółeczeństwo charakteryzujące się aktywnością obywateli i zdolnością do samoorganizacji oraz określania i osiągania wyznaczonych celów bez impulsu ze strony władzy państwowej; odwołuje się do: samoorganizacji społecznej oraz aktywności obywateli niezależnej od struktur państwowych; respektowania procedur oraz publicznego wyrażania własnych poglądów; wartości, norm, przekonań i działań symbolicznych, takich jak pluralizm, tolerancja, zaufanie, odpowiedzialność, solidarność zbiorowa i rządy prawa.

GLOSSARY

Discrimination

Behaviour that involves treating a given person or group less favourably than another in a comparable situation due to some feature of theirs like gender, sexual identity, disability, religion, beliefs, age or ethnic and racial origin. Discrimination also takes place when the apparently neutral conditions, criteria or practices are applied equally to all, but particularly affect a specific social group.

Gender mainstreaming

The gender mainstreaming (GM) strategy means the inclusion of the cultural gender issues (gender as opposed to the biological sex) to the mainstream of policy. GM consists in analysing the way in which decisions made on the social, economic and political ground affect the satisfaction of needs of both genders.

Social capital

Set of resources related to the individual's possession of certain networks of relations with others based on long-term mutual contacts and interdependencies or affinity with the same group; it reinforces the effectiveness of measures and refers to social trust.

Civic society

Society characterised by the activity of its citizens and ability to self-organisation, and determination and achievement of the set goals without any impulse from the state authorities; it refers to: social self-organisation and activity of citizens independent of the state structures; respect for procedures and public expression of one's views; values, norms, beliefs and symbolical actions such as pluralism, tolerance, trust, responsibility, collective solidarity and the rule of law.

Social participation

Participation of citizens in the management of affairs of the community they are members of.

Partycypacja społeczna

Udział obywateli z zarządzaniu sprawami społeczności, której są członkami

Partnerstwo

Partnerstwo to platforma współpracy pomiędzy różnymi partnerami, którzy wspólnie w sposób systematyczny, trwały i z wykorzystaniem innowacyjnych metod i środków, realizują określone działania na rzecz społeczności lokalnej; to związek organizacji, instytucji, podmiotów działających wspólnie, mających wspólną misję i wizję, nastawionych na osiągnięcie określonych celów; to prowadzenie trwałych i systematycznych działań przy wykorzystaniu zasobów organizacji działających w partnerstwie.

Strategia „bottom-up”

Strategia „od szczegółu do ogółu”, podejście oddolne, strategia projektowania i wdrażania rozwiązań z zakresu problematyki społecznej bazująca na inicjatywach lokalnych, odwzorowujących specyficzny kontekst społeczno - kulturowy danej grupy, społeczności czy organizacji. Przeciwnościem tej strategii jest strategia „top- down”, kiedy to rząd czy rząd wdraża nowe rozwiązania systemowe na poziom działania jednostek.

Strategia rozwoju miasta

Koncepcja działania zmierzającego do zrównoważonego i trwałego rozwoju społeczności miasta, przedstawiona w formie zwięzłego dokumentu zawierającego procedury osiągnięcia zamierzonych celów - co pozwala na włączenie się do wspólnych działań partnerów społecznych.

Zasada pomocniczości (subsydiarności)

Zasada, według której każdy szczebel władzy powinien realizować tylko te zadania, które nie mogą być skutecznie zrealizowane przez szczebel niższy lub same jednostki działające w ramach społeczeństwa. Subsidiarność jest jedną z podstawowych zasad ustrojowych Unii Europejskiej. Oznacza to, że na szczeblu wspólnotowym powinny być podejmowane tylko te działania, których przeniesienie na wyższy szczebel oznacza

Partnership

Partnership is a platform of cooperation between various partners who jointly, systematically and permanently execute certain measures for the local community with the use of innovative methods and resources; it is a union of organisations, institutions and entities acting together, with the common mission and vision, oriented at the achievement of certain goals; it is the execution of permanent and systematic measures with the use of the resources of organisations acting within the partnership.

“Bottom-up” strategy

The “from detailed to general” strategy, grassroots approach, strategy of designing and implementing solutions in the field of social issues based on local initiatives that reflect the specific social and cultural context of a given group, community or organisation. The opposite of this strategy is the “top-down” strategy where the government implements new system solutions at the level of units’ actions.

City development strategy

The concept of actions aimed at the sustainable and permanent development of the city community presented in the form of coherent document with procedures for achieving the set goals, which enables joining common actions of social partners.

Subsidiarity principle

The principles according to which every level of authorities should execute only those tasks that cannot be effectively executed by a lower level or the units operating within the community themselves. Subsidiarity is one of the basic system principles of the European Union. It means that at the community level here should be executed only those measures which, when transferred to a higher level, are executed more efficiently and effectively than in a situation when the performance of relevant actions would be entrusted to the exclusive competence of governments of individual member states.

większą skuteczność i efektywność niż w przypadku, gdyby prowadzenie stosownych akcji pozostawić w wyłącznej kompetencji rządów poszczególnych państw członkowskich.

Zaufanie społeczne

Podstawa współdziałania i spoiwo społeczeństwa obywatelskiego. Pomaga w tworzeniu wspólnoty i więzi społecznych, które wzmacniają społeczeństwo obywatelskie.

Zrównoważony rozwój

Rozwój społeczny, który zaspokaja potrzeby obecne, nie zagrażając możliwościom zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń. Opiera się na dwóch podstawowych pojęciach: pojęciu „potrzeb”, w szczególności podstawowych potrzeb najbiedniejszych na świecie, którym należy nadać najwyższy priorytet; oraz na pojęciu „ograniczeń”, narzuconych zdolności środowiska do zaspokojenia potrzeb obecnych i przyszłych przez stan techniki i organizacji społecznej. Zrównoważony rozwój oznacza, że wzrost gospodarczy prowadzi do zwiększania spójności społecznej.

Social trust

The basis of cooperation and the glue of civic society. It helps to create the community and social ties that strengthen the civic society.

Sustainable development

Social development that satisfies the present needs without threatening the possibilities to satisfy the needs of future generations. It is based on two basic notions: ‘needs’, particularly the basic needs of the world’s poorest that should be granted the highest priority; and ‘limitations’, that is the imposed ability of the environment to satisfy the present and future needs through the state of technology and social organisation. Sustainable development means that economic growth leads to greater social cohesion.

BIBLIOGRAFIA I PRZYDATNE LINKI

Bobbio N. (1995), „Społeczeństwo obywatelskie” (w:) J. Szacki (red.), „Ani książę, ani kupiec - obywatel. Idea społeczeństwa obywatelskiego w myśli współczesnej”, Znak, Kraków 1997

Dahrendorf R., „Co zagraża społeczeństwu obywatelskiemu” (w:) K. Michalski (red.), „Europa i społeczeństwo obywatelskie. Rozmowy w Castelgandolfo”, Znak, Kraków 1994

Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego 2007, Stowarzyszenie Klon/Jawor http://civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/INDEKS_SPOLECZENSTWA_OBYWATELSKIEGO_2007_LAST2.pdf

Lorentzen, H., Dugstad L., „The history and dilemmas of Volunteer Centres in Norway, paper for conference Volunteering infrastructure & civil society, Institute for Social Research”, Oslo, Norway 2008

Magoska M., „Obywatel w procesie zmian”, Kraków 2001

Seligman A., „The Idea of Civil Society, The Free Press”, New York 1993

Skąpska G., „Społeczeństwo obywatelskie: kontekst i płaszczyzny funkcjonowania” [w] „Ekonomia społeczna a rozwój” (red.) J. Hausner Sztompka, P., „Socjologia. Analiza społeczeństwa”, Kraków, 2002

Dokumenty i podstawowe źródła informacji na temat Norweskiego Mechanizmu Finansowego:

Zasady i procedury wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG 2004-2009 - wersja z 2006 r. (wytyczne przygotowane przez państwa-darczyńców) - informacja z 11 stycznia 2007 r.

Zasady i procedury wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2004-2009 - wersja ze zmianami z 26 marca 2007 r. (wytyczne przygotowane przez państwa-darczyńców) - informacja z 16 kwietnia 2007 r.

Program Operacyjny Program Operacyjny dla wykorzystania środków finansowych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego Evaluation EEA/EOG - NGO funds

Raport podsumowujący działania prowadzone w Polsce w obszarach priorytetowych Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego w latach 2004-2008

www.eog.gov.pl - strona internetowa Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

www.eegrants.org - strona internetowa Mechanizmu Norweskiego i Mechanizmu Finansowego EOG

BIBLIOGRAPHY AND USEFUL LINKS

Bobbio, N., 1995, “Społeczeństwo obywatelskie” (Civic Society), in: J. Szacki (ed.), Ani książę, ani kupiec - obywatel. Idea społeczeństwa obywatelskiego w myśli współczesnej (Neither prince nor merchant - citizen. The idea of civic society in contemporary thought), Znak, Kraków, 1997

Civic Society Index 2007, Klon/Jawor Association http://civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/INDEKS_SPOLECZENSTWA_OBYWATELSKIEGO_2007_LAST2.pdf

Dahrendorf, R. “Co zagraża społeczeństwu obywatelskiemu” (What threatens civic society), in: K. Michalski (ed.), Europa i społeczeństwo obywatelskie. Rozmowy w Castel Gandolfo (Europe and Civic Society. Conversations in Castel Gandolfo), Znak, Kraków, 1994

Lorentzen, H., Dugstad, L., „The history and dilemmas of Volunteer Centres in Norway, paper for the Volunteering infrastructure & civil society” conference, Institute for Social Research, Oslo, Norway, 2008

Magoska, M., Obywatel w procesie zmian (Citizen in the Process of Changes), Kraków, 2001

Seligman, A., The Idea of Civil Society, The Free Press, New York, 1993

Skąpska G., „Civil society: context and fields of functioning” [in] „Social economy and development” (ed.) J. Hausner

Sztompka, P., „Socjologia. Analiza społeczeństwa (Sociology. Society Analysis)”, Kraków 2002

Documents and main sources of information about the Norwegian Financial Mechanism

Principles and procedures of implementation of the EEA Financial Mechanism 2004-2009 - the 2006 version (guidelines prepared by the donor countries) - information of the 11th of January 2007

Principles and procedures of implementation of the Norwegian Financial Mechanism 2004-2009 - amended version of the 26th of March 2007 (guidelines prepared by the donor countries) - information of the 16th of April 2007

Operational Programme for the utilisation of financial resources under the European Economic Area Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism Evaluation EEA/ EOG - NGO funds

Report summing up measures conducted in Poland in priority areas of the European Economic Area Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism in the years 2004-2008

www.eog.gov.pl - website of the Ministry of Regional Development

www.eegrants.org - website of the Norwegian Mechanism and the EEA Financial Mechanism